

J 1 - F 667

KERESZTÉNY MAGVETŐ

81. ÉVFOLYAM 1. SZÁM — ALAPÍTÁSI ÉVE 1861
KIADJA AZ UNITÁRIUS EGYHÁZ

1975

KERESZTÉNY MAGVETŐ

1975. évi

F 667

(81. évfolyam)

tartalomjegyzéke

CIKKEK, ELŐADÁSOK, TANULMÁNYOK

<i>Erdő János dr.:</i> Egy névtelen káté 1845-ből	129
Egységünk a különbözőségben	214
<i>Gál Jenő:</i> Kriza János és Nagyajta	163
<i>Gellérd Imre:</i> Keresztelési szertartásunk időszerű kérdései	31
Kriza János prédikatori munkássága	122
<i>Gergely Pál dr.:</i> A Vadrózsák második kötete	110
<i>Izsák Vilmos dr.:</i> Kriza János „az unitárius ifjúság atyja”	158
<i>Kolcsár Sándor:</i> Tradíció és modernség az egyház életében	47
<i>Kovács Lajos dr.:</i> Új esztendő küszöbén	5
Emlékezés Schweitzer Albertre, születésének 100. évfordulóján	7
Emlékezés Kriza János püspökre, halálának 100. évfordulóján	93
Isten és ember szolgálatában	205
<i>Kriza János:</i> Önéletrajza	90
<i>Mikó Imre:</i> Jókai Torockón	231
<i>Nagy Ferenc:</i> A lelkész szolgálata	45
<i>Nagy József dr.:</i> Schweitzer Albert a világ bélyegein	27
<i>Schweitzer Albert:</i> Az élet tisztelete	19
<i>Sebesi Pál:</i> János Zsigmond és Dávid Ferenc látogatása Brassóban 1568-ban	235
<i>Simó Attila:</i> Felkészülés a lelkézi szolgálat vállalására	39
<i>Szabó Árpád dr.:</i> Kriza János és a Keresztény Magvető	154
<i>Szabó Dezső:</i> Kriza János mint kolozsvári lelkész (1835—1861)	113
<i>Szabó Sámuel:</i> Sorsunk a vándor útja (Emlékezés Fekete Lajosra)	51
<i>Török Áron:</i> Hogyan készülök az úrvacsorára?	226
<i>M. I.:</i> Kriza János, a költő	107

Adatok Kriza János életéhez és munkásságához	166
A demográfia időszerű kérdései	58
Együtt ünnepeünk és dolgozunk	87
Köztársaságunk napja	203
Kriza Jánosra emlékeztünk!	89
Márciusi választások	3

SZÓSZÉK ÉS ŪRASZTALA

<i>Csongvay Attila:</i> Kiemelt életemet a múltból	67
<i>Fazakas Miklós dr.:</i> Berde Mózsá hagyatéka	245
<i>Gellérd Imre:</i> Ti vagytok a földnek sója	241
<i>Izsák Vilmos dr.:</i> Mindvégig	63
Az örök élet	65
<i>Keresztes Sándor:</i> Forrás sorsa — lelkész sorsa	69
<i>Kriza János:</i> Búcsúszavak	177
<i>Lőrinczi László:</i> Erőforrásaink	238
<i>Májay Endre:</i> Tiszteld az életet	243

EGYHÁZI ÉLET ÉS HÍREK

A nők nemzetközi éve	78
A Román Ortodox Egyház jelentős évfordulója	252
Az amerikai unitárius univerzalista egyház főtanácsi ülése	188
Az angol unitárius egyház főtanácsi ülése	188
Adorján Levente ravai lelkész beiktatása	76
Báró József id. városfalvi lelkész nyugalmába vonulása és kibúcsúzó istentisztelete	251, 253
Benedek Sándor bágyoni esperes-lelkész kibúcsúzása	187
Bibliafordítás	189
Davies, E. D. az angol unitárius egyház elnökének halála	255

Doktorrá avatás a Protestáns Teológiai Intézetben	77	Protestáns Teológiai Intézet tudományos ülése	77
Egyházi Főtanács ülése	249	Schweitzer Albert centenáriuma	78
Egyházi Képviselő Tanács ülése 73, 182, 249		Short, H. L. dr. az oxfordi Manchester College rektorának halála	254
Egyházköri közgyűlések:		Szedressy Pál, az ágostai evangélikus egyház új püspökének beiktatása	254
Kolozs-Tordai		Személyi változások	74, 185, 251
Maros-Küküllői		Székelyudvarhelyi egyházközség emlékünnepe	254
Székelykeresztúr-Udvarhelyi		Teológiai csendes napok	74
Sepsiszentgyörgyi	250	Újszékelyi egyházközség ünnepe, temploma és lelkesi lakása kijavítása alkalmából	254
Énekvezéri kinevezések	75, 186	Unitárius Világszövetség (IARF) XXII. kongresszusa	248
Énekvezérképesítő vizsga	183	Unitárius Világszövetség (IARF) Végrehajtó Bizottsági ülése	77, 254
Farkas László városfalvi lelkész beiktatása	253	Ürmösy Gyula lelkész, tb. esperes, a Nyugdíj- és Segélypénztár főkönyvelőjének nyugalomba vonulása	251
Fazakas Károly ürmösi lelkész beiktatása	77	Ürmösi Károly dr. gazdasági tanácsos nyugalomba vonulása	186
Felekezeti teológiai konferencia 77, 183		Vass Mózes homoródújfalvi lelkész beiktatása	187
Ferencz Gábor torockói lelkész beiktatása	187		
Hadházi Sándor ny. tanár halála	189		
Hintz Györgyné sz. Boros Ella halála	255		
Kidei egyházközség temploma kijavításának megünneplése	187		
Klein Albert dr. evangélikus püspök előadása	188		
Kovács Lajos dr. püspök újévi köszöntése	76		
Kovács Lajos dr. püspök kiténtetése	188		
Kovács Sándor zsákodi lelkész beiktatása	253		
Kriza ünnepélyek	188		
Légáció	74, 251		
Lelkésznevelés	74, 182, 251		
Lelkészképesítő vizsga 74, 182, 183, 251			
Lemondások	186, 251		
Long, A. a manchesteri Unitarian College új igazgatója	77		
Lőrinczi László ürmösi lelkész nyugalomba vonulása és kibúcsúzó istentisztelete	74, 76		
Német (N.SZ.K.) Unitárius Társulat „Glaube und Tat” c. folyóiratának 25. évfordulója	75		
Nyugdíjpénztár Vezető Tanácsa ülése	73		
Pályázathirdetés prédikációra és imára	250		
Prédikáció és szertartási beszédpályázat eredménye	250		
Protestáns Teológiai Intézet külföldi látogatói	188		
Protestáns Teológiai Intézet reformációi emlékünnepe	254		
		K Ö N Y V S Z E M L E	
		<i>Balázs Ferenc: Bejárom a kerek világot</i>	259
		<i>Böloni Farkas Sándor: Utazás Észak-Amerikában</i>	260
		<i>Carte de rugăciuni-Imakönyv</i>	192
		<i>Gagyi László: A tenger varázsa</i>	260
		<i>Gilgames. Agyagtáblák üzenete</i>	194
		<i>Ieșit-a semănătorul (Ime kiment a magvető)</i>	191
		<i>Kriza János: Vadrózsák</i>	256
		<i>Mays, John B.: Urban problems and moral issues (Urbanizáció és erkölcsi kérdések)</i>	190
		<i>A stream of light (Fény-folyam)</i>	190
		<i>Szabó György: Abafáji Gyulay Pál</i>	192
		H A L O T T A I N K	
		Fülöp József	255
		Kiss Károly	255
		Lőrinczy Géza dr.	255
		Patakfalvi Béla	255
		Veress Béla	81

KERESZTÉNY MAGVETŐ

F 667

1. szám

1975

81. évfolyam

KOLOZSVÁR-NAPOCA

TARTALOM

Márciusi választások	3
Dr. Kovács Lajos Új esztendő küszöbén	5

TANULMÁNYOK

Dr. Kovács Lajos Emlékezés Schweitzer Albertre, születésének 100. év- fordulóján	7
Schweitzer Albert Az élet tisztelete	19
Dr. Nagy József Schweitzer Albert a világ bélyegein	27
Gellérd Imre Keresztelési szertartásunk időszerű kérdései	31
Simó Attila Felkészülés a lelkészi szolgálat vállalására	39
Nagy Ferenc A lelkész szolgálata	45
Kolcsár Sándor Tradíció és modernség az egyház életében	47
Szabó Sámuel Sorsunk a vándor útja (Emlékezés Fekete Lajosra)	51
A demográfia időszerű kérdései	58

SZÓSZÉK-ÚRASZTALA

Dr. Izsák Vilmos Mindvégig	63
Az örök élet	65

Csongvay Attila	
Kiemelkedett életemet a múltból	67
Keresztes Sándor	/
Forrás sorsa — lelkes sorsa	69
EGYHÁZI ÉLET	73
HÍREK	76

KERESZTÉNY MAGVETŐ

Alapítási éve 1861

Megjelenik negyedévenként

Kiadja az Unitárius Egyház

Postacím: 3400 Cluj-Napoca, Bulevardul Lenin nr. 9.

Szerkesztőség: Kolozsvár-Napoca, Lenin út 9. Telefon: 146—09

Szerkesztő bizottság: dr. Kovács Lajos püspök (elnök és felelős szerkesztő), dr. Erdő János (felelős szerkesztőhelyettes), dr. Szabó Árpád, Szabó Dezső (szerkesztők) és Sebe Ferenc

MÁRCIUSI VÁLASZTÁSOK

A nagy nemzetgyűlési választások alkotmányos életünk sátoros ünnepei közé tartoznak.

Szocialista rendszerünkben a Nagy Nemzetgyűlés az államhatalom legfőbb szerve, az ő felügyelete alatt zajlik le a többi szerv, így a megyei, városi és községi néptanácsok működése is. A március 9-i dátum tehát hosszú időre emlékezetes marad számunkra, mert ezen az ünnepi napon választotta meg az ország népe általános, egyenlő, közvetlen és titkos szavazójoggal a néptanácsi képviselőket a községtől fel egészen a Nagy Nemzetgyűlésig.

Régen azt mondták, hogy az uralmon lévők kikérik a nép hozzájárulását az államvezetéshez, ez volt az úgynevezett „consensus populi”. Ma a szavazópolgárok maguk vezetik a községet, a megyét, az országot; ahogy a mi Bölöni Farkas Sándorunk régies szóval mondotta: az igazi demokráciában „az igazgatás a nép csinálmánya, s nem a nép az igazgatásé”. A választáson tehát — amelyen régen a nők, a katonák, az állandó lakhellyel nem rendelkezők nem is szavazhattak — most csak az dőlt el, hogy kinek jusson nagyobb rész a vezetésből. Demokratikus rendszerünk további szélesedését jelzi az a körülmény is, hogy ezen a választáson egy mandátumra több jelöltet is állítottak, tehát a szó szoros értelmében is megvolt a lehetőség a választásra a képviselőnek egyformán alkalmasok között.

A lezajlott választásokon nemcsak a jelöltre szavaztunk, hanem alkotmányunk és rendszerünk egészével szemben nyilvánítottunk véleményt. S az egyöntetűségből látszik, hogy az egyházak hívei is a szocialista rendszer mellett szavaztak. Többek között azért, mert az alkotmány nemzetiségre, fajra, nemre és vallásra való tekintet nélkül biztosítja az állampolgárok számára az egyenlőséget a gazdasági, politikai, jogi, társadalmi és kulturális élet minden területén, ugyanakkor a vallás szerinti különbségtételt is megtiltja az állampolgárok között. A vallásszabadság — az alkotmány 30. szakasza szerint — a többi közsabadsággal együtt szavatolt.

A március 17-én összeült új Nagy Nemzetgyűlés egyik első teendője az államtanács és a köztársasági elnök megválasztása volt. A teljes egyöntetűség, amellyel Nicolae Ceaușescut saját bukaresti választókerületében mandátumhoz juttatták, már sejteni engedte, hogy az egyöntetűség a köztársasági elnök személyének megválasztásában sem fog elmaradni. Az az évtized, amelyet az ország első embereként el-

töltött, s a köztársasági elnökké először történt megválasztása óta eltelt év is azt bizonyítja, hogy az ő személyében összpontosul az ország népének a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom felépítésébe vetett hite. Személyéhez kapcsolódik, ami hazánkban a gazdasági fejlődés, a külpolitikai kapcsolatok, a szellemi élet szervezése terén az utóbbi évek folyamán történt. Személye biztosíték a jövőre nézve, hogy a szocialista Románia fejlődésének még magasabb fokára fog emelkedni.

Ezért volt ünnep a mi számunkra is márciusnak ez a két tavaszi napja: kilencedike és tizedike.

ÚJ ESZTENDŐ KÜSZÖBÉN

Új esztendő reggelén köszöntésemet két bibliai szöveghez kapcsolom. Az Újszövetségnek Jakab apostol könyvében keresztül ez ünnepi órában felénk hangzó üzenete ez: „Ha az Úr akarja és élünk, ezt vagy amazt fogjuk cselekedni” (Jak 4, 15). Az ószövetségi rész a Királyok könyvében olvasható, és így hangzik: „Az Úr, a mi Istenünk legyen velünk, amiképpen volt a mi atyáinkkal; ne hagyjon el minket, el se távozzék tőlünk, hanem hajtsa magához a mi szívünket, hogy járjunk minden Ő utaiban és őrizzük meg az Ő parancsolatait, rendeléseit és végzéseit, melyeket atyáinknak parancsolt” (1Kir 8, 57—58).

E bibliai versek lényegében tartalmazzák mindazt, amit egy ismeretlen új esztendő küszöbén érzéseink, emlékeink, hitünk és reményeink kifejezésekként szavakba foglalhatunk. Ráeszméltetnek mindegyik előtt egy örök igazságra: Istentől függött életünk a múltban, Isten akarata szerint fog alakulni minden szándékunk és törekvésünk a beköszöntött új esztendőben is. Atyáink és anyáink négy évszázad változásaiban hűségesen őrizték Isten „parancsolatait, végzéseit és rendeléseit”, amelyek a názáreti Jézus, az ő nyomdokain járó Dávid Ferenc és sok hithű ősrünk lelkében újra meg újra megfogalmazódtak, élő valósággá magasztosultak, és amelyek az Istenben hívő, evangéliumi lelkületű unitárius ember életprogramját ma is tisztán, világosan meghatározzák.

Újév reggelén újra hangzik felénk a mindig időszerű kérdés: hűségesek voltunk-e mi az elmúlt esztendő folyamán Isten „parancsolataihoz, végzéseihöz és rendeléseihöz”? Megőriztük-e maradéktalanul az egyházi múlt minden drága értékét? Érzünk-e magunkban elég erőt arra, hogy az evangélium szellemében végezzük feladatainkat, teljesítsük hivatásunkat az új esztendőben is?

Mi magunk cselekedeteinket elfogulatlanul nem ítéltethetjük meg. Ezért csupán ennyit mondhatunk: az elmúlt év folyamán is igyekeztünk azon az úton járni, amelyet a názáreti Jézus, Dávid Ferenc szelleme, népünk és egyházunk múltja megjelölt. Egyházunk életprogramja az evangéliumban meg van határozva. Elismerjük, hogy gyarló voltunkban ez a program a múltban csupán kis mértékben valósult meg. Egyet azonban tudnunk kell: az igazán öntudatos, buzgó, Isten halk és szelíd hangjára áhítatos lélekkel figyelő hívő embernek ebben az esztendőben is úgy kell élnie, cselekednie, hinnie és imádkoznia, hogy a kettős jézusi szeretetparancsolat alapján, egyházunk nemes hagyomá-

nyainak tiszteletbentartása mellett a tiszta értelemnek ellent ne mondjon, a tényleges valóságot figyelmen kívül ne hagyja, hanem minden erejével és becsületes törekvésével állandóan fejlődő, szüntelenül gazdagodó, épülő, szépülő, fokozatosan diadalmaskodó közösségi életünk áldott lüktetésébe cselekvő módon bekapcsolódjék.

Ezen a reggelen, amikor mindannyian lelki arcunkkal, hitünkkel, vágyakozásunkkal és reménykedésünkkel az ismeretlen, titokzatos jövő felé fordulunk, ünnepi érzések között ezt mondjuk: „Ha az Úr akarja és élünk“, ha megáld minket egészséggel, munkaerővel és békeséggel, mindent megteszünk, hogy drága egyházunk, szeretett hazánk és annak minden állampolgára éljen, fejlődjék és virágozzék ebben az esztendőben is. Kérjük a gondviselő Istent, „legyen velünk, amiként vele volt atyáinkkal“; imádkozzunk hozzá, hogy „ne hagyjon el minket, ne távozzék el tőlünk ezután sem“.

Kérem a gondviselő Istent, áldjon meg mindannyiunkat továbbra is, hogy a legfőbb jézusi parancsolatok értelmében tudjuk Isten dicsőítését és az ember szolgálatát gyakorolni. Isten áldása nyugodjék meg szocializmust építő köztársaságunkon; áldása legyen annak vezetőin és minden állampolgárán, akik a béke magasztos ügyét szívükön hordozzák, és az ország gazdasági és szellemi gyarapodását lélek szerint munkálják.

Kérem a jó Istent, áldását ebben az évben is terjessze ki templomainkra, hogy azokban híveink vasárnapról vasárnapra buzgó lélekkel hallgassák a mindig időszerű tiszta jézusi örömuzenetet és nyerhessenek abból újra meg újra lelki táplálékot, hitet és reménységet életük nemesebbé és gazdagabbá tételére. Legyenek áldottak lelkészeink, akik az evangéliumot prédikálják a szőszékeken, örömet hirdetnek bölcsők felett és frigykötések alkalmával, vagy a vigasztalás szavait szólják koporsók mellett. És legyenek áldottak mindazok, akik az evangélium áldott üzenetét újra meg újra lelkükbe fogadják.

Hogy mit hoz számunkra az új esztendő, nem tudhatjuk, de feltétlen hittel és szent bizonyossággal hisszük, hogy Isten, a mi jó Atyánk, minden áldásnak adója velünk lesz ennek az esztendőnek a folyamán is gondviselő szeretetének minden áldásával.

DR. KOVÁCS LAJOS

TANULMÁNYOK

EMLÉKEZÉS SCHWEITZER ALBERTRE, SZÜLETÉSÉNEK 100. ÉVFORDULÓJÁN

Stefan Zweig, a közismert osztrák származású író 1932-ben meglátogatta Schweitzer Albertet, aki másodszor lambarénéi tartózkodása után néhány hónapig az elzászi Günsbach községben tartózkodott, amelyet egész életében otthonának tekintett. Az író *Felejthetetlen élmény: egy nap Schweitzer Albertnél* címen nagyszerű tudósítást közölt erről a látogatásról. Írásában a következő jellemzést olvashatjuk:

Schweitzer Albert azok közül a kevesek közül való, akik életükkel valóban példát mutattak, akik a magasrendű, jézusi lelkületű ember nevezetét mindenképpen kiérdemlik. Ez a nagyszerű férfiú egyedülálló, ritkán megismétlődő sokrétűséget testesít meg önmagában. Sokan csak azt tudják róla, hogy évekként elelőtt megnyerte a Nobel és Goethe béke díjakat; a haladó protestáns lelkészi közösség úgy tartja számon, mint a ma élő egyik legnagyobb teológust, akinek korszakalkotó munkái a Jézus- és Pál-kutatás bonyolultságában világosságot árasztottak, és évtizedeken keresztül irányt mutattak. Az elméleti zenészek tisztelik benne a Johann Sebastian Bachról szóló legalaposabb könyvnek a szerzőjét; az orgonaszakértők úgy tekintenek fel reá, mint aki valóban egyedülálló módon Európa szinte minden híres orgonáját ismeri, és azoknak értékéről a leghozzáértőbb tájékoztatást írta; a zenekedvelők a ma élő egyik legnagyobb orgonavirtuózt csodálják benne, akinek hangversenyeire aggkorában is már napokkal előre nem lehet jegyhez jutni. De az ő legnagyobb tettéért, azért a kórházért, amit ő tiszta emberi önfeláldozásból, egy szomorú európai adósság parányi törlesztéseképpen, Afrika őserdejében, lényegében egyedül, minden hivatalos támogatás nélkül megalapított és kiépített; ezért az egyedülálló és példát adó cselekedetéért csodálja és szereti mindenki, aki az emberiséget értékeli; tiszteli és csodálja mindenki, aki előtt a példaadás csak akkor tűnik nagynak, ha az a kimondott és leírt szavakon túl nagy és nemes önfeláldozásban magasztosul cselekedetté. Erre a nagyon szerény, de öntudatos, lángoló lelkületű emberre mint erkölcsi eszményképünkre tekintünk tisztelettel és őszinte, lélek szerinti ragaszkodással, és egy állandóan növekvő embercsoport gyűl csendben, láthatatlanul, tiszta áhítattal, boldog, szent érzésekkel köréje.¹

Születésének 100. évfordulóján erről az emberről szeretnék rövid, de lehetőség szerint élethű képet megrajzolni, hogy közelebb kerüljön hozzánk, akikhez életszemléletével és általános emberi magatartásával nagyon közel áll, de akiről általában, sajnos, keveset tudunk.

Schweitzer Albert 1875. január 14-én Felső-Elzász Keysersberg nevű, a Rajna felső folyása mentén fekvő városkájában született. Edesapja volt iskolamester és evangélikus lelkész. Hathónapos korában szülei a Münster folyó völgyébe, a Vogézek lábánál meghúzódó Günsbach nevű helységbe költöztek. Idekölti Schweitzert gyermekkorának sok nagyszerű élménye, amit olyan mesteri egyszerűséggel és természetességgel írt meg emlékezéseiben. Alig lépte át az iskola küszöbét, tiltakozott az ellen, hogy őt a községbeli gyermekek rovására bármilyen formában előnyben részesítsék. Nagyon korán jelentkezett nála az erkölcsi és művészi érzék. A schweitzeri személyiség minden lényeges vonása csírájában már gyermekkorában megtalálható benne. Az üldözöttek iránti természetes vonzalma, minden szenvedő, nyomorúságban levő ember vagy bántalmazott állapot iránti meleg részvétele már élete első éveiben megnyilatkozott. Az élet titokzatossága lelkét már a gyermekévekben foglalkoztatta. Hasonlóképpen korán jelentkeztek zenei, művészi hajlamai is. Az iskolában először hallott kétszólamú népdaléneklés, saját visszaemlékezése szerint, elemi erővel hatott rá; annak hallgatása olyan gyönyört váltott ki belőle, hogy a falhoz kellett támaszkodnia, különben leesett volna a földre.

A középiskolai éveket Mülhausenben, rokonainál töltötte el, ahol rendszeres zenei, főképpen orgonázási képzésben részesült. Tizenöt éves korában már művészi színvonalat ért el a mülhauseni templom három játszóasztalos és hatvankét regiszteres orgonáján való játékkal. Tanulóévei alatt főképpen a történelem és az irodalom területén mutatott rendkívüli képességeket, viszont a matematikai tárgyak hidegen hagyták. Tizennyolc éves korában mint erőteljes testalkatú ifjú lépte át a strassburgi egyetem küszöbét, akiben a kivételes testi erő ritka munkakészséggel és rendkívüli munkabírással párosult. Diadalmas ifjúi erejének és nagyszerű szellemi adottságainak tudatában, korai sikereinek láttán, tekintete fokozatosan befelé fordult, és mind gyakrabban kérdezte meg önmagától, hogy mindez mint valami természetes, magától értetődőt elfogadhatja-e. Már ifjú éveiben szüntelenül foglalkoztatta a sok szenvedés, amivel tele van az élet; kötelességének gondolta utánagondolni annak, hogy ő a maga jelentéktelen tevékenységével miképpen tudna abban segíteni, hogy a világban a szenvedés valamiképpen enyhülhessen. Eleinte ködösen, határozatlanul jelentkezett, majd fokozatosan mind világosabban bővült ki, vált elsőprő erejűvé benne a segítség gondolata.

Néhány hónapi párizsi tartózkodása alatt ismeretségbe, majd egy egész életen át tartó barátságba került az elzászi és magyar származású Charles Widorral, a kiváló francia orgonaművésszel és zeneszerzővel, akinek világhírű orgonaművésszé való fejlődésében jelentős része volt.

Schweitzer egyik fő eszményképe egész életében Goethe, a legnagyobb német költő volt, akinek soha meg nem szűnő ismeretvágya, a dolgok megismerésére és megértésére való állandó szívós, nemes törekvése gondolkozását, életszemléletét és gyakorlati tevékenységét döntő módon befolyásolta.

Strassburgban 1895. őszén bevonult a Tamás-templom mellett, az Ile folyó partján levő híres evangélikus főiskolai bennlakásba, a Thomasstiftbe (Tamás-alapítvány), amely a múltban több ezer teológiai

hallgatónak, köztük több száz magyar evangélikus, református és egy-két unitárius teológusnak is nagyszerű otthont nyújtott és tanulási lehetőséget biztosított. Hosszú, termékeny éveket töltött itt, eleinte mint teológiai hallgató, később mint bennlakási igazgató és segédlelkész.

Huszonegy éves korában megjelent első teológiai munkája *Kant vallásfilozófiája* címen, mely tudományos hírnevét megalapította. Közben a Szent Miklós-templom segédlelkészeként működött 1899-től 1912-ig. Feladata volt a délutáni és gyermek-istentiszteletek tartása és a vallástanítás, amit nagy gyönyörűséggel végzett. Prédikációit alaposan átgondolta, tartalmilag kiépítette, és pontos, egyszerű megfogalmazásban, röviden adta elő. Ezt a gyülekezet egyes tagjai, akik a terjedelmes gondolatfűzéshez voltak szokva, kifogásolták. Egy alkalommal egy női gyülekezeti tagnak a prédikációi rövideje miatt a főlelkésznel tett panaszára a megkérdezett Schweitzer azzal felelt, hogy ő csak egy szegény segédlelkész, akinek meg kell állania, amikor a textusból többé semmit mondani nem tud. A nagy többség azonban a fiatal lelkész világos és egyszerű beszédeit nagy áhítattal hallgatta. Szakvizsga-dolgozatát az úrvacsora kérdéséről 1900-ban készítette; ez a munka nyomtatásban is megjelent. 1902-ben, 27 éves korában a strassburgi egyetem protestáns teológiai fakultásának magántanára lett. Erről az állásáról 1912-ben mondott le. Közben 1905-ben megjelent Párizsban francia nyelven Bachról írt munkája, amelyet évekkel később, háromszoros nagyságúra bővítve, német nyelven is megjelentetett.

Hosszas megfontolás után döntő elhatározás fogant meg lelkében. Erről önéletrajzában ezeket olvashatjuk:

1905. október 13-án Párizsban az Avenue de la Grande Armée-n egy postaládába dobtam több levelet, amelyekben közöltem szüleimmel és néhány közeli jó barátommal: a téli szemeszter elején megkezdtem orvosi tanulmányaimat, hogy később orvosi munkát végezzek Egyenlítői Afrikában. Az egyik levélben benyújtottam lemondásomat a Szent Tamás teológiai igazgatói tisztjéről, tekintettel a tanulmányaimmal járó elfoglaltságra.

Már jó ideje meditáltam ezen a terven. Eredete diákéveimre nyúlik vissza. Felfoghatatlannak tűnt akkoriban, hogy körülöttem annyi ember küzd gonddal, betegséggel, én pedig boldogan élhetek. Már az iskolában zavarba ejtett a felfedezés, hogy néhány osztálytársamnak mily szomorúak a családi körülményei, miközben mi Günsbachban szinte ideális családi tűzhely mellett nőttünk fel.

Az egyetemen örültem annak, hogy amíg tanulmányaimat folytattam, a tudományt és a művészetet is szolgálhattam, de szüntelenül foglalkoztatott azok sorsa, akiket egészségi állapotuk vagy anyagi helyzetük akadályozott ebben.

1896-ban a Günsbachban töltött pünkösdi vakáción ragyogó nyári reggelre ébredtem, és hirtelen rádöbentem, hogy nem szabad magától értetődőnek elfogadnom boldogságomat, hanem adnom kell érte valamit.

Odakint énekeltek a madarak, én meg nyugodtan eltöprengtem ezen a gondolaton. Még mielőtt felkeltem, arra az elhatározásra jutottam, hogy harmincéves koromig a tudománynak és a művészetnek

élek, azután pedig valami olyan hivatásnak szentelem magam, ahol közvetlenül szolgálhatom az embert. Gyakran feltettem a kérdést, vajon mit jelentenek számomra Jézus szavai: „Mert ha valaki meg akarja tartani az ő életét, elveszti azt; valaki pedig elveszti az ő életét én értem és az evangéliumért, megtalálja azt!” (Márk 8,35). Most megtaláltam az értelmüket. A külső boldogság mellett a belső boldogságnak is részesévé váltam.

1904 őszén, egy reggel a Szent Tamás-szemináriumban az íróasztalomon találtam a Párizsi Evangélikus Missziós Társaság havonta megjelenő zöld színű füzetkékjét, amelyben tevékenységükről számoltak be.

E füzeteket Scherdlin kisasszony szokta elhozni nekem. Tudta, hogy e missziós társaság iránt kiváltképpen érdeklődöm, mivel gyermekkoromban oly nagy hatást gyakoroltak rám a misszió egyik első apostolának, Casalisnak a levelei, amelyeket apám olvasott fel a missziók érdekében összehívott vallásos gyülekezet előtt. Mielőtt elkezdtem volna dolgozni, gépiesen lapozgattam az előző este az asztalomra tett brosúrában. Tekintetem megakadt egy cikkben: *Les besoins de la mission du Congo* (Mire van szüksége a kongói misszióknak) (*Journal des Missions Evangéliques*, 1904. június, 389—392. l.). Alatta a Párizsi Evangélikus Missziós Társaság igazgatójának, az elzászi Alfred Boegnernek az aláírása szerepelt. A cikkirő arról beszélt, hogy az észak-kongói Gabonban tevékenykedő misszióknak segítő kezekre volna szüksége, és kifejezte reményét: ez a felhívás rábírja majd azokat, „akiken a Mester tekintete nyugszik”, hogy felajánlják szolgálataikat e sürgető feladat végrehajtására. A cikk így végződött: „Az egyháznak olyan emberekre van szüksége, akik a Mester hívására egyszerűen így válaszolnak: »Imhol vagyok, Uram!«”

Elolvasván a cikket, nyugodtan munkához láttam. Keresgélésem végére értem.

Néhány hónappal később úgy értem meg harmincadik születésnapomat, akár a példázatbeli ember, aki tornyot kíván építeni, és azon töpreng, rendelkezik-e a befejezéshez szükséges eszközökkel. Elhatároztam, hogy megvalósítom tervemet: közvetlenül fogom szolgálni felebarátaimat Egyenlítői Afrikában.

Hét évig tanult a párizsi orvosi fakultáson anélkül, hogy közben a zenét s a teológiát a legkisebb mértékben is elhanyagolta volna. Ebben az időszakban látnak napvilágot további teológiai munkái, amelyek közül kiemelkedik a Jézus-kutatás története című, 1906-ban megjelent híres könyve, amelynek második kiadása 1913-ban bővített és átdolgozott formában hagyta el a nyomdát; ez a munka Schweitzert a legkiemelkedőbb teológusok sorába emelte. 1911-ben megjelent a Páli kutatás története című másik nagy teológiai munkája.

Döntése, hogy mint orvos Afrikában működjek, nagy meglepetést, felháborodást, sőt megdöbbenést keltett az egyetemen és saját barátai körében is. Próbálták minden eszközzel meggyőzni arról, hogy harmincéves korára olyan rendkívüli módon elért filozófiai, teológusi és orgonaművészi hírnevét egy kalandos, bizonytalan vállalkozásért nem kockáztathatja. Örültség, mondották barátai és rokonai egyaránt. Miért kell Afrikába mennie? Hát nincs Európában elég nyomor, amin segíteni kell? Schweitzer válasza azonban ez volt: mennie kell, mert

Afrikában a munka nehezebb, mert oda senki se mer menni, kivéve a pénzszomjas embereket, a kalandorokat és karrieristákat; mert éppen ott, az őserdőben, a naponkénti életveszedelemben tisztán erkölcsi megfontolásból működő emberre nagyobb szükség van, mint bárhol. Elhatározásában megingatni nem lehetett, mert az nagyon erős erkölcsi alapon állott; addig írásban és előszóval tevékenykedett, mostantól kezdve cselekedni, a szeretet vallásából élő valóságot teremteni akart. Erről ő maga visszaemlékezéseiben ezt írja:

Az emberek azt találták a legérthetlenebbnek tervemben, hogy nem misszionáriusként, hanem orvosként akartam Afrikába menni; azaz, hogy harminc éves koromban fáradságos tanulmányokra készültem. Egy pillanatig sem kételkedtem abban, hogy ezek a tanulmányok hatalmas erőfeszítést kívánnak tőlem, és aggodalommal tekintettem az eljövendő évek elé.

De azok az okok, amelyek arra készítették, hogy a magam elé kitűzött célt, az orvosi szolgálat útját kövessem, olyan súlyosan estek latba, hogy a többi megfontolás nem jöhetett számításba.

Orvos akartam lenni, hogy szavak nélkül dolgozhassam. Éveken keresztül eltékoztam magam a szavakban. Örömmel végeztem teológiai, tanári és lelkeszi munkámat. Új tevékenységem során azonban nem beszélni fogok a szeretet vallásáról, hanem gyakorolhatom azt. Orvosi ismereteim lehetővé teszik majd, hogy szándékaimat a legmegfelelőbbben és legteljesebben valósítsam meg, akárhova is vezet szolgálatom útja.

Ami Egyenlítői Afrikát illeti, az orvosi ismeretek megszerzése különösen kívánatosnak tűnt, mert azon a vidéken, ahova indulni szándékoztam, a misszionáriusok szerint égető szükség volt orvosra. Beszámolóikban és lapjukban állandóan arról panaszkodtak, hogy nem tudnak megfelelő segítséget nyújtani a testi bajaikkal hozzájuk forduló bennszülötteknek. Véleményem szerint érdemes orvosi tanulmányokat folytatnom azért, hogy egy napon orvosra lehessek ezeknek a szerencsétleneknek. Amikor az erre áldozandó évek túl hosszúaknak tűntek, eszembe jutott, hogy Hamilkar és Hannibal a Róma elleni támadást úgy készítették elő, hogy hosszas harcok árán meghódították Hispaniát.

Más ok is készítetett az orvosi pályára. Mindaz, amit a Párizsi Evangélikus Missziós Társaságról tudtam, kérdésessé tette, vajon elfogadják-e misszionáriusi szolgálataimat.

Apám kiváltképpen a Párizsi Evangélikus Missziós Társasággal rokonszenvezett, mert a többieknél liberálisabb nézeteket vélt felfedezni náluk. Nagyra értékelte, hogy Casalis és más kiváló misszionárius egyszerű keresztényi nyelven írta beszámolóit, minden negédség és cifrázat nélkül.

Nekem azonban hamarosan tapasztalnom kellett — miután magam is kopogtattam a Párizsi Evangélikus Missziós Társaság ajtaján —, hogy éppoly dogmatikus nézeteket vallanak, mint a többiek. Bár az igazgató tanács elnöke igen kedvesen kijelentette: meghatja őt, hogy volt, aki válaszolt a kongói misszió számára munkatársakat kereső felhívására, ugyanakkor azonban azt is megmondta, hogy az igazgató tanács néhány tagja súlyos kifogásokat emelt teológiai nézeteim ellen, és ezeket az akadályokat el kellene hárítani. Amikor biztosítottam

arról, hogy csak orvosként mennék ki, nagy kő esett le a szívéről. De nem sokkal később közölnie kellett velem, hogy a tanács néhány tagja visszautasította az olyan misszionárius orvosi szolgálatait, aki csupán a keresztényi szeretetet gyakorolja, és nem veszi figyelembe a doktrinális kérdéseket. Persze egyikünknek sem okozott különösebb gondot ez az ügy, hiszen tudtuk, hogy még jó néhány év áll az illetékesek rendelkezésére, és ezalatt igazi keresztényi belátásra térhetnek.

A Svájci Általános Evangélikus Missziós Egyesület igazgató tanácsa szívesen alkalmazott volna azonnal orvosnak és lelkésznek. De minthogy a párizsi misszió lapjában megjelent cikk felszólítására ébredtem rá, hogy Egyenlítői Afrikában van küldetésem, először önálló akartam szolgálatba állni.

Különbben is kíváncsi voltam, vajon egy missziós társaság jogot formál-e magának ahhoz, hogy azért utasítsa vissza egy olyan orvos szolgálatait, aki a területén élő szerencsétlen bennszülöttek segítségére jelentkezik, mert az szerintük nem vall eléggé ortodox nézeteket.

Amikor már biztos voltam abban, hogy össze tudok hozni annyit, amennyi a kis kórház felszereléséhez szükséges, felajánlottam a Párizsi Evangélikus Missziós Társaságnak, hogy saját költségemen felépítem a kórházat az ő területükön az Egyenlítőiől valamivel délre fekvő Lambaréné nevű francia gyarmaton, és vállalom a környék bennszülötteinek orvosi ellátását.

Az Ogowe területi evangélikus missziót Gabonban 1874-ben alapították amerikai misszionáriusok. A misszióhoz tartozó amerikai orvos, dr. Nassau hozta létre 1876-ban a lambarénéi missziós állomást. Amikor Gabon később francia gyarmat lett, 1892-ben a Párizsi Missziós Társaság lépett az amerikaiak helyébe, minthogy ők nem tudták a kormány által megkövetelt francia nyelvű oktatást biztosítani.

Boegner utóda, Jean Bianquis őszinte jámborságával és a párizsi misszió ügyeinek irányításával — elődjéhez hasonlóan — sok barátot szerzett magának. Minden tekintélyét latba vetette, hogy ne szalasszák el az alkalmat, amikor ingyenesen megszerezhetik a Gabonban oly hön óhajtott orvost. Az igazgató tanács ortodox tagjai azonban ellenállást tanúsítottak. Úgy döntöttek, a tanács elé idéznek, hogy ott adjak számot teológiai nézeteimről. Ezt nem fogadtam el, megjegyezvén, hogy Jézus nem kívánt tanítványaitól egyebet, mint azt, hogy kövessék őt. A tanács emlékezetébe idéztem Jézus szavait: „Aki nincs ellenem, az velem van.” Egy missziós társaság — mondottam nekik — helytelenül járna el, ha akár egy muzulmán ajánkozását is elhárítaná, aki beteg feketék ápolására vállalkoznék. Nem sokkal ez előtt a társaság visszautasította egy misszionáriusnak jelentkező lelkész szolgálatait, mert történelmi meggyőződése miatt nem állíthatta fenntartás nélkül, hogy a negyedik evangélium János apostol műve.

Hasonló sors elkerülése végett nem kívántam az összeülő tanács előtt megjelenni és teológiai meggyőződésemre vonatkozó kérdéseikre választ adni. De felajánlottam: magánlátogatást teszek a tanács minden egyes tagjánál, hogy beszélgetésünk alapján fogalmat alkot-hasson arról, komolyan veszélyeztetem-e a feketék lelkét, valamint a missziós társaság tekintélyét. Javaslatomat elfogadták, de ez jó párdélutánomba került.

A tanács néhány tagja hidegen fogadott. A többségük azt állította, hogy teológiai álláspontom főleg azért nyugtalanítja őket, mert esetleg kísértésbe jövök odalent, és teológiai tudományommal megzavarom a misszionáriusokat, meg talán prédikálni is akarok majd. Mikor biztosítottam őket, hogy kizárólag orvos akarok lenni, és határozottan eltökéltem, hogy egyébként „hallgatni fogok, mint a csuka“, megnyugodtak. E látogatásoknak köszönhetem, hogy egyik-másik tanácstaggal igazán szívélyes kapcsolatba jutottam.

Azzal a feltétellel, hogy kerülök mindent, ami a misszionáriusok és a fekete bőrű keresztények lelkét megzavarhatná, szolgálataimat elfogadták.

Könyvei, orgonahangversenyei és előadásai jövedelméből egybegyűjtötte az afrikai úthoz, valamint az ott megépítendő kórház költségeihez feltétlenül szükséges pénzt. 1912 nyarán feleségül vette egy strassburgi egyetemi tanár leányát, Bresslau Ilonát, aki szívesen vállalkozott arra, hogy afrikai működésében és egy egész hosszú életen át hűséges segítőtársa legyen.

Francia barátai segítségével elhárult az az akadály, hogy német állampolgár volt, és 1913. március 20-án, amikor Európa politikai egén a sötét felhők már gyülekeztek, de még fennállott a remény, hogy a békét meg lehet őrizni, Schweitzer feleségével együtt elindult, hogy munkájával, akaraterejével, erős hitével és szívének meleg szeretetével segítsen azokon, akiknek segítségre olyan nagy szükségük volt.

Az Ogowe folyón át két napon hajózva, végre megérkezett működése színhelyére, ahol feleségével együtt 1917 januárjáig tevékenykedett. A feladat, amire vállalkozott, minden szellemi és testi erejét igénybe vette. Ő maga erdőt irtott, fákat fűrészelt, cölöpöket készített, a barakképítményeket megtervezte és megépítette. Közben újra meg újra jelentkező sokféle problémát kellett legyőznie: a primitív bennszülöttekkel való munka nehézségeit, a növényzet, a bogár- és állatvilág akadályozó tevékenységét és nem utolsósorban az állandó nyomasztó hőséget. Az első kórházhelyiség egy régi, de elég nagyméretű tyúkistálló volt, amelyet kitisztítottak és kimeszeltek. Aztán sor került az első bádoglemezzel fedett barakkok, külön operálóterem és egyéb helyiségek megépítésére. Megérkezése után azonnal meg kellett kezdenie orvosi működését is, olyan néptörzsek között, amelyek közül néhány a betegségek miatt már majdnem teljesen kipusztult; csupán az álomkór egész falvakat tett teljesen lakaatlanná. Otszáz kilométer körzetben ő volt az egyedüli orvos. Mihelyt a megérkezéséről szóló hír a környéken elterjedt, megkezdődött a betegek özönlése. Segédeszközei eleinte nagyon korlátozottak voltak; csupán felesége és egyetlen bennszülött ápoló segítségére támaszkodhatott.

Már az első időkben naponként harminc-negyven beteg jelentkezett; az első kilenc hónap alatt kb. 2000 beteget részesített kezelésben. Bár a sebészeti beavatkozásokhoz szükséges előfeltételek nagyon kezdetlegesek voltak, Schweitzernak volt bátorsága szükség esetén operációkat is végrehajtani, amelyeknek nagy része sikerült, és amelyek a fekete bőrű lakosság körében óriási feltűnést keltettek. Már az altatás hatása rendkívüli módon megragadta őket, mert azt hitték, hogy a beteg meghalt és egy különleges csoda által később újra fel támadt; különösképpen megrázta őket a hatalmas sérvektől és da-

ganatoktól szenvedő és halálraítéltnek számító emberek gyógyulása és otthonukba való visszatérése (az elefantiázis daganat 30—40 kg súlyúra is megnő). A doktor a bennszülöttek szemében rövid idő alatt jogot formálhatott az ogenga-fétisember nevezetre. Így az első év végén megállapíthatta azokat a betegségeket, amelyekkel a leggyakrabban találkozott; ilyenek voltak: az álomkór, a lepra, az elefantiázis, csontvelőgyulladás, trópusi malária, vérhas, szifiliszből eredő és más természetű daganatok. Ezzel szemben a vakbélgyulladás és a rák az ottani vidékeken szinte teljesen ismeretlenek voltak.

Még egy év is alig telt el; alig készült el a kórház barakkjainak berendezése, amikor 1914-ben kitört az első világháború, és minden eredményt s a jövőnek minden szép tervét irgalmatlanul összerombolt. Schweitzert és feleségét mint német állampolgárokat házi őrizetbe vették, és senkivel nem érintkezhettek. Később Widor, a párizsi orgonaművész erélyes közbenjárására megengedték, hogy további őrizet mellett ugyan, de újra folytathassa orvosi működését. Három év után, 1917. szeptemberében aztán rosszra fordult minden. Clémenceau kormánya, ki akarva kényszeríteni a háború végét, a Franciaországgal hadiállapotban lévő országok állampolgáraival kapcsolatos intézkedéseket megszigorította. Schweitzert és feleségét Európába szállították; először Bordeaux-ba, majd egy, a Pireneusok lábánál levő helységbe internálták; végül csaknem egy évi viszontagság után párizsi barátai közbenjárására megengedték, hogy Svájcban keresztül elzárja otthonukba hazatérjenek.

Szervezete a fogságban legyengült. Hónapokig kisebb-nagyobb láz gyötörte és fájdalmai voltak. Vérhasbántalmak miatt rövid idő alatt kétszer kellett magát megoperáltatnia.

Mihelyt eléggé megerősödött, a strassburgi polgármester ajánlott fel neki a bőrgyógyászati klinikán asszisztensi állást; amit örömmel fogadott el. Ugyanakkor újra segédlelkészként működött a Szent Miklós-templomban, hogy megélhetését biztosítsa. Ezt a két állását 1921 áprilisában adta fel.

1919-ben gyermekük született, akit Rechnának kereszteltek. 1920-ban Nánán Söderblom uppsalai érsek néhány hónapi svédországi tartózkodásra és egy előadásorozatra hívta meg. Ez döntő módon hozzájárult megingott fizikai és lelki egyensúlya visszaszerzésére. Amire addig gondolni is alig mert, újra hatalmas erővel tört fel lelkében: visszatérni Lambarénébe és továbbfolytatni az abbahagyott munkát. Ettől kezdve minden lépését ez az elhatározás irányította. Fokozatosan előkészítette Afrikába való visszatérését. Közben erőteljes szellemi munkát végzett. 1923-ban megjelent *Az őserdő peremén* című könyve, amely afrikai működésének főbb eseményeiről ad színes beszámolót. Ezután gyors egymásutánban az alábbi könyveit adta ki: *A kultúra hanyatlása és megújulása*; *Kultúra és erkölcs*, két kötetben; *A kereszténység és a világvallások*, végül gyermekkori és ifjúkori emlékeit jelentette meg. Ezek mindegyikét több európai nyelvre lefordították. Közben Svédországban, Svájcban, Angliában, Franciaországban, Csehszlovákiában és más országokban rengeteg előadást tartott és Nyugat-Európa minden nagyobb városában nagyszerű orgonahangversenyeket adott. Az uppsalai, zürichi, edinburgi, prágai és oxfordi egyetemen díszdoktorrá avatták.

Amikor elég anyagi alap gyűlt össze, hét esztendő után, 1924 áprilisában ismét visszautazott Lambarénébe, ahol csak romokat talált. A kórházi épületekből csupán egy hullámos bádoglemezdarab maradt meg és egy bambuszkunyhó keményfa váza. Több évi nehéz munkával, a folyó felső szakaszán, a régi helytől kb. három kilométer távolságra, ahol elegendő hely állott rendelkezésre, újra megépítette kórházát, most már sokkal modernebb formában és nagyobb méretekben. A munkát másfél éven át személyesen irányította. Itt már el lehetett különíteni a fertőző betegeket a többi betegektől. Később a leprás betegek részére is sikerült egy elszigetelt, szinte egy egész falut kitevő területen gyógykezelést és a betegség első szakaszában lévők részére teljes gyógyulást biztosítani. Most már több orvos és ápoló állott rendelkezésre. A hosszabb időre kezelést igénylő betegek száma állandóan emelkedett.

Közben időnként néhány hónapra el-ellátogatott Európába, hogy tudományos munkásságát folytassa. 1927-ben jelent meg egyik legnagyobb teológiai munkája, *Pál apostol misztikája* címen. Ugyanebben az évben nagy kitüntetés érte. Az emberiség javáért végzett munkája elismerésül megkapta a Goethe-díjat, amelyből Günsbachban, édesapja működési helyén, saját tervei alapján megépítettett egy egyszerű hajlékot. Azóta mindig itt pihent meg, valahányszor a megerőltető afrikai tartózkodás után bizonyos időre visszatért Európába.

1931-ben adta ki *Életem és gondolataim* című önéletrajzi könyvét, mely először német, majd több európai nyelven jelent meg. A magyar nyelvű fordítás 1974-ben Budapesten az 1966-ban megjelent francia nyelvű kiadás alapján készült, és Balassa Sándorné munkája.² A második világháború előtti zavaros időszakban visszasietett Lambarénébe, hogy az eseményeket ott várja be és élje át. 1939-től 1948-ig, tehát majdnem tíz évig egyfolytában újból az őserdő közepén munkálkodott. Amikor végre visszatérhetett szülőföldjére, útja egész Franciaországon és az oda visszacsatolt Elzászon keresztül diadalút volt. Népszerűsége páratlan mértékben megnövekedett. 1950-ben került először színre Gilbert Cesborn *Il est minuit, Docteur Schweitzer* (Éjfél van, Schweitzer doktor) c. nagyszerű színműve. 1953-ban elnyerte a béke Nobel-díjat. Ebben az időben írta az alább idézett szavakat:

Minthogy nyilvánvaló, micsoda csapást jelentene a mi időnkben a háború, mindent meg kell vizsgálnunk, hogy azt valamiképpen megakadályozzuk. A két utolsó háborúban szörnyű embertelenségben váltunk bűnösökké és egy elkövetkezendőben ismét ugyanazt cselekednénk. A két világháború kínzó közös tapasztalatainak fel kell rázniuk minket, hogy mindent megtegyünk annak érdekében, hogy egy olyan időszak eljövételének lehetővé válását megteremtjük, amikor nem lesz többé háború.

Még sok ember él a földön, aki nem tudja felfogni, hogy a rendelkezésünkre álló atomfegyverek rettenetes volta nem engedi meg, hogy az azokkal folytatott háború egyáltalán tekintetbe jöhessen. Az ilyen emberek egyik napról a másikra élnek, anélkül, hogy a békét fenyegető veszéllyel komolyan számot vetnének.

Vannak még olyan emberek is, akik dicsőítik a háborút. Ők még mindig a lelkesedés vagy szükségesség által bizonyos mértékben idealizált háborúra gondolnak, és az embermilliók pusztulását nem veszik tekintetbe. Az ilyen embereknek haditemetők ezer meg ezer kereszt-

je között kellene járniok, hogy feltegyék maguknak az emésztő kérdést: azoknak, akik ott egymás mellett pihennek, tulajdonképpen miért kellett szenvedniök és meghalniok? Egy olyan hazafiságnak kell érvényesülnie, amely emberi módon érez, és az eddiginél távolabb lát.

A cél, amely felé a tekintetnek állandó jelleggel irányulnia kell, így fogalmazható meg: a népeket egymástól elválasztó kérdésekben a döntést nem lehet többé a háborúra hagyni; azoknak békés tárgyalások eredményeképpen kell kialakulniok. A korábbi időkben, amikor a fegyverek hatása még korlátozott volt, a békére törekvést mint utópiát még neveltség tárgyává lehetett tenni. Ma azonban, amikor olyan fegyverek léteznek, amelyek egyetlen ütközetben emberek millióit semmisíthetik meg és halálos mérgezési légkört teremtenek, a béke sürgető szükségességgé vált.

Azoknak az embereknek a hangját hallgatni, akik valóban a béke megteremtésével foglalkoznak, igazi jótétemény. Arra van szükség, hogy az emberiség eszménye a világban tiszteletreméltó helyre kerüljön. Ennek a szellemi politikának minden politikai tervvel és cselekedettel összhangban kell állania. Ezáltal válik a népek közötti szellemi kapcsolat megteremtése lehetővé.

Ma két kockázat között választhatunk: az egyik az atomfegyverekkel való fegyverkezés értelmetlen versenye és egy elkerülhetetlen, közeli atomháború azzal kapcsolatos veszélye; a másik lehetőség az atomfegyverekről való lemondás és az az akarat és reménység, hogy a világ népei addig a pontig eljussanak, hogy egymással békében éljenek. Az első nem tartalmazza egy üdvös jövőnek a lehetőségét, a második igen. Mernünk kell azért a második megteremtését.

Egy igazi, emberhez méltó szellemnek kell kialakulnia és érvényesülnie, ha az embertelenség szellemében, ami ma a világban még sok vonatkozásban érvényesül, nem akarunk megsemmisülni.³

Schweitzernek évtizedek munkájával sikerült maga köré egy egész sor orvost és ápolót összegyűjtenie, akiknek odaadó, önfeláldozó munkája a kórház eredményes tevékenységét lehetővé tette. Az azóta gyarmati sorból önálló országgá fejlődött Gabonban ma is áll a kórház számos orvossal, megfelelő ápoló személyzettel. Idetartozik egy nagy kiterjedésű zöldségeskert és egy pálmafaültetvény is, amelynek minden darabja ott nőtt ki, az őserdőből kiszakítva, és amelyeket az őserdő ölelő karjai elől állandóan védelmezni kell.

Schweitzer önéletrajzában elmondja, hogy Afrikába való távozása hármas áldozatot jelentett: 1 Le kellett mondania az akadémiai tevékenységről, ami neki nagy lelki gyönyörűséget és szellemi kielégülést jelentett. 2 Fel kellett adnia az orgonajátékot, amelyben már művészi fokot ért el. 3 Fel kellett adnia anyagi függetlenségét és életcélja elérése érdekében további életében jóakarói anyagi támogatására kellett támaszkodnia. De — amint mondja — úgy járt, mint Ábrahám. Tulajdonképpen ténylegesen egyik áldozatot sem kellett teljesen véghezvinnie. Mert 1 Néhány esztendő elmúltával megnyíltak előtte a leghíresebb európai egyetemek előadótermei, és az akadémiai tanítást széles körben, nagy érdeklődés és általános elismerés mellett egészen késő öregségéig gyakorolhatta. 2 A párizsi Bach-társaság nagylelkű tagjai, hálájuk és elismerésük kifejezéséeképpen egy trópusi, orgonapedállal felszerelt zongorát ajándékoztak neki. Ezen

a nagyszerű hangszeren az őserdő csendes estéin és éjszakáin orgonaművészetét tökéletesíthette. 3 Az elveszett anyagi függetlenséget is néhány év elmúltával egymásután napvilágot látott könyvei és Európa legtöbb híres orgonáján bemutatott nagyszerű hangversenyei jóvedelmével sikerült visszaszereznie.

Röviden szeretném még felvázolni Schweitzer erkölcsstanának leglényegesebb tételeit, amelyek végighúzódnak egész életművén, meghatározzák gondolkozását és cselekvését.

Schweitzert kora ifjúságától kezdve mindig főképpen a történelem és az erkölcsstan érdekelte. A történelmet egy olyan erkölcsstan szolgálatába állította, amely először gondolkozását, azután pedig cselekvését határozta meg. Szerinte Lambaréné egy erkölcsi tapasztalat, és mint ilyen értékelendő. Elhatározta, hogy úgy fog élni, ahogyan gondolkodik. És így valósággá magasztosította azt, ami utópiának látszott. Szabad elhatározásából, vas következetességgel alávetette magát a megismert erkölcsi alapelveknek és vallásos parancsolatoknak; azokat követte és gyakorolta. Különleges adottságainak, rendkívüli képességeinek és fizikai erejének nagyszerű volta és kivételes munkaereje abban, amit elgondolt és véghezvitt, természetesen lényeges szerepet játszott.

Erkölcsi megismerését és erkölcsi cselekvését egyaránt állandóan fejlesztette. Felismerte, hogy a világ tulajdonképpen megmagyarázhatatlan, és egyedül történelmi és személyes tapasztalataira támaszkodva az élet felé fordult. Attól az akarattól hajtva, hogy használjon és segítsen, és a legmélyebben megdöbbenve kultúránk gyors lehanyatlásán, szenvedélyesen kutatott a mentő hang után. Ezt az erkölcsi gondolkozásban, és egyedül ebben vélte meghallani.

Mindennek alapján Schweitzer, az eleve meggyőződéses keresztény ember eljutott erkölcsstana központi kulcsfogalmához, az *élet előtti tisztelet* (Ehrfurcht vor dem Leben) tanának a hirdetéséhez, amely ezzel a megfogalmazással egész életművén végighúzódik, de főképpen és részleteiben kultúrfilozófiája második kötetében van lefektetve. Megállapítja, hogy az összes filozófiák végeredményben két egymással ellentétes alapmagatartás felé utalnak: az egyik az, amely a világot és az életet igenli, a másik azt tagadja.

Schweitzer a második felfogást tévesnek minősíti, és egy új életigenlést juttat kifejezésre: *jó az, ami az életet megtartja és előmozdítja; rossz az, ami az életet megsemmisíti és akadályozza.*

A lambarénéi missziói állomás vezetői és az Afrika több részében működött misszionáriusok, akik munkájukban a keresztény vallás gyakorlati programját hangsúlyozták ki, és az erkölcsstan követelményeit helyezték előtérbe, hamarosan meggyőződtek Schweitzer evangéliumi lelkületű tevékenységének nagyszerű voltáról. Felkérték azért, hogy lelkészként is működjék, és rendszeresen végezzen a bennszülött betegeknek istentiszteleteket. Ezt a párizsi missziói társaság is tudomásul vette.

Schweitzer minden lelkészi szolgálata a hallgatóknak élményt jelentett. Egyházi beszédei világos, egyszerű, színes, hangulatos, megragadó és cselekvésre indító evangéliumi szellemű erkölcsi tanítások voltak, amelyeket a kórház gyülekezete nagy gyönyörűséggel és remegő áhitattal hallgatott.

Schweitzer Albertnek az észak-amerikai unitárius egyház több képviselőjével szoros lelki kapcsolata volt. Ténylegesen nem lépett ugyan ki a lutheránus egyházból, de mint a szabadelvű keresztény életszemlélet öntudatos, következetes képviselője, az unitárius egyház szellemvilágához nagyon közel érezte magát, és annak több alkalommal kifejezést is adott. Lambarénéi és günsbachi otthonaiban több unitárius lelkészt és vezető világi személyiséget látott szívesen, akiknek minden segítséget megadott, hogy róla és munkájáról filmet készítsenek. Ezt a filmet az Egyesült Államokban éveken át nagy sikerrel forgatták.

E sorok írója abban a szerencsében és megtiszteltetésben részesült, hogy 1936 nyarán Strassburgban Schweitzer Albert rendkívüli elfoglaltsága ellenére is több alkalommal ajándékozott neki néhány órát. Abban az időben volt teológiai doktori dolgozata folyamatban, amely jelentős részében Schweitzer Jézus személyével kapcsolatos eszkatológiai értelmezésével foglalkozott. A huszadik századnak ez a jelentős és a Jézus ellete-kutatás történetében új utakon haladó teológusa e dolgozat elkészítéséhez nagy jóakarattal és szerető érdeklődéssel nyújtott értékes segítséget. Közvetlenség, egyszerűsége, tekintélyt parancsoló és ugyanakkor melegséget árasztó személyisége lenyűgöző, megragadó volt, és egy egész életre felejthetlenné tette az ő közvetlen közelében eltöltött időt. Jólesik időről időre elővenni és végigolvasni azokat a könyveket, amelyeket ő ajándékozott és aláírásával olyan értékessé tett; jólesik a Lambarénéivel kapcsolatos fényképfelvételek újra való megtekintésével gondolatban végigélni, magunk elé varázsolni azt a csodálatos, áldott munkát, amely őt számkra példaképpé magasztosítja.

Schweitzer Albert lambarénéi szeretetmunkáját 1913-ban kezdte, és ötvenkét éven át folytatta. Ebből az ötvenkét esztendőből ténylegesen mintegy harminc esztendőt töltött az egészséget nagyon megpróbáló, trópusi éghajlatú egyenlítői Afrikában. Határozott kívánsága volt, hogy ha Lambarénében éri utol a halál, ott nyugodjék, mert, amint mondotta, mindenütt Isten földje van. És kilencven és fél éves korában, 1956. szeptember 5-én az afrikai őserdő pereme fogadta magába földi porréseit.

Gondolatban megállunk a lambarénéi sír mellett, és tisztelgünk a huszadik század e nagyszerű fia előtt, aki egy gazdag életen át, szellemi és gyakorlati tekintetben egyaránt fáradhatatlanul munkálkodott, az élet tiszteletének erkölcsi követelményét profétai lélekkel hirdette és magasrendű módon megvalósította, aki mint hívő keresztény ember azért élt, hogy jót tegyen és másokat is a jó cselekvésére ösztönözzön.

DR. KOVÁCS LAJOS

JEGYZETEK

¹ St. Zweig, J. Feschotte, R. Grabs:

Albert Schweitzer, *Genie der Menschlichkeit*. Frankfurt. 1956. 9—19. l.

² Az összes idézetek, a legutolsót kivéve, ebből a fordításból vannak átvéve.

³ Albert Schweitzer: *Die Lehre der Ehrfurcht vor dem Leben*. Berlin, 1963. 63—65. l.

AZ ÉLET TISZTELETE

Szemelvények Schweitzer Albert *Életem és gondolataim* című 1931-ben megjelent önéletrajzából

Mi „az élet tisztelete”, és hogyan keletkezik bennünk?

Ha az ember világos fogalmat akar alkotni önmagáról és a világmindenséghez fűződő viszonyáról, mindenekelőtt újra meg újra el kell tekintenie a gondolkodás és tudás alkotta számos képzettől, hogy elgondolkozzék tudatának elemi, közvetlen és állandó tényén. Csak ezen az alapon juthat el egy spekulatív világnézethez.

Descartes formulája: „Gondolkodom, tehát vagyok.” Ezzel elkerülhetetlenül az absztrakció útjára téved. Ez a tartalmatlan, mesterkelt gondolkodásmód semmiképpen sem világíthatja meg az ember és a mindenség kapcsolatát. Hiszen a tudatnak önmagában is van tartalma. Gondolkozni azt jelenti, hogy valamin gondolkozni. Az emberi tudat önmagában azt jelenti: „Élet vagyok, amely élni akar az élni akaró élet közepette.” Mint életakarát az életakaratok közepette, az ember tudatában van önnön létének, valahányszor elgondolkodik önmagáról és a környező világról.

Miképpen az én életakaratom az élet folytatásának forró óhaját jelenti, s az élet ama titokzatos felmagasztosulása felé irányul, amelyet boldogságnak nevezünk, és jelenti életakaratom megsemmisülésétől meg ama titokzatos károsodástól való félelmet is, amelyet fájdalomnak nevezünk, hasonlóképpen van ez minden környező életakarral, akár kifejezi magát előttem, akár néma marad számomra. Az embernek el kell tehát döntenie, hogyan viszonyuljon önnön életakaratahoz. Meg is tagadhatja. De ha az élniakarás nem élniakarássá változik — mint az indiai és minden pesszimista gondolatvilágban —, önmagával kerül ellentétbe. Világnézetét hamis, megvalósíthatatlan alapra építi.

Az indiai, valamint a Schopenhauer-féle gondolatvilág tele van ellentmondásokkal, mert állandó engedményekre kényszerül a minden világtagadás ellenére állhatatosan kitartó élniakarással szemben, még akkor is, ha az engedmény tényét nem akarja elismerni. Csak az az élettagadás következetes önmagával szemben, amely hajlandó vévet vetni a fizikai létének.

Amikor az ember kifejezi élniakarását, természetesen és őszintén viselkedik. Egy tudat alatt már végbement cselekedetet igazol, midőn azt megismétli tudatos gondolkozásában.

A gondolkodás mindig azonos kiindulása az, hogy az ember nem egyszerű adottságnak, hanem megfejthetetlen titoknak tekinti önnön létét.

Az élet igenlése az a szellemi cselekedet, amely által az ember abbahagyja azt, hogy csak úgy éljen a világban, tisztelettel kezdi saját életének szentelni magát, hogy ezzel a valódi értékére emelje azt. Az élet igenlése azt jelenti, hogy mélyebbé, bensőségesebbé tesszük az élniakarást, s egyben felmagasztosítjuk.

A gondolkodó ember szükségét érzi annak, hogy ugyanolyan tisztelettel adózzék minden rajta kívül álló életakaratnak, mint a magáé-

nak. Átérti ezt a másik életet a sajátjába. Jónak tekinti az élet fenn tartását és minden fejlődőképes élet lehető legmagasabb értékszintre emelését. Rossznak tekinti az élet megsemmisítését, az élet veszélyeztetését, a fejlődőképes élet növekedésének akadályozását. Ez a gondolati alapon álló erkölcs abszolút alapelve.

Minden eddigi erkölcsstan hiányossága, hogy azt hitte, csak az embernek emberhez való viszonyával kell foglalkoznia. Valójában arról van szó, hogyan viszonyuljunk a világmindenséghez és minden benne élő teremtményhez. Az ember csak akkor erkölcsös, ha magát az életet tartja szentnek, a növényekét és az állatokét éppúgy, mint az emberét, és igyekszik a lehetőséghez képest segítséget nyújtani minden szükségét szenvedő életnek.

Csak a tágabb értelemben vett, minden előre kiterjedő felelősségérzetten alapuló, univerzális erkölcs gyökerezik szilárdan a gondolkodásban. Az ember emberhez való viszonyának erkölcsé csupán részlete az erkölcsnek.

Az élet tiszteletének erkölcsé tehát magában foglalja mindazt, ami szeretet, odaadás, fájdalomban való részvét, örömben való együttérzés és közös erőfeszítés formájában jelenik meg.

A világ azonban az önmagával meghasonlott életakarát szörnyű színjátékát tárja elénk. Minden lény a másik rovására él, egyik a másikat pusztítja. Csupán a gondolkodó ember életakarata veszi számba a mások életakarát, és szolidaritást kíván vállalni vele. Az ember azonban képtelen ezt teljesen megvalósítani, mivel ő is alá van vetve e titokzatos és félelmetes törvénynek: kénytelen más életet rovására élni, szüntelenül pusztítani vagy veszélyeztetni a többi életet. Mint morális lény küzd azért, hogy a lehetőség szerint kivonja magát e szükségszerűség alól, és mint felvilágosult és könyörületes lény tőle telhetőleg meg akarja szüntetni az életakarát megosztottságát. Bizonyoságot szeretne adni emberségéről, könnyíteni szeretne a szenvedésen.

Az életnek az életakaratból született, gondolati ihletésű tisztelete tehát magában foglalja mind az életigenlést, mind az erkölcsöt — mégpedig szorosan egymásba fonódva. Igyekszik értéket teremteni, és az emberek — az egyén meg az egész emberiség — anyagi, szellemi és erkölcsi fejlődését szolgáló haladásra törekszik.

Míg a gondolati alapot nélkülöző, modern világigenlés a tudomány és a hatalom eszményképei között ingadozik, a gondolati alapokon nyugvó világigenlés az ember szellemi és erkölcsi tökéletesedését állítja maga elé legfőbb eszményként, és elsősorban ez az eszmény adja meg a valóságos értékét a fejlődés minden ideáljának.

Az etikus világ- és életigenlés által magasabbrendű megértéshez jutunk, segítségével megkülönböztethetjük a lényegest a lényegtelen-től a kultúrában. Megszabadulunk attól az abszurd elbizakodottságunktól, hogy azt hisszük, kulturáltak vagyunk. Szembe merünk nézni az igazsággal, és elismerjük, hogy a tudásnak és a képességnek a fejlődésével az igazi kultúra elérése nem lett könnyebb, sőt nehezebbé vált.

Megvilágosodik előttünk a szellemi és anyagi lét kölcsönhatása. Megértjük, hogy emberségünkért harcolnunk kell a körülmények ellen, és gondolnunk kell arra is, hogy azt a kilátástalan harcot, ame-

lyet oly sok ember kedvezőtlen társadalmi helyzetben vív személyisége megőrzéséért, sikerrel kecsesítő küzdelemmé alakítsuk át.

Igy tehát a gondolkodásból fakadó mélyebb és erkölcsösebb haladásigény felemel majd minket szegényes kultúránkából és annak tévelygéseiből, hogy elvezessen az igazi kultúrához. Így születik meg előbb vagy utóbb a végérvényes reneszánsz, amely elhozza a békét a világnak.

*

Az élet tiszteletének eszméje — természeténél fogva — különösen alkalmas arra, hogy harcba szálljon a szkepticizmus ellen. Elementáris ereje van.

Ebben az értelemben „elementáris” minden eszmé, amely olyan alapvető kérdésekből indul ki, mint az ember viszonya a világmindenséghez, az élet értelme és a jó természete. Közvetlenül kapcsolódik a minden emberben felmerülő gondolatokhoz. Áthatja ezeket a gondolatokat, kiszélesíti és elmélyíti őket.

Ezt az elementáris eszmét megtaláljuk a sztoicizmusban. Amikor diákkoromban filozófiatörténettel kezdtem foglalkozni, nehezen tudtam elszakadni a sztoicizmustól és folytatni utamat az utána következő s annyira más gondolkodásmód felé. Pedig a sztoikus gondolkodás eredményei nem elégtettek ki. De úgy éreztem, hogy a világról és létünkről való filozofálásnak ez az egyszerű módja az igazi. Nem értettem, miért hagytak fel vele.

A sztoicizmust nagyra becsültem azért, mert egyenesen halad célja felé, mindenki számára érthető, és ugyanakkor mély. Beéri a felismert igazsággal, még akkor is, ha az nem kielégítő. És ezáltal, hogy komolyan veszi, életre kelti ezt az igazságot. Őszinte szellemével elmélkedésre és gondolkodásuk elmélyítésére buzdítja az embereket. Felkelti bennük a felelősségérzetet. Emellett a sztoicizmus alapelvét — mely szerint az embernek szellemi kapcsolatot kell teremtenie a világegyetemmel, és egyesülnie kell vele — igaznak véltem. A sztoicizmus lényegében természetfilozófia, amely misztikába torkollik.

Ez az európai és távol-keleti filozófiában megjelenő elementáris gondolkodásmód nem tudja megtartani az őt megillető vezető szerepet, és alacsonyabb rendű gondolatrendszernek adja át a helyét. Képtelen érvényesülni, mert eredményei nem kielégítőek.

A sztoikus gondolkodás elhanyagolja a szellemi téren fejlett ember életakaratóban megnyilvánuló morális tettek végrehajtására irányuló ösztönzést. Így a görög sztoicizmus megmarad a rezignáció eszményképénél. Lao-ce pedig annál a jóindulatú passzivitásnál, amely oly különösnek és paradoxnak tűnik nekünk európaiaknak.

Epiktétosz, Marcus Aurelius és Seneca késői sztoicizmusában, a XVIII. századi racionalizmusban a filozófia — amely az ember és a világmindenség viszonyának alapvető problémájából indul ki — oly módon jut el az élet és a világ erkölcsi igenléséhez, hogy a földi eseményeket egy erkölcsi célokat követő, eredendő akaratra vezető viszsza, és az embert ennek a szolgálatába állítja.

A brahmanizmus, a buddhizmus meg a többi indiai gondolatrendszer, valamint Schopenhauer filozófiája ezzel szemben ellentétes értelmezéssel szolgál; szerintük tudniillik az időben és térben lejátszódó élet

céltalan és megsemmisítendő. Az ember értelmes magatartása a világ-mindenséggel szemben tehát a lemondás a világról és az életről.

E gondolatrendszer mellett, amely legalább kiindulópontja és szándéka tekintetében elementáris maradt, megjelenik egy másik, mégpedig az európai filozófiában; ezt „másodlagosnak” nevezném, mert már nem az embernek a mindenséghez való viszonya áll a középpontjában. A megismerés természetének problémájával, természettudományokkal, pszichológiával, szociológiával és más dolgokkal foglalkozik, mintha a filozófiának e kérdéseket önmagukért kellene megoldania, vagy csupán a különböző tudományok eredményeinek a rendezése és összege-zése volna a feladata. E filozófia ahelyett, hogy az önmagáról és a világ-mindenséghez fűződő viszonyáról való állandó gondolkodásra ösztönözné az embert — az ismeretelmélet, a deduktív logika, a természettudományok, a pszichológia vagy a szociológia eredményeit kínálja fel neki, mintha e gondolatok segítségével ki tudná alakítani nézeteit létéről, a világmindenséghez való viszonyáról.

Mindezt a filozófia úgy tárja az ember elé, mintha nem egy ebben a világban létező és élő, hanem a világot kívülről szemlélő lény volna.

Minthogy önkényesen választott szempontokból kiindulva közelíti meg az ember viszonyát a világmindenséghez — vagy egyszerűen figyelmen kívül hagyja azt —, ebből a nem elementáris európai filozófiából hiányzik az egység és az összefüggés. Van benne valami nyugtalanító, mesterkéltsé, excentrikus és töredékes. Ugyanakkor a leg-gazdagabb és legegységesebb. Az egymást követő és egymásra kölcsönösen ható rendszereiben, félrendszereiben és nem rendszereiben minden oldalról és minden lehető perspektívából vizsgálja a világnézet problémáját.

Ennélfogva gyakorlatibb is abban az értelemben, hogy a természettudományokat, a történelmet és az erkölcs kérdéseit mélyebben tanulmányozza, mint a többi filozófia.

A jövőendő világfilozófia nem annyira az európai és nem európai gondolkodás, mint inkább az elementáris és nem elementáris filozófia ellentétéből fog megszületni.

A miszticizmus kívül maradt napjaink intellektuális életén. Természeténél fogva az elementáris gondolkodás egyik formája, mivel arra törekszik, hogy az embert közvetlenül elvezesse a világmindenséggel való szellemi kapcsolathoz. De nem bízik abban, hogy ezt logikus gondolkodás útján elérheti, ezért az intuíció felé fordul, amelyben tág tere nyílik a képzeletnek. A miszticizmus tehát bizonyos értelemben olyan gondolkodási formára tér vissza, amely kerülő utakat keres.

Minthogy számunkra csak a logikus gondolkodásból származó ismereteknek van valóságértékük, a miszticizmus elveit — abban a formában, ahogy megformulázzák és megalapozzák őket — nem tekinthetjük szellemi tulajdonunknak. Egyébként önmagukban sem kielégítőek. Tagadhatatlan, hogy a múlt miszticizmusának erkölcsi tartalma sekélyes.

Elvezeti ugyan az embert a belső meditáció útjára, de nem az élő erkölcshez. Egy világnézet pedig csak akkor bizonyul igaznak, ha a léthez és a világhoz fűződő viszonyunkat olyanná alakítja, amely aktív erkölcs vezette, mélyebb emberekké formál bennünket.

Ha újra rá akarjuk bírni az embereket arra, hogy gondolkodó lé-

nyekké legyenek, akkor rá kell vezetni őket az önálló gondolkodásra, hogy abból merítsék az életükhöz szükséges ismereteket.

A gondolkodás megújul az élet tiszteletének elvében. A hosszú ideig föld alatt csordogáló folyó felszínre tör.

Nem hamis illúzió az a meggyőződés, hogy az elementáris gondolkodás napjainkban eljut az erkölcsi élet- és viláigigenléshez, amely felé eddig hiába törekedett.

A világ nem csupán jelenségekből áll, hanem egyszersmind élet is. Ezzel a világban levő étellel kell — a lehetőséghez képest — nemcsak passzív, hanem aktív viszonyt kialakítanom. Az élet szolgálatába állván, értelemmel és céllal bíró tevékenységet fejtek ki.

Az élet tiszteletének eszméje az ember és a mindenség reális kapcsolatának reális megoldását kínálja. A világmindenségről az ember csak azt tudja, hogy mindaz, ami létezik és körülveszi őt, az övéhez hasonló életakarát megnyilvánulása. Saját viszonya a világmindenséghez passzív és aktív egyszersmind. Egyrészt elviseli a létet, alá van vetve az események áradatának; másrészt azonban képes megóvni és elősegíteni, megkárosítani és elpusztítani a környező életet.

Az aktív szerepet játszó ember azonban egészen másfajta szellemi viszonyba kerül a világgal: nem csupán önmagának él. Ellenkezőleg: egynek érzi magát az összes környező étellel, átéli sorsukat, mint a sajátját, minden erejével segíti őket, és nincs nagyobb öröme, mint kivenni részét az élet kibontakoztatásában vagy megmentésében.

Ha az ember elgondolkodik létének s a saját élete és a világot betöltő élet kapcsolatának misztériumán, nem tehet mást, minthogy az élet tiszteletének az elvét alkalmazza a maga életére és a hatókörében lévő életekre. E tiszteletet az élet és a világ erkölcsi igenlésével fogja tanúsítani, és ez minden tettében megnyilvánul majd. Léte összehasonlíthatatlanul nehezebb lesz, mint amikor csak önmagának élt, de egyben sokkal termékenyebb, szebb és boldogabb is. A vegetálás helyett megismeri az igazi életet.

Az életről és a világról való elmélkedés tehát kényszerítő erővel elvezet az élet tiszteletének elvéhez. Semmiféle más következtetést nem lehet levonni belőle.

Ha a gondolkodóvá lett ember megmarad a céltalan vegetálásnál, újra átadja magát a gondolatnélküliségnek, és belesüllyed abba. Ha gondolkodik, eljut az élet tiszteletéhez.

Minden olyan gondolat, amely által az emberek a szkepticizmus-hoz vagy az erkölcsi eszmény nélküli élethez kívánnak eljutni, nem igaz gondolat, hanem leplezett gondolathány, amely az élet és a világ misztériuma iránti érdektelenség formájában jelenik meg.

Az élet tisztelete magába foglalja a rezignációt, az élet- és viláigigenlést és az erkölcsöt, azaz egy gondolati ihletésű világnézet három alapvető és elválaszthatatlan elemét.

Minthogy az élet tiszteletének erkölcsé reális eszméből származott, maga is reális, és az embert a valósággal való állandó és tisztánlátó szembesítésre készíti.

Első pillantásra úgy tűnhet, hogy az élet tisztelete túlságosan általános és nem eléggé élő fogalom ahhoz, hogy egy érvényes erkölcs tartalmát képezze. A gondolkodásnak azonban nem kell azt kutatnia, hogy vajon kifejezései elég életszerűen hangzanak-e, csak azzal

kell törődnie, hogy elérjék céljukat, és élet legyen bennük. Aki az élet tiszteletének hatása alá kerül — ennek az erkölcsnek a követelményei nyomán —, hamarosan érezni fogja úgyis, hogy tűz izzik e látszólag elvont kifejezések mélyén. Az élet tiszteletének erkölcsé a szeretet erkölcsének kiterjesztése az univerzálisba. A gondolati szükségszerűségként felismert jézusi erkölcs ez.

Kifogásolják azt is, hogy ez az erkölcs túlságosan nagy értéket tulajdonít a természetes életnek. Erre azt lehet válaszolni, hogy minden eddigi erkölcsi rendszer hibája, hogy nem ismerte fel: az élet maga az a rejtélyes érték, amellyel foglalkoznia kell. Az élet tisztelete vonatkozik mind a természetes, mind pedig a spirituális életre. Jézus példázatában a pásztor nemcsak a lelkét menti meg az elveszett bárány-nak, hanem az egész bárányt. A természetes élet tiszteletével együtt növekszik tehát a szellemi élet tisztelete.

Kiváltképpen azt tartják különösnek, hogy az élet tiszteletének erkölcsé nem tesz különbséget a magasabb rendű és alacsonyabb rendű, az értékes és kevésbé értékes életek közt. Ennek is megvan az oka.

Ha általános érvényű különbséget akarnánk tenni az élet különböző formái közt, az oda vezetne, hogy ezeket az életformákat aszerint ítélnénk meg, hogy hozzánk, emberekhez közelebb vagy távolabb állónak tűnek-e, tehát egy teljességgel szubjektív kritérium szerint. Ebből a megkülönböztetésből születnek az olyan nézetek, melyek szerint vannak az életnek értéktelen formái, amelyeket kedvünk szerint semmibe vehetünk, elpusztíthatunk. Az értéktelen életek közé soroljuk azután — a körülményeknek megfelelően — a különböző rovarokat vagy a természeti népeket.

Az igazán erkölcsös ember szemében minden élet szent, még az is, amely emberi szempontból alacsonyabb rendűnek tűnik. Csak kényyszerűségből tesz megkülönböztetéseket, mégpedig olyankor, amikor két élet között kell választania, melyiket védje meg, és melyiket áldozza fel. Minden esetben tudatában van annak, hogy döntései szubjektívek, önkényesek, és felelősséget kell vállalnia a feláldozott életért.

Örülök az álomkór elleni új gyógyszereknek, amelyek segítségével életet menthetek meg ott, ahol azelőtt fájdalmas és kérlelhetetlen betegségnek voltam tehetetlen tanúja. De valahányszor meglátom a mikroszkóp alatt az álomkór mikrobáit, kénytelen vagyok tudomásul venni: el kell pusztítanom ezeket az életeket, hogy másokat megmenthessek.

Megvettem a bennszülöttektől egy fiatal halászsast, amelyet egy homokpadon fogtak, hogy megmentsem az állatot kegyetlenkedéseiktől. És íme, most döntenem kell, vajon a sast ítéljem-e éhhalálra, vagy pedig naponta jó néhány apró halat öljek meg, hogy életben tartsam a madarat. Ez utóbbi mellett döntöttem, de mindennap kényelmetlenül éreztem magam azért, mert saját felelősségemre feláldozom az egyik életet a másikért.

Az életakarát e dilemmájával szemben az ember — akár a többi élőlény — állandóan arra kényszerül, hogy a saját életét és az életet általában más életek árán tartsa fenn.

Ha megérintette az élet tiszteletének erkölcsé, akkor nem károsít, nem pusztít életet, csak abban az esetben, ha elkerülhetetlenül szükséges; s a lelke mélyén ezzel sohasem ért egyet.

Fiatal korom óta pártolom az állatvédelem ügyét. Ezért különös örömökre szolgál, hogy az élet tiszteletének egyetemes erkölcsse a minden teremtmény iránti szánalmat, ezt az oly gyakran szentimentálisnak csúfolt magatartást valóságos kötelezettséggé teszi, amely alól egyetlen gondolkodó ember sem vonhatja ki magát. Mostanáig az erkölcs értetlenül vagy tanácstalanul állt az ember és a többi élőlény kapcsolatának problémája előtt. Bár szánalmat érzett a többi teremtmény iránt, az erkölcsstanban nem adhatott ennek helyet, mivel az erkölcs csak az embernek felebarátja iránti magatartásával foglalkozott.

Mikor jutunk el odáig, hogy a közvélemény ne tűrje el az állatkínzásból álló népünnepélyeket?

A gondolat szülte erkölcs tehát nem „ésszerű“, hanem irracionális és entuziasztikus. Nem jelöl ki számunkra pontosan körülhatárolt feladatokat, de felelőssé teszi az embert a hatókörébe tartozó minden életért, és arra készíti, hogy áldozatot hozzon érte.

A kereszténységnek arra van szüksége, hogy teljesen áthassa Jézus szelleme, és — igazi küldetésének megfelelően — a belső elmélkedés és a szeretet élő vallásává magasztosuljon. Csak ily módon lehet az emberiség szellemi életének hasznára.

Mikor azt kérdezik tőlem, pesszimista vagyok-e vagy optimista, azt válaszolom, hogy az ismereteim alapján pesszimista, de akaratom és reményem szerint optimista.

Pesszimista vagyok akkor, amikor teljes súlyát érzem annak, ami a mi megítélésünk szerint értelmetlennek tűnik a világ eseményeinek alakulásában. Csak ritka pillanatokban tudtam teljes szívvel örülni életemnek. Képtelen voltam arra, hogy ne érezzem mindazt a szenvedést, amit magam körül láttam, nem csupán az emberekét, hanem minden teremtményét.

Sohasem próbáltam kivonni magam a szenvedésnek ebből a közösségből. Természetesnek éreztem, hogy segítenünk kell elviselni a világra nehezedő fájdalom terhét. Gimnazista korom óta tudtam, hogy a világon eluralkodó bajok semmiféle magyarázata nem elégíthet ki, hogy e magyarázatok csak a szofisták álokoskodásaihoz vezetnek, s nincs más céljuk, mint az, hogy az emberek kevésbé mélyen érezzék az őket körülvevő szenvedést. Sohasem foghattam fel, hogyan hangzathat egy olyan gondolkodó, mint Leibniz, affajta szegényes megállapítást, miszerint a világ nem jó, mégis a létező világok legjobbika.

De bármennyire is foglalkoztatott a világ bajainak és szenvedéseinek problémája, soha nem veszttem el a velük kapcsolatos melankolikus elmélkedésekben. Ragaszkodtam ahhoz az elvhez, hogy mindannyiunknak megadatott megszüntetni valami keveset a szenvedésekből. Lassan belenyugodtam abba a gondolatba, hogy az egyetlen, amit felfoghatunk ebből a problémából: azoknak az útját kell követnünk, akik felszabadítást akarnak hozni.

A világ jelenlegi helyzetét illetően is pesszimista vagyok. Nem tudom meggyőzni magam arról, hogy nem olyan rossz, mint amilyeneknek tűnik. Sőt tudatában vagyok annak, hogy egy újabb középkorhoz vezető útra léptünk. Teljes nagyságában látom magam előtt azt a szellemi és anyagi nyomort, amelynek a mai emberiség kiszolgáltatja magát azáltal, hogy lemond a gondolkodásról és a belőle sarjadó eszményekről.

Es mégis optimista maradok. Gyermekkorom óta őrzöm magamban az igazságba vetett hitet, és biztos vagyok benne, hogy nem veszhet el. Hiszem, hogy az igazságból született szellem erősebb, mint a körülmények hatalma. Véleményem szerint az emberiségnek nem lehet más sorsa, mint az, amit gondolkodásával maga kíváncsol ki magának. Ezért hiszem, hogy nem kell végigjárnia az összeomláshoz vezető utat.

Ha akadnak emberek, akik fellázadnak a gondolatnélküliség szelleme ellen, és elég őszinték és mélyek ahhoz, hogy az erkölcsi haladás eszményét sugározzák magukból, megszületik majd egy olyan szellemi hatóerő, amely képes megteremteni az emberiség új gondolkodásmódját.

Bízom az Igazság és a Szellem erejében, ezért hiszek az emberiség jövőjében. Az élet és a világ erkölcsi igenlése elnyúhatetlen optimista akaratot és reményt tartalmaz. Ezért nem fél olyannak látni a sötét valóságot, mint amilyen.

A magam életében bizonyos időszakokban annyi gondom, bajom és bánatom volt, hogy ha idegrendszerem nem elég erős, biztosan összeroskadok. Nehezen tudom elviselni az évek óta szüntelenül rám nehezülő fáradság és felelősség súlyát. Életemből nem sokat áldozok önmagamra. De a jóból is jutott nekem: az irgalom szolgálatában állhatok, láthatom munkálkodásom sikerét, a szeretet és jóság számtalan tanúbizonyosságát élvezhetem, hűséges munkatársak körében élek, akik magukénak tekintik művemet, jó egészségnek örvendek, s ez lehetővé teszi, hogy a legnehezebb munkákat vállalhassam, természetem kiegyensúlyozott, energiámat nyugodtan és meggondoltan fejtem ki, és a szerencsét, amelyben részesültem, jótéteményként fogadom, s tudom, hogy hálaáldozattal tartozom érte.

Mélységesen megindít, hogy független emberként dolgozhatom abban a korban, amelyben oly sokak sorsa a függőség, és hogy gyakorlati munkám mellett továbbra is a szellem területén működhetem.

Azt a tényt, hogy körülményeim oly sokféle módon kedvező felteteleket teremtettek tevékenységemhez, kegyelemnek tekintem, amelyre méltó akarok lenni.

Vajon mennyit tudok még elvégezni a magam elé tűzött feladatokból?

Hajam öszülni kezd, testem már érzi az évek terhét és a nehéz robot súlyát, amelyet reáérottam.

Hálatelt szívvel gondolok arra az időre, amikor erőimet nem kímélve, szüntelen fizikai és szellemi munkát végezhettem.

Nyugalommal és alázattal tekintek az eljövendő munkám elé azért, hogy készségesen lemondjak róla, ha eljön az ideje. De nekünk, akik harcoltunk és eljutottunk a minden ismeretet felülmúló békéhez — cselekvően és szenvedőn egyaránt, bátorságot kell tanúsítanunk.

Lambaréné, 1931. március 7.

SCHWEITZER ALBERT A VILÁG BÉLYEGEIN

Ez a rövidre szabott tanulmány nem akar annál több lenni, mint amire a cím kötelez. Am ennek a dolgozatnak háttérében annak a hálanak a köteleztetése áll, amelyet már mint egykori zürichi teológus éreztem Schweitzer Albert iránt, s amely akkor, 1927 húsvétján egybek mellett arra készítetett, hogy Strassburgba utazzam, hogy ha velem nem is, de legalább azzal a várossal és teológiával megismerkedjem, ahol a lambarénéi szolgálat vállalása előtt, tíz éven át, 1902—1912 között mint az újszövetségi teológia tanára működött. Ennek a strassburgi útnak mozgatója az is volt, hogy olvastam Kálvinnak ottani száműzete éveiben írott leveleit, azokban a strassburgi életnek, főiskolának és egyháznak, teológiának, házassági tervnek és a zoltárköltésnek érdekes híreit (1538. szeptember — 1541. augusztus), szerettem volna testközelbe kerülni azokhoz az utcákhoz, amelyeken egykor Kálvin járt. És közéről akartam megcsodálni a gótika egyik legszebb alkotását, a rózsaszínű kövekből faragott, csipkézett, pillérezett, épített, ívelt dómot.

A dóm már messziről kimagaslott a városképből, hogy azután — amidőn egy szűk utcán reátekintve megpillantottam — szinte reám zuhanjon — olyan lenyűgöző a látása. Rózsaszínű köcsipkéi csipkések voltak minden elképzelésnél, és a főkapu timpanonjának szobrai éppen hogy csak meg nem szólaltak! A dóm egyetlen tornya magasságából alátekintve láttam az ófrancia város utcáit, kistornyoskákkal díszített házeit; „láttam“ az ifjú Kálvint, amint száműzve is szolgálatkészen halad a menekült franciák gyülekezetébe, hogy Istennek nagyságos dolgairól mondjon örömhírt.

Jártam a teológiai fakultáson, amelyen már akkor együtt készültek Isten ígéje hirdetésére reformátusok és unitáriusok, evangélikusok és ortodoxok. Az ökuménikus közeledésnek úgyszólván első intézményesülése volt ez a főiskola, ahol Albert Schweitzer egykor professzor volt.

Afelett lehet vitatkozni, hogy a Schweitzer Jézus-képe, ahogy az élénk áll egyik fő művében (*Geschichte der Leben Jesu Forschung*, A Jézus élete kutatásának története, 1906—1913), evangéliumi Jézus kép-e. Lehet a Schweitzer Jézus- és Pál-kutatásait a legkülönbözőbb oldalakról nézve támadni és értékelni, de egy bizonyos: az a Jézusban hívő ember, aki sikereinek teljében hátat tudott fordítani mindenkinek, hogy Urának, Jézusnak a szolgálatában segítsen az emberen, mindenkit tiszteletre készítet. Amíg egész Európában a teologizálás hangos volt a Jézus feletti vitáktól, amikor nagyon sokan arra használták fel a Bibliát, hogy azt egymás fejéhez vágják, amíg sokan az európai és amerikai civilizáció és technika áldásaiban fürödve, teológusként sem látták meg az ezekből kitaszított afrikai embertársukat — Schweitzer element Lambarénébe, és félévszázadnyi időn át szolgálta Urát. Pál-kutatásaiban éppen azt tanulta meg (Jézus e legnagyobb tanítványától, amit Pál apostol leveleiben 164-szer hangsúlyoz), hogy a hívő ember élete a Jézusban való élet. Ez tette Schweitzert az élet előtt való tiszteletadás etikusává, aki a Jézus erkölcsi normáit a szó leggyakorlatibb értelmében tette a mindennapi élet segítő cselekményévé. Amikor eze-

ket a sorokat írom, éppen kilenc éve halott, amikor megjelennek, születésének éppen 100. évéhez érkezik a hálás emlékezés. Hosszú földi út volt az övé időben is, térben is. Az elzászi Kayserberg, a Vogézekben lévő günsbachi parókialis otthon, a mühlhauseni gimnáziumi esztendő, a Strassburg—Párizs-i tanulmányai, európai és amerikai metropolisokban orgonahangversenyei, a pireneusi koncentrációs tábor, és azután Lambaréné, ez az út Jézus szívéen át vezette őt az embertárhoz, akin éppen Istenbe vetett hite fedezte fel az imago Deit, még ha a bőr színe fekete volt is, „Lambaréné az én rögtönzésem — írja Schweitzer. — Azt remélem, hogy gondolkodásom, lesz örökkévaló házam.”

A gondolkodása előtti tiszteletadás egyik kifejezése íme az a néhány bélyeg is, amit a francia nyelvű Afrika *L'hommage au dr. A. Schweitzer*-nek, tiszteletből adott ajándéknak nevez. Ezek a bélyegképek elénk vetítik ezt a Jézusban szolgáló életet Lambaréné kórházépületeiben, az orgona előtt, Bach-partitúra fölé hajolva vagy amint békeszózatát írja az emberiséghez. Az embernek, akin élete utolsó lehetéig Jézusban élve, a mindennapi élet legapróbb lelki rezdüléseiben és testi fájdalmaiban segíteni akart.

Időrendben a legelső Schweitzer-bélyegeket 1955-ben, 80. születése évében a Monaco-Hercegség postája adja ki. A 4 értékből álló sorozat egyik bélyegén (2 Fr. zöld, s. zöld, fekete színű) az Ogowe folyótorkolat kikötőhelyét látjuk égbe nyúló pálmák között. A másikon (5 Fr. kékeszöld-fekete) az őserdők orvosa tekint reánk; a harmadikon (15 Fr. zöld-barna) a lambarénéi kórházépületeket látjuk; a negyediken (200 Fr. s. zöld kékes-zöld) Schweitzer profilját a kép jobb sarkában, ovális keretben, míg magát a bélyegképet őserdei táj foglalja el.

A 80. és 90. esztendő közepére, 1958-ra esik Schweitzer emlékezetes „háború- és atomfegyverellenes” nyilatkozata, amely felrázta a világ lelkiismeretét. Érthető, hogy a 90. születésnapja alkalmából, 1965-ben kiadott NDK-beli bélyegek Lambaréné mellett erre is emlékeztetnek. Az egyik bélyegen (10 Pf. sárga-fekete-zöld színű) az őserdő teológus-orvosát látjuk, háttérben őserdei táj; a másikon (20 Pf. sárga, fekete, piros) az egész világot bejárt fénykép másolata: Schweitzer emlékezetes békeszózatát írja; a harmadik bélyegen (25 Pf. sárga-fekete-kék) egy Bach orgona-partitúrát látunk, előtte az orgonán játszó Schweitzer Isten előtt hódoló, zenében elmélyülő arcképe.

A dél-amerikai államok közül Uruguay emlékezett meg Schweitzerről 1965-ben, halála évében. A (6. d., zöld, fekete, fehér színű) bélyegen fehér hajú, bozontos szemöldökű, lelógó bajszú arcát látjuk, amint fekete pillangó-nyakkendője fölött barátságosan tekint reánk. Oléban őzikét tart. Háttérben lambarénéi kép: őserdő, vízesés, fekete emberek fehér kórházi öltözetben.

Afrika több „fiatal” országa fejezte ki háláját Schweitzer életáldozó-életmentő szolgálataért szép rajzú bélyegeken.

Az első ilyen „hálabélyeget” Gabon Köztársaság adja ki 1960-ban. Ez a fiatal afrikai ország legelső repülőbélyege (200 fr. zöld-barna színű). A bélyegkép bal oldalán lambarénéi táj: pálmák, Ogowe folyó, kórházbarakk; jobb oldalon, mintegy keretezően, orgonasípok magaslanak Bach-partitúra fölé. A kép felett Schweitzer profilképe uralko-

dik, alatta a felírás: „Docteur Schweitzer — Lambaréné.” Ez az ország akkor is megemlékezett róla, amikor világgá sugárzódott a szomorú hír: „A doktor meghalt.” (1965. kiadás. 1000 Fr. arany színű.) Ez a bélyeg felirata szerint is „hálabélyeg”: „L’hommage au Dr. A. Schweitzer.” Olvassuk itt ennek a magát szolgálatban feláldozó életnek határköveire írott évszámokat: 1875—1965. Látható jobb oldali háttérben egy lambarénéi kép és még egy dátum: „4. Septembre 1965 Lambaréné,” tehát a halál dátuma. A bélyegkép bal oldalán a Schweitzer jobbra tekintő profilja, és az Aesculap-jelvény.

A másik afrikai ország, amely megemlékezik róla bélyegen is, Mali Köztársaság. (1965. 100. Fr. repülőpostabélyeg. Lilás-vörös, sárga, kék, fekete színű.) A bélyegkép két részre oszlik. Jobb oldalon őserdei keretben fekete kisfiú, fölötte békegalamb repül. A bélyegkép bal részében Le Docteur; háttérben a lambarénéi kórház-település kápolnájának fatornyja látható. És a felirat: „Docteur A. Schweitzer 1875—1965.”

Az 1881 óta független Haiti Köztársaság ötmillió lakossága nagyrészt katolikus, 1967. április 20-án mégis három bélyegből álló sorozattal hódol a protestáns orvos-misszionárius emlékének (5. c. lila alapon sokszínű, 10 c. sárga, sokszínű, 20 c. szürke-sokszínű). A bélyegkép bal oldalán Alsace-nak (Elszász), Schweitzer szűkebb hazájának — ahonnan elindult szolgálatba —, a jobb oldalon Gabon Köztársaságnak térképe, ahol szolgálatban elégett élete. Élet-évszámai és a kép közepén ismerős portréja, fekete pillangó-nyakkendősen, fehér orvosi köpeny vállán.

Mauritánia Köztársaság sem felejtkezett el Afrika jótevőjéről. Az 50 frankos, sokszínű bélyegen egy, a lambarénéi gyógykezelésre jövő néger asszonyt látunk, karján beteg gyermekével, előtte egy orvos. Mögöttük néger ápolók gondoznak egy beteget. A bélyegkép jobb oldalán a felirat „Docteur A. Schweitzer, 1875—1965” és Schweitzer balra tekintő képe.

Az 1960 óta független Niger Köztársaság 1966-ban adott ki egy emlékbélyeget. A bélyegkép rendkívül „beszédese”. Véraló néger kar vérvevő készülékkel összekapcsolva. A kéz egy köszvényes néger kezét érint, mintegy jelképezve a véraló célját. Háttérben a lambarénéi kórház egyik barakkja, könyv, toll, a tudás fáklyája, kottalap. Mindezek között a Le Docteur ismerős arca és életmezsgyéire emlékeztető évszámok.

Csád Köztársaság 1959 óta önálló. A (sokszínű: sárga, lila, kék, fekete, fehér, 1966-i kiadású 100 Fr. repülőposta) bélyegen a betegség örvényéből fekete kezek nyúlnak a feljük közeledő két fehér kéz után. Háttérben pálmák, egy lant; a kép bal oldalán Le Docteur derűs arca tekint reánk.

Kongó Népi Köztársaság is kiadott 1966-ban egy, európai szemnek talán túl sokszínű, de annál többet mondó Schweitzer-emlékbélyeget (100 fr.). Le Docteur portréja mellett gipszkötésbe pólyált néger lábak. Ezek mellett imára kulcsolt fekete kezek egy kereszt fölött. Háttérben az őserdő kimagasló pálmái. Jobb szélén lant, nyilvánvaló utalással Schweitzer zeneművészetére.

Erre utal Felső-Volta Köztársaság 1967. május 12-én napvilágot látott bélyege (250 fr. lilásbarna-fekete), amelyen Schweitzernek a

hosszú bélyeg bal oldalát egészen kitöltő, jobbra néző portréját szemlélhetjük, míg a bélyegkép jobb oldalán négy hatalmas orgonasíp emlékeztet „Docteur Albert Schweitzer, 1875—1965” orgonaművész voltára, és arra, hogy a sok orgonahangverseny jövedelmét az őserdők orvosa mind a lambarénéi kórháztelep betegeire áldozta.

A lepra elleni küzdelem „világnapja” alkalmával, 1966. január 31-én Ruanda Köztársaság adott ki egy emlékeztető sorozatot, amelyben Joseph Damian szerzetes orvost, a lepra elleni küzdelem egyik önfeláldozó alakját láthatjuk, amint ónkeretű szemüvege mögül reánk tekint. Mögötte két leprás beteg és élete évszámai: 1840—1889. E bélyegsorozat másik két bélyegéről (40 c. sötétvörös-lila-kék és 45 Fr. barna, sárga, vil. barna) Albert Schweitzer tekint reánk, mint aki az álomkór, az elefántiázis és a maláriában szenvedők mellett sok-sok néger leprás beteget kezelte Lambarénében.

Az emberi jogok nemzetközi évében, 1968. április havában a Nyugat-Indiai szigetvilág legnagyobb szigetén lévő Dominica állam adott ki eszméletető sorozatot. A bélyegeken az emberi jogok „lángoló” emblémája mellett e jogokért önzetlenül küzdők arcképeit láthatjuk. Így: E. A. Rawlet, 1891—1938, XXIII. János pápát, J. F. Kennedyt, Florence Nightingalet (1820—1910), a hadifoglyok „örangyalát”. A sorozatot A. Schweitzer zárja be (60 c. sokszínű) mint az emberi jogokért küzdők egyik vezéralakja.

A legmegkapóbb bélyegábrázolás, mely egyben utolsó is ebben az emléksorban, a Dahomey Köztársaság „l-hommage”-bélyege. A bélyegkép bal oldalán Schweitzer portréja egy violinkulcs mellett. A képen távolabbról Le Docteur egy néger férfit vezet átölelve, támogatva. A férfi kezébe néger fiúcska kapaszkodik. A kórház felé haladnak, ahonnan néger ápolónő jön feléjük. Háttérben őserdő...

1974 decemberében hazánk postája emlékezett meg elsőnek Albert Schweitzerről, a 100. születésnap köszöbén. A (barna színű, 40 banis) bélyegen az életkeretét jelző évszámok — 1875—1965 — alatt látjuk őt. A „First Day Cover” = az első napi borítékon ismét az emlékeztető felirat „100 ani de la naștere = 100 év születése óta” és nagyított portréja mellett nyitott könyvön egy mikroszkóp és az Aesculapjelvény. Az első napi bélyegző közepében is ez a jelvény látható és életművére éppen olyan jellemző béke-olajág.

Korának, mindannyiunknak példamutató etikusa. „Mi a jó? — teszi fel a kérdést; és felel: — Jó az, ami életet támaszt, megtart, fejlődésre képes életet a legmagasabb értékokra felsegít. Mi a gonosz? Életet kioltani, fejlődőképes életet megakadályozni ebben.”

Hogyan is szól Jézus etikája? „Betegeket gyógyítatok, poklosokat tisztítatok, halottakat támasszátok, ördögöket űzettek. Ingyen vettétek, ingyen adjátok. Aki mindvégig megáll, megtartatik” (Mt 10,8—10,22b).

Köszönjük Istennek, hogy Albert Schweitzer szó szerint értelmezte Jézus erkölcsi parancsát, és szó szerint be is tarthatta. Születése 100. évfordulóján köszönjük Istennek példamutató, életet mentő, az emberi életet a legmagasabb értékokra segítő, Jézusban való szolgálátát.

DR. NAGY JÓZSEF

KERESZTELÉSI SZERTARTÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

1 A szertartás kialakulása

Simén Domokos a keresztelest „a legközpontibb hitelvek gyakorlati alkalmazásának” tekinti. Ha ez igaz, akkor az unitárius keresztséget hitelveink kifejlődésének, történeti hullámzásának szeizmográf-jaként foghatjuk fel.

Az unitárius reformáció meghatározó elve az a felfogás, mely szerint csak az a hitelv és szertartás helyes és megtartandó, mely a Biblián alapszik. Dávid Ferenc mindjárt a kezdetkor tanította, hogy Jézus „az ő igaz evangéliumában két jegyet, két pecsétet adott, ti. a keresztséget és az Úrnak vacsoráját” (Rövid Magyarázat. Hasonmás kiadás: Kolozsvár 1910. 13.). A keresztséget az Antikrisztus megrontotta. A cél Dávid Ferenc szerint „az apostoli keresztségről való tudomány” megtisztítása és helyreállítása, melyet tömören így foglal össze:

„1550. esztendőben a keresztségbeli kenet, nyál, só, gyertya elromla, de a többi mind megmarada... 1533. esztendőben a keresztségbeli babonaságok, ördögűzések, kereszthányások megromlanának, melyek még mostan is ugyan vannak a szászoknál... 1556. esztendőben megromla a bábák, dajkák és paraszt népek által való kereszteleés... 1559. esztendőben a komaság kárhozható Laskó Jánostól, melyek még mostan is az anyaszentegyházban megtartatnak nagy sok helyen.” Majd így fejezi be: „Így jutottunk azért az Úr vacsorájának és a keresztségnak igaz értelmére, minek utána minden ördögi hamis találmányok leestének... Nem szükség azért immár azoknak megtisztításában többet munkálkodnunk, hanem csak mi magunkban, hogy az Antikrisztusnak minden rútságos szemetit kigyomláljuk a mi szívünk-ből (i.m. 33,34.).

Az unitárius reformáció a keresztséget mint bibliai eredetű szertartást megtartotta. De mivel Jézus 30 éves korában részesült a megtérés keresztségében, az unitarizmus kezdetben a felnőttek keresztsége felé hajolt, mint amely inkább megfelelt a szentírás tanításának. Ezt az állásfoglalást támogatta az 1570-ben Kolozsvárott megjelent *Könyvecske az igaz keresztényi keresztségről* c. németből fordított névtelen, anabaptista jellegű propagandakönyv a gyermekkereszteleés ellen. 1572-ben Báthori István fejedelem többek között azzal vádolta az unitáriusokat, hogy a gyermeket keresztség nélkül is üdvözítik.

Dávid Ferenc bár tagadta az Mt 28,19-ben foglalt kereszteleési formula eredetiségét, mégis az „Atya, Fiú és Szentlélek” nevében keresztelt. Ezt igazolja Leleszi János jezsuita megállapítása is, aki 1579-ben, Dávid Ferenc elítéltetése után írta, hogy az unitáriusok az Atya, Fiú és Szentlélek nevében keresztelnek, de nem a szentháromság nevében.

Enyedi György a szentháromságra vonatkoztatható bibliai helyeket vizsgálva (*Explicationes locorum Veteris et Novi Testamenti* etc. című művében) az Mt 28,19-el kapcsolatban megjegyzi: „Jézus nevében keresztelni nem jelenti azt, hogy őt Istennek elismerjük, hanem azt, hogy az ő példáját követjük, midőn az ő meghagyásából, mintegy

helyette keresztelünk. A megkeresztelttől sem az kívántatik meg, hogy Jézus istenségét higgye, hanem hogy őt kövesse. A keresztelőtől sem, hogy e hamis tételt hirdesse, hanem hogy tegyen tanítványokká minden népeket.”

A 17. századtól a keresztelési szertartás teológiai értelmezésének alakulására a különböző kátékban találunk utalásokat. A Várfalvi Kósa János-féle kátében a keresztelés szó helyett a mosást, a mosogatást találjuk. A keresztelés a mai értelemben vett konfirmáció szerepét tölti be. Kiviláglik az alábbi kérdésekből:

— Kiknek illik keresztséggel élni?

— Akik hisznek az Úr Jézus Krisztusban és megismerik őtet Isten fiának lenni, ki által az emberi nemzettel megbékélt.

— Hiszed-e ezeket?

— Hiszem Jézus Krisztust Isten fiának lenni... s ennek bizonyására kívánom felvenni a vízzel való mosódást, úgy, mint újjászületésemnek külső jegyét.

1632-ben jelent meg Torockai Máté kátéja, mely a keresztelést így határozza meg: „A keresztség avagy mosogatás a megtért szívnek és Istennek, a megbékélt pogány embernek a jele, mellyel megbélyegeztetik, amidőn hit által... beáll a Jézus nyájának juhái közé.” A keresztény ember gyermekét meg kell-e mosogatni? Nem kell, mert a gyermekek a pogányságból megtért régi atyáknak mosódásokban mosattak és szenteltettek meg. Mi szükség megmosni azt, aki születésénél fogva magával hozza a szentséget? De még penitenciát sem tarthat, mivel bűnt sem cselekedett: nemességben született, mi szükség tehát a fiúnak atyáról reámaradott címerét újonnan megszerezni és kiváltani, mikor semmi erőszak azt tőle el nem veheti.

Torockai kátéja elvileg a gyermek- és a felnőttkeresztelés határmezsgyéjén áll. Ha a keresztelés nem egyenértékű az eredeti bűn lemosásával, akkor valóban nincs semmi értelme a gyermekkeresztelésnek. Ámde „a Jézus nyájában bárányokra, azaz kicsinyekre is van szükség, amiért is őket a keresztség által a nyájba felvenni illik”. Kezd kialakulni az a nézet, hogy a keresztelés nem egy befejezett megtérési folyamat záróköve, hanem éppen fordítva: ennek a folyamatnak az elindítása.

A felnőttek keresztelésének gyakorlatát a dési egyezés (1638) szüntette meg véglegesen, midőn kimondta, hogy a kisgyermeket az Atya, Fiú és a Szentlélek nevében kell megkeresztelni. Ez a határozat minden szigorúsága ellenére is tartalmaz pozitív vonásokat. Így pl. éppen a gyermekkeresztelés gyakorlatának az elrendelése. Igazat adunk Jakab Eleknek, aki egyik ide vonatkozó cikkében (Az anabaptizmusról — KerMagv 1876) megjegyzi, hogy a dési egyezés jót tett, midőn a gyermekkeresztelést kötelezővé tette, mert ha a felnőttkeresztelés válik egyházunkban általánossá, az ugródeszka lehetett volna az anabaptizmus felé, mely amúgy is állandóan kísértetett.

Az 1638-i dicsőszentmártoni zsinat elrendelte, hogy a hozzánk betérőket előbb alapos tanításban kell részesíteni. Megkeresztelni csak abban az esetben szabad, ha a lelkész megbizonyosodott afelől, hogy nem nyereszkesedési szándékkal akarnak unitáriusok lenni.

A dési komplanáció értelmében Apafi Mihály az unitáriusoktól kátét kért be ellenőrzésre. A beadott Koncz Boldizsár-féle kátét azon-

ban elutasította, és csak később engedélyezték a kinyomását. A káté 51. kérdése ez: Mi a vízzel való keresztelés? — A testnek oly végre való megmosódása vízzel, mellyel az ember a kereszteni hitbe állását és újonnan való születését megbizonyítja. Miképpen kell megkeresztelkedni? — Az Atya, Fiú, Szentlélek nevére, *jóllehet régen az apostolok idejében a Jézus nevében* kereszteltettek meg a hívek.

A Koncz Boldizsár-féle káté a keresztelés tárgyában újat nem hozott, de híven tükrözi azt a kompromisszumos megoldást, melyet a 17. században reánk kényszerítettek.

Ugyanezen a teológiai alapon, de már új megfogalmazásban mutatja be az unitárius keresztelés alapelveit Demeter Márton 1732-ben kiadott kátéja, midőn így ír: „A keresztség külső jegye a belső keresztségnek, mely a szentlélektől való újjászületésben és jó lelkeknek Istennel való békességében áll.”

Keresztelési szertartásunk kialakulásának útján figyelemreméltó lépést jelentett az a hitvallás, melyet a korondi hívek áttérítése alkalmából, válaszul a különféle rágalmakra, az egyházi főhatóság küldött meg az egyházközségeknek Almási G. Mihály püspök és Szentábrahám Mihály aláírásával. Ebben a keresztségről ezt találjuk: „Hiszek két szakramentumokat, úgymint keresztséget és úrvacsorát, de egyiket sem hiszem elégségesnek lenni az idvességhez... Nem a szakramentumok idvezítenek, azok csak emlékeztetnek azon kötelességekre, melyet a mi Urunk előnkbe szab.”

A 17. század végén jelent meg Dimény Pál kátéja, mely a kereszteléssel kapcsolatosan felújítja a szövetség gondolatát. „A keresztség a mi Urunkkal, Istenünkkel való szövetség ismertetőjele, e szövetség megkötésének és megtartásának bélyege.”

Első szertartáskönyvünk, a *Modus rerum agendarum* csak töredékeiben áll a rendelkezésünkre. Az Almási G. Mihály-féle rövidített szövegből a keresztelésre vonatkozóan keveset tudunk meg. A szöveg világosan tudunkra adja, hogy a keresztelésben nem maga a liturgiális cselekmény a fontos, hanem a „lélek, mellyel a keresztséget végezzük”. „Mosogatáskor az atyák és anyák jelenlétében a pap röviden tartson tanítást a keresztség esszenciájáról.” A hozzánk bértérket nem kell újrakeresztelni, hiszen mindnyájan egy nyájnak vagyunk a juhai.

Szentábrahám Mihály *A keresztény hittudomány összege* c. művében a keresztelést újszövetségi szertartásnak nevezi. „A keresztség a beavatás szertartása, vagy a keresztény hitvallásnak nyilvános és ünnepélyes szimbóluma, mikor is az emberek hitükről vallást tesznek, és nyilvánosan kijelentik, hogy a Krisztus gyülekezetébe bekebelezettni óhajtanak. Ezt a szertartást a gyülekezet békéjének a megsértésével bementési szertartássá változtatni nem lehet. Elég, ha a jegy (a víz) és a jelzett dolog közötti hasonlóság épségben marad, tudva, hogy a keresztség nem annyira önmagáért szereztetett, mint inkább a jó lelkiismeret kereséséért.” A keresztelés célját így határozza meg: „... a gyermeket a Krisztus tiszteletére és az élet szentségére szorosabban elkötelezni. Ha a keresztség elkötelezés, akkor mi sem természetesebb, minthogy gyermekeket kereszteljünk, hiszen az embert mindjárt élete elején kell elkötelezni a jézusi életre. Másrészt a keresztelés célja a tanítás. Tanítani pedig gyermekeket kell. A taní-

tásra való elkötelezés a gyermekek esetében egy öntudatos és aktív nevelői tényezőt tételez fel, valakit, aki jótáll azért, hogy ez az elkötelezés ténylegesen végbe is menjen. Ezek a jótállók a szülők, a keresztszülők és a tanúk. A gyermekkeresztelés azért felsőbbrendű, mivel a nevelés személyi feltételeiről is gondoskodik. Ha valaki a keresztségből valamely oknál fogva kirekesztett, azért azt elkárhozott-nak nem tekinthetjük, mivel a keresztség magában idvességre még nem vezet." „Nem a keresztség hiánya, hanem annak megvetése a kárhozat."

Szentábrahámi óv attól, hogy a keresztséget opus operatumnak tekintsük. „A keresztség nem közvetítője a hitnek, s nem eszköze az újjászületésnek, mert a kettőnek a keresztséget meg kell előznie." Viszont a másik véletbe sem szabad esnünk, ti. hogy leértékeljük a keresztséget. „A megkeresztelték kötelezettségének a meggondolása őket a kegyesség gyakorlására élénkebbekké és a hitben állhatatosabbakká teheti." Keresztelési formulául a Máté 28,19-et ajánlja, megjegyezve, hogy helyes volna mégis az apostolok gyakorlatában mutatkozó formulát alkalmazni; ti. a Jézus nevében keresztelni.

Szentábrahámi Mihály az unitárius keresztelés teológiájának első nagy rendszerbe foglalója, szabályai még a 20. században is irányadók.

Fejérvári Sámuel a *Discursus* c. munkájában a keresztelést nevelő eljárásnak fogja fel. Követeli annak nyilvánossá tételét, s ajánlja, hogy beszédek is tartassanak. A beszéd fő témájául a keresztény nevelés problematikáját jelöli meg.

A 19. század racionalizmusa és liberalizmusa keveset foglalkozott a keresztelés ügyével. Mégis ebben a korban figyelemreméltó tanulmányok jelentek meg a Keresztény Magvetőben. A 20. század elején erőteljesen jelentkezik a reformvágy, mely előtérbe helyezi a keresztelés teológiáját és liturgiáját. Különös, hogy éppen a reformkorban nem jelentek meg önálló munkák a reformálást igénylő tárgykörökben. Azonban annál elevenebbek az ún. házi polémiák, melyeknek lecsapódásai az Unitárius Szószék hasábjain megjelent keresztelési ágendák.

2 A keresztelés teológiája

A keresztelési szertartásunk teológiája Jézus tanításában gyökerzik. Evangéliumában a fő helyet az emberformálás és az ember szolgálata foglalja el, mindent e célnak rendelt alá. Így a keresztelésnek is mint szertartásnak csak eszközérték jelentőséget tulajdonított. Jézus nem keresztelt, legalábbis az evangéliumok erről nem tudósítanak. Ő maga azonban megkeresztelkedett, és egyetlen kétes hittelességű mondatában tanítványainak is ajánlotta a keresztelést. Tény az, hogy Jézus a zsidó vallási hagyományokat tiszteletben tartotta, s így bizonyára a keresztelést is. Az evangéliumi tudósítások szerint Keresztelő János híve volt. Jól tudta, hogy a pusztai próféta alapította közösségbe csakis úgy léphet be, ha a keresztséget, a belépés külső jegyét felveszi. Ezért keresztelkedett meg a Jordán vizében. De hogy lelke mélyén nem értett teljesen egyet a keresztelés ceremóniájával és azt csak a Keresztelő János iránti tiszteletből vette fel, arra nézve komoly bizonyíték, hogy tanításában a kereszteléssel

sehol sem foglalkozik, és senkit a követői közül meg nem keresztelt: „Jézus maga nem keresztelt, hanem csak a tanítványok” (Ján 4 : 2).

A Máté 28,19-ben, melyről a bibliakritika megállapította, hogy későbbi betoldás, Jézus „elrendeli” a keresztséget. De már az első olvasásra észrevehető, hogy a hangsúly a tanításon van, a minden népek tanítvánnyá tételén. Erre figyelmeztetett Dávid Ferenc is, hogy itt a fő mondanivaló ez: „*Elmenvén tegyetek tanítványokká minden népeket.*” Ez az, amit mindenekfelett Jézus a tanítványok lelkére akart kötni. „A megkeresztelvén őket” csak mellékmondat, s ennél fogva a gondolat is, amit kifejez, másodrendű. Sokan hivatkoznak az Lk 18,15—17-re, ahol Jézus hívja magához a kisgyermeket. Ez a tény azonban nem érv amellett, hogy Jézus a keresztelésnek valóban nagy fontosságot tulajdonított volna. Ellenkezőleg, ha a keresztelésnek feltétlen híve lett volna, ezt az alkalmat felhasználna arra, hogy megkeresztelje őket. Jézus vallása nem kedvezett a ceremóniáknak; követésének ismertetőjeléül nem a keresztséget jelölte meg, hanem a szeretetet. Ha tehát Jézus tanításában a keresztség nem foglalja el azt a helyet, mellyel később a dogmakereszténységben bírt, akkor természetesen, hogy hit- és életfelfogásunkban mi is csak eszközérték tulajdonítunk a keresztelésnek. Ez a szertartás a keresztténnyé nevelés rituális járuléka, dologi eszköze. Nem célérték, hanem eszközérték. Nem csatorna, melyen át belénk áramlik a kegyelem, hanem a nevelésre, a Jézus által megjelölt kötelességekre figyelmeztető eszköz. Tévedés volna azonban ebből azt vonni le, hogy a keresztelés felesleges sallang, elhanyagolható és elhanyagolandó külsőség. A keresztelés a hagyomány nyújtotta alkalom arra, hogy keresztényi mivoltunkban épüljünk és másokat is építsünk, azzal Isten országát munkáljuk. Speciálisan pedig: tegyünk valamit a megkereszteltért, építsük benne a keresztény személyiséget, valósítsuk benne Isten országát.

A keresztelés Isten előtt, az ő akaratából történik. Istenhez imádkozunk, neki adunk hálát a gyermek életéért, az ő teremtő munkáját szemléljük benne, a képmását akarjuk rávetíteni a gyermek lelki arculatára, a törvényeinek megtanulására akarunk lélekben felkészülni, az Ő gondviselésébe akarjuk ajánlani a gyermeket, a szülőket, a keresztszülőket, vele szentesítjük a szövetséget, neki teszünk fogadalmat, hogy az ő teremtő munkájában munkatársai legyünk, s folytassuk a teremtés műveletét a gyermekben.

3 A keresztelés célja

A fentiek figyelembevételével az unitárius keresztelés célját a következőkben határozhatjuk meg:

a) A keresztelés a keresztény család örömeinek a kifejezése. Az újszülött érkezése ünnep, legalábbis annak kell lennie. A keresztelés hivatott az öröm, az ünnepélyesség hangulatát érzékeltetni, hogy nagy és szent dolog történik a családban.

b) Imában és beszédben hálát mondunk Istennek, hogy jóságából kifolyólag a családot újszülöttel ajándékozta meg.

c) A gyermek bemutatása Istennek. Ez a bemutatás látszólag formai, hiszen Isten előbb „látta” a gyermeket, mint mi, nincs szükség arra, hogy neki bemutassuk az Ő teremtményét. Mégis a magunk

szempontjából szükséges ez a bemutatás, mely voltaképpen felajánlás. A gyermeket szimbolikusan „Isten kezébe tesszük le”, az Ő tulajdonába juttatjuk. A keresztelés ennek a bemutatásnak és felajánlásnak a kifejezése.

d) A keresztelés a keresztesény nevelőmunka ünnepélyes megnyitása, a keresztesény nevelés alanyának, tárgyának, módszerének, eszményeinek és eszményképének, valamint akadályainak terhes, de gyönyörűség voltának a felmutatása.

e) A nevelőkben a gyermek iránt és a gyermekért, Isten és a társadalom előtti felelősség felébresztése.

f) A nevelők elkötelezése arra, hogy tisztüket vállalják és teljesítik.

g) A gyermek beiktatása a gyülekezetbe mint öntudatlan de létező tag.

h) Imádkozás és áldáskérés a gyermekért és szülőkért.

i) S végül a gyülekezeti egység munkálása. A keresztelés hatalmas közösségteremtő erő, amint Pál apostol írja: „Mi egy testté kereszteltetünk” (1Kor 12,13).

A célok közt nincs semmi misztikus, bennük minden a tiszta jézusi immanencia és humanizmus jegyében zajlik le. Nyilvánvaló, hogy a kereszteség nem a gyermeknek szól, hiszen ő passzív tényezője annak, hanem a szülőknek, kereszteszülőknek és a gyülekezetnek. Éppen ezért a kereszteselés lényegében az ember- és gyülekezetformálás egyik eszköze.

4 A kereszteselés meghatározása

A kereszteselés az a vallásos szertartás, melyben a megkeresztelendő gyermeket Istennek és a gyülekezetnek bemutatjuk, életéért Istennek hálákat adunk, a szülőket és kereszteszülőket a gyermeknek unitárius keresztesény szellemben való nevelésére elkötelezzük; a megkeresztelt gyermeket egyházunk tagjai közé ünnepélyesen felvesszük s életére, a jézusi szellemben való további fejlődésére Isten áldását kérjük.

5 A kereszteselési formula

A formula kérdése sok vitára adott alkalmat. Dávid Ferenc az Mt 28,19-ben levő formulát elfogadta, de egyben kimutatta, hogy az nem bír olyan kötelező erővel, mint a tanításra utaló parancs. Enyedi György szerint: „Nem az a lényegbeli dolog, hogy kinek a nevében keresztelünk, hanem hogy kereszteselés által Jézus Krisztust üdvözítőnknek lenni elismerjük.” Egy 1608-ból származó káté a Jézus nevében történő kereszteselés mellett tör pácát. Árkosi Benedek mintegy reakcióként a ránk kényszerített dési formulára így ír: „A tanítóknak kötelességük nem a formula mikéntje felett polemizálgatni, hanem a megkeresztelt lelkébe a benne [vagyis Jézusba] való hitet bévinni.” A dési egyezés alapján kiadott Koncz Boldizsár-féle káté az Atya, Fiú és Szentlélek nevében való kereszteselést tette kötelezővé, de hozzáteszi: „Jóllehet, hogy az apostolok Jézus nevében kereszteltek.” A 19. század végén sokan kifogásolták az Mt 28,19 szerinti formula használatát, mivel bármennyire is próbálunk annak unitárius értelmezést adni,

mégis a szentháromságra emlékeztet. A formula körüli polémia kialakításához a korabeli bibliakritika is hozzájárult, mely kimutatta a fenti szövegből, hogy annak jézusi eredete kétes. Többen a lelkészek közül változtatták meg a formulát (Kozma Gergely, Derzsi György, Füzi Ferenc), visszaállítva az apostolok gyakorlatát, ti. a Jézus nevében való keresztelést. Egyesek, hivatkozva a keresztelés eredetére, az egy Isten nevében kereszteltek.

A formula kérdése teológiai felfogásunk tükrében nem tartozik a leglényegesebb kérdések közé. Lényeges csak egy: a tanítás, a nevelés. Ez az elv betűjében és szellemében is megegyezik a Jézus felfogásával s az unitárius történelmi tapasztalat eredményeivel egyaránt. Egyetlen más szertartásnál sem tevődik fel a kérdés, hogy azt kinek a nevében végezzük. Az úrvacsorát is Jézus szerezte, de senkinek sem jut eszébe feltenni a kérdést, kinek a nevében osztjuk ki. Hasonlóképpen azt sem kérdi senki, hogy kinek a nevében esketünk, konfirmálunk vagy temetünk. Miért fontos tehát teológiailag az, hogy egyedül a keresztelést valakinek a nevében végezzük?!

Az Mt 28,19 magán hordja az egyházi pragmatizmus bélyegét, mely szerint az apostolok és jogutódaik Jézus megbízásából, azaz jézusi hatalommal cselekednek. „Az ő nevében” az egyházi pragmatizmus nyelvén azt jelentette, hogy az ő tekintélyével, mennyei hatalmával. Ez a gondolat az egyetemes papság elvétől messze áll. Mi nem valakinek a képviselőjében, sem valamely hatalom ránk ruházott jogán végezzük szertartásainkat, hanem autonóm hivatásból, a szükségesség belátásából, hivatástudatból, a lelkiismeret sugallatából, a szolgálat kötelezettségének a tudatából.

Valaki nevében cselekedni valamit a mindennapi nyelvjárásban azt jelenti, hogy az a valaki, akinek nevében cselekszünk, cselekedte azt a valamit, s átadta a helyét, hogy mi is az ő nevében cselekedjünk tovább. Ilyen megfontolások alapján nem keresztelhetünk sem Isten, sem Jézus nevében. Mindezek alapján logikus és következetes lenne a valakinek a nevében való keresztelés gondolatát a formulából teljesen elhagyni. Azonban tekintve, hogy híveink már megszokták, s más felekezetek is gyakorolják, tűrjük meg mi is azt, de természetesen visszaállítva annak eredeti, logikus, természetes, apostoli formáját. Ha Jézus „rendelte” el a keresztelést, akkor csakis az ő nevében keresztelhetünk. Vegyük figyelembe továbbá, hogy a formula nem a gyermeknek szól, hanem a szülőknek és keresztszülőknek. És jusson kifejezésre a formulában a keresztelés célja is, sőt éppen ez a legfontosabb. Tekintetbe véve mindezen feltételeket, a következő formulát tartom keresztények, jézusinak, unitáriusnak és korszerűnek:

En téged N. a Jézus nevében megkeresztellek, a keresztény egyházközségbe ünnepélyesen felveszlek, és szüleid, keresztszüleid, nevelőid, valamint az anyaszentegyház által Jézus követésére elkötelezlek.

6 A keresztelési agenda időszerű kérdései

Mindazon általános műfaji, homiletikai és liturgiai követelmények, amelyek meghatározzák az úrvacsorai ágendát, hangsúlyozottan érvényesek a keresztelési ágendára nézve is. A keresztelési ágendát jel-

lemző feltételek eszerint a meghatározott tárgykör, lírai hangvétel, közvetlenség, szívhezszólás, lélektani kifejtés, prófétai tónus, bizonyítéktevés.

Használjunk-e textust? Ágendairodalmunk története azt mutatja, hogy a felvilágosodásig prédikátoraink használtak textust, legtöbbször az Mt 28, 19-et. A felvilágosodás korában a keresztelési agenda pedagógiai értekezéssé alakult át, textust természetesen nem használtak. Tartott ez a szokás egészen a 20. századig, amikor annak harmincas éveiben ismét gyakorlatba jött a textushasználat. Ajánlatos használni textust, de nem feltétlen követelmény az, hogy külön szöveg kíséretében olvassuk fel, hanem beleszöve az agenda első mondatába. A szentírás bővelkedik olyan helyekben, amelyek kiválóan alkalmasok keresztelési textusra.

A keresztelési agenda nemcsak a gyülekezetnek szól, mint az úrvacsorai, hanem elsősorban a keresztelő családnak. E két szempont összeegyeztetése a legnehezebb homiletikai feladatok egyike. A textus sajátos mondanivalójának a keretei között a korszerű keresztelési agenda nem nélkülözheti az alábbi tartalmi feltételeket:

a) Fejezze ki minél reálisabban a család örömét. Élje maga a lelkész is ezt az örömet, és hitelesen adja azt vissza. Ha a gyermek nem öröm a családban, az agenda feladata felébreszteni azt a lelkekben.

b) Nemcsak az ima feladata kifejezni a hála érzését Isten iránt, hanem az ágendáé is. Mutasson rá a lelkész arra, hogy a létfolytonosság egyetemes misztériumán keresztül Isten az, aki új életet ad.

c) Mutasson rá határozottan az agenda arra, hogy maga a keresztelés nem teszi kereszténnyé a gyermeket, hanem az azt követő nevelés. Fel kell mutatni és minél konkrétan azokat a pedagógiai feladatokat, amelyek a szülőkre és keresztszülőkre hárulnak.

d) Szolgáljon annak érdekében, hogy a megkeresztelt gyermek szüleinek annak jövőjéért, boldogságáért, jellemes, erkölcsös és valóságos mivoltáért érzett felelősséget felébressze.

e) Nékülözhetetlen követelmény a keresztény családlélektan ismerete és törvényeinek érzékeltetése.

f) Feltétlenül szükséges az eszményképnek, Jézusnak a felmutatása és követhetőségének érzékeltetése.

g) A népesedés, a népszaporulat mint tematikai követelmény minden ágendában ott kell hogy legyen. A népesedés követelmény Isten és a haza iránt.

Ezek a feltételek és irányvonalak adják meg beszédünk keresztelési agenda jellegét. Ezentúl természetesen fel kell használni mindazt, amit a család sajátossága, a mi egyéniségünk, ihletettségünk és általában az aktualitás nyújt.

Alaki szempontból fontos itt is az idő rövidségének tudomásulvétele. Nem terjedhet ki időben egy agenda 10 percnél többre. Hangvétele legyen lírai, drámai, inkább érzékeltessünk, mint bizonyítsunk, élménykeltésre törekedjünk sokkal inkább, mint gondolatok közlésére. Stílusunk legyen szuggesztív, személyhez szóló stílus. A kisgyermek jelenlétének legyünk szüntelen a tudatában, s e ténynek valamennyi következményét vonjuk le. Arckifejezésünk és taglejtésünk legyen ünnepélyes, örömkifejező.

GELLÉRD IMRE

FELKÉSZÜLÉS A LELKÉSZI SZOLGÁLAT VÁLLALÁSÁRA

Az egyház lényege nem más, mint az Isten örökkévaló munkájába szegődő szolgálat. Így veszi ki részét Isten a világmindenséget szüntelenül építő terveinek, célkitűzéseinek és akarásának a munkálásából. Az egyház célja: hűségesen, teljes odaadással úgy szolgálni, hogy az gránitköve legyen annak a csodálatos jövőendő-épületnek, amit Jézus ebben a fogalomban határozott meg: Isten országa. Isten gyermekekének, az embernek olyan kiegyensúlyozott, boldog, emberhez méltó életet kell teremtenie a földön, amelyben a gondviselő Isten dicsősége ragyog, és amelyből az örökélet szívet és lelket megnyugtató, boldogító hitvalósága születhetik meg.

Jézus is próféta hivatásának alapjául a másokért való szolgálatot tekintette: „... az embernek Fia nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon” (Mk 10, 45). A nyájért aggódó dolgozó, igazi pásztorról pedig ezt mondja: „... életét adja a juhokért” (Jn 10, 11). A szívből fakadó szolgálatot tehát oly értékesnek tartja, amelyért meghalni is érdemes. Természetesen Jézus nem a rabszolgaságról beszél, ő követőitől azt a szabad és hű szolgálatot várja el, amely az emberi jóságban, a szeretet meleg talajában gyökerezik. Ez a szolgálat „iga” és „teher”, de az Isten- és az emberszeretet által sugallt igát „gyönyörűségnek”, terhét pedig „könnyűnek” tartja. Ahhoz azonban, hogy az igát gyönyörűségnek és a mindennapi gondok terhét könnyűnek érezzük, egy egész életre kiterjedő, komoly önnevelési munkára van szüksége mindazoknak, akik a lelki mezők megmunkálására vállalkoznak, és azokon egyházépítő, Istennek tetsző dolgokat akarnak művelni.

Isten minden teremtményét adottságokkal látja el. A búzaszembe elrejtí az „élet-csirát”, hogy belőle aranyló búzatenger, majd betevő falat legyen. Mi is hozunk magunkkal olyan „talentumokat”, amelyekből kellő gondozás mellett milliók színpompás élete bontakozhat ki. A gyermeket kezébe veszi a család. Az édesanya megtanítja bízni és imádkozni. Az apa fegyelemre, kötelességteljesítésre és munkára; a testvérek lemondásra, önzetlenségre, jóságra és egymás megsegítésére irányítják. A tanulás, nevelés, azaz az emberré válás további útján kifejlődik jóindulatunk a nagyobb közösség iránt, kiépül személyes barátságunk embertársainkkal szemben, felébred érdeklődésünk a különböző foglalkozások iránt. Ezzel párhuzamosan a vallás erkölcsi nevelési alkalmak, a templom imádságos csendje, a konfirmáció vallástétele által meggazdagodik életünk élményanyaga. Így jut el az ifjú a pályaválasztás küszöbére. Akad köztük, aki a lelkipásztori szolgálatra érez hajlamot. Sikeres versenyvizsga után a teológiai tudományok hallgatójává válik. Ez a határpont döntő változás az ifjú életében. Szakítani kell sok mindennel, ami eddigi életét kitöltötte, és meg kell ismerkednie oly örömeikkel, amelyekben eddig nem volt része. Valami belső hang érkezik hozzá: „akik Istent szeretik, minden javukra van” (Róm 8, 28).

Tudjuk, Isten csodálatos világában nincsenek véletlenek, hanem minden intézkedésében bölcs törvényeit kell felfedeznünk. Ha tehát az ifjú hivatást érez a lelkészi szolgálatra, ha sikerül a felvételi vizsgája, ha éveken át alkalma nyílik tudásának bővítésére, hitének erősítésére; ezek nem véletlenek, hanem azt jelentik, hogy Istennek célja van vele, akit gyermek- és ifjúkora ezernyi veszélyében megvédett és elvezette abba a „műhelybe“, ahol Jézus munkás életének követésével megtanulhatja azt a szolgálatot, amellyel egyháza siet az isteni tervek valóraváltására.

A teológiára bejutott ifjak az ország különböző helyéről és iskoláiból verődnek össze. Magukkal hozzák az otthonban lelkükhöz tapasztalt emlékeket, a különböző életkörülmények jellegzetes „légkörét“, az út porát, néha a szehvedélyek rabságát, jellem és magatartásbeli csökevényeket és ugyanakkor kiváló adottságokat is. Az intézetben meglepi őket a rend, a fegyelem, a munka kötelező ereje. Rájönnek, hogy a lelkészi oklevél, amelyhez öt évi kemény munkával juthatnak el, nem nagy jövedelmű, parancsoló urakká, hanem szerény fizetésű szolgálkává képesíti őket, akikre nagyon sokszor a meg nem értés keserősége vár. Vannak, akik nem bírják el az intézet oktató-nevelői munkáját. Rövidebb-hosszabb idő elteltével kihullanak, és új munkahelyet keresnek a sokat ígérő életben.

Akik az intézetben való maradás mellett döntenek, azokra sok lemondással, erőfeszítéssel, szorgalommal tele munka vár. Fel kell készülniök a lelkipásztori szolgálatra.

A teológián az ifjú Isten szeretetének fényözönébe kerül. Ez a fény áthatol egész lényén. Rámutat eddigi élete hibáira. Azokat levetteti vele. Az ifjúkori tévedések, szenvedélyek, jellemhibák, vétségek felismerése felébreszti benne a tiszta életnek a vágyát. Napról napra fokozottabb erővel tudatosul benne az újjászületés jézusi parancsa: „Szükség néktek újonnan születnetek“ (Jn 3, 7).

Jézus ismer minket. Éppen ezért az újjászületésre figyelmeztető szavai nem azt jelentik, mintha a szolgálatot vállalóktól valami rendkívüli dolgot követelne. Ellenkezőleg, olyan húsból és vérből való embereket akar, akiknek életében tiszta fényel ragyog az „istenfiúság“. Itt nem a testi újjászületésről van szó, hanem a lelki élet céltudatos átformálásáról, átváltoztatásáról. Pusztuljon el bennünk minden, ami rossz, ami rút, és éljen példamutató erővel az igaz, a jó és a szép. Azonban a lelki értékek megvalósulása, az „emberré-válás“ csak hosszas, megfeszített akarás és munka eredménye. Nem elég rá az intézet 4—5 tanulmányi éve, sokszor egy hosszú élet sem. Az eredményes szolgálat érdekében viszont már a tanév első napján el kell kezdenünk lelki életünk jobbá, nemesebbé formálását.

Ebben a komoly, hosszú munkában az első lépés a szigorú magunkba nézés, az önvizsgálat. Kik vagyunk, mik vagyunk, mit cselekedtünk? — merülnek fel egymásután a feleletet sürgető kérdések.

A mögöttünk maradt élet letörülhetetlen figyelmeztetés emlékeztetünk tábláján, amelyen végtelen sorban követik egymást mulasztásaink, önzésünk, nagyravágyásunk, hazudozásaink, hitetlenségünk, képmutatásunk, szenvedélyeink, jellembeli botlásaink és büntetésre váró cselekedeteink.

Múltunk felülvizsgálása, az intézeti előadások, az istentiszteletek elménye magával ragad.

Szeretjük a jót, a tisztaságot, és ösztönösen kerüljük a rosszat. Ebben a törekvésben segít az önvizsgálat. Amíg meg nem rémített életünk és jellemünk rútsága, amíg nem érzünk olthatatlan vágyat az elrontott dolgok helyreigazítására, nem tudunk megtisztult emberré válni. Viszont a megtisztult milliók azt bizonyítják, hogy le lehet vetközni a rossznak minden faját, csak igazán akarni kell. „Avagy nem tudjátok, hogy akinek odaszánjátok magatokat szolgálakul az engedelmességre, annak vagytok szolgálai, akinek engedelmeskedtek: vagy a bűnnek halálra, vagy az engedelmességnek igazságra?” „Most pedig minekutána felszabadultatok a bűn alól, szolgáláivá lettetek pedig az Istennek: megvan a gyümölcsötök a megszenteltetésre, a vége pedig örök élet”(Róm 6, 16, 22).

A lelkipásztor szolgálatra vállalkozó ifjúnak tudnia kell, hogy nem lehet más a mindennapi élete, mint a szolgálata. Nemcsak addig vagyunk teológiai hallgatók, amíg a padokban ülünk, hanem kinn az utcán is és mindenütt. Szolgák vagyunk, de a leghatalmasabb urat, az Istenig szolgáljuk. Ezért életünknek mindig méltónak kell lennie szolgálatunk tárgyához. A méltatlanság jellemhiba, mihelyt jelentkezik, azonnal le kell metszeni ezt a „vadhajtást”.

Jézus „gonosznak” és „restnek” minősítette azt a szolgát, aki elásta kamatoztatás helyett a reábizott talentumot. A hanyagság, a nemtörődomség erkölcsi vétség. A hű szolgának minden percet fel kell használnia, mert az idő hamar elmúlik. Az elszalasztott alkalmak pedig pótolhatatlanok. Hibát követ el az az ifjú, aki nem teszi magáévá a lehető legtöbb ismeretet, amíg tanárai között járhat, amíg rendelkezésére állanak a könyvtárak, az egyetem, a tárlatok, a múzeumok, a színházak, az opera és kiváló emberek társasága. A tanítványok és a Jézus élete is csupa munka és szorgalom volt. „Az én Atyám mind ez ideig munkálkodik, én is munkálkodom” — mondotta Jézus (Jn 5, 17). Pál élete, emberi erőt meghaladó utazásai, szervező munkája, bizonyágtevése a lelkészi szolgálatra készülőnek útmutatója lehet. A feladatok végrehajtásában Jézus nem túrt halasztást: „Ti nem azt mondjátok-e, hogy még négy hónap és eljön az aratás? Imé, mondom néktek: Emeljétek fel szemeiteket és lássátok meg a tájékokat, hogy már fehérek az aratásra. És aki arat, jutalmat nyer és az örök életre gyümölcsöt gyűjt; hogy mind a vető, mind az arató együtt örvendezzen”(Jn 4, 35—36).

A szorgalmas embernek az a jellemző vonása, hogy önmagát is állandóan gyarapítja, építi, amint Péter levelében olvassuk: „a ti hitek mellé ragasszatok jó cselekedetet, a jó cselekedet mellé tudományt, a tudomány mellé pedig mértékletességet, a mértékletesség mellé pedig türelést, a türelés mellé pedig kegyességet, a kegyesség mellé pedig atyafiakhoz való hajlandóságot, az atyafiakhoz való hajlandóság mellé pedig szeretetet” (2Pt 1, 5—7).

A szorgalom istenáldás. Egyetlen erő a restség legyőzésére. A lustaság legyőzése viszont a jellem erősödését és a jól végzett munka örömet eredményezi.

A jó szolgának gyakran, a gonosz szolgának pedig sokkal többször van szüksége önuralomra. A szolgálat érdekében fékezni kell

indulatainkat, mert ha szabadon eresztjük őket, kárt okoznak mind az ügynek, mind a szolgálattelvőnek. Az igazság mellől félre nem állhatunk, de a békességes megoldást úgy kell megtalálnunk, hogy sem szóval, sem tettel ne üssünk soha!

A lelkipásztori szolgálat egyik fontos eszköze a beszéd, melynek kiművelésére nagy gondja van a lelkésznevelő intézetnek. Megtanítja az ifjakat az isteni igazságok szabatos beszédben való kifejezésére. Mégis foglalkoznunk kell vele, mert amennyire feltétlenül szükséges a beszéd Isten akaratának hirdetésére, ugyanúgy a meggondolatlan, rút beszéd alkalmatlanná tesz a szolgálatra, sőt a nevetség vagy a megvetés tárgyává tehet. A „diakónusok tisztességesek legyenek, nem kétnyelvűek“, mondja Pál. Minden embernél visszatetsző, de lelkész esetében vétekszámba menő dolog a kétnyelvűség. Szinte elviselhetetlen a Jézus evangéliumát hirdető szájából durva, ocsmány dolgokat hallani, Jakab így figyelmeztet: „Ha valaki beszédben nem vétkezik, az tökéletes ember, képes az egész testét is megzabolázni. Ímé a lovaknak szájába zabolát vetünk, hogy engedelmeskedjenek nekünk és az ő egész testöket igazgatjuk. Ímé a hajók is, noha mily nagyok és erős szelektől hajthatnak, mindazáltal igen kis kormánytól oda fordíthatnak, ahová a kormányos szándéka akarja. Ezenképen a nyelv is kicsiny tag és nagy dolgokkal hányja magát. Ímé csekély tűz mily nagy erdőt felgyújt! A nyelv is tűz... és lángba borítja életünk folyását... Ezzel áldjuk az Istent és Atyát és ezzelátkozzuk az embereket, akik az Isten hasonlatosságára teremtettek: Ugyanabból a szájból jő ki áldás és átok. Atyámfiái, nem kellene ezeknek így lenni!“ (Jak 3,2—10).

A lelkészi szolgálatra jelentkező Isten rendelkezésére bocsátja a nyelvét. Ha pedig ezt alacsonyrendű dolog végzésére használjuk, akkor ezt a nyelvet nem használhatja tovább Isten az ő céljaira.

Sűrűn előforduló gyarlóság a bőbeszédűség. „Ne legyetek sok beszédűek.“ „Legyen a ti beszédetek: Úgy úgy; nem nem; ami pedig ezeken felül vagyon, a gonosztól vagyon“ — tanítja Jézus (Mt 6, 7; 5, 37). Az esküdőző, bizonykodó, hangosan ígérgető, becsületszóra hivatkozó lelkészt senki sem tartja megbízható, komoly embernek.

A ravasz, „körmönfont gondolkozású“, kétszínű és képmutató emberek méltatlanok a palásthoz, munkájuk pedig gyümölcstelen. Ezekről mondja Jézus: „Jaj néktek képmutató írástudók és farizeusok, mert a mennyeknek országát bezárjátok az emberek előtt; mivel ti nem mentek be, akik be akarnának menni, azokat sem bocsátjátok be.“ — „Vak vezérek, akik megszűríték a szűnyogot, a tevét pedig elnyelíték. Jaj nektek képmutató írástudók és farizeusok! mert megtisztítjátok a pohárnak és tálnak külsejét, belől pedig rakvák azok ragadománnyal és mértékletlenséggel. Vak farizeus, tisztítsd meg előbb a pohár és tál belsejét, hogy külsejük is tiszta legyen“ Mt 23, 13, 24—26). Ézsaiásnál ezzel szemben a következőket olvassuk: „Ímé az én szolgám, akit gyámolítok, az én választottam, akit szívem kedvel, lelkemet adtam öbelé, törvényt beszél a népeknek. Nem kiált és nem lármáz és nem hallatja szavát az utcán“ (Ézs 42, 1—2).

Néha gúny és tréfa is kerül a lelkész szájába. Ez is az önfegyelem kérdése: „Semmi rothadt beszéd a ti szátokból ki ne származzék, hanem csak amely hasznos a szükséges építésre, hogy áldásos legyen a

hallgatóknak. És meg ne szomorítsátok az Istennek ama Szent Lelkét..." (Ef 4, 29—30).

A szolgálatra vállalkozók közül akadnak, akik olyan képzeteknek, ügyeseknek, okosoknak, művelteknek és olyan széles látókörűeknek képzelik magukat, hogy a mások elgondolásait, állásfoglalásait észre sem veszik. Ez a lelki beállítottság részrehajlóvá, önféjűvé, macacssá, öntelökké tehet. A lelkésznek gyülekezetre, munkatársakra van szüksége. Ezek nélkül nincs építési lehetőség. A Zebedeus fiainak rangkérdése alkalmával így figyelmeztet: „aki közöttetek nagy akar lenni, legyen ti szolgátok; És aki közöttetek első akar lenni, legyen ti szolgátok” (Mt 20, 26—27). A részrehajlással, önteltséggel, macacssággal, önféjűséggel megbántott embereket nehezen lehet visszahozni a gyülekezeti munkába. Az igazság oldalán való megállás érdekében neveljük magunkat szelídlelkűségre.

A lelkipásztor sem kivétel az anyagi károk, gondok, betegségek, a koporsók gyásza alól. A nyomorúságok elviselésében azonban különböznie kell azoktól, akiket szolgál. Aki a keresztről tanít éveken át, annak meg is kell tanulnia a kereszthordozás törvényét. Ezért a lelkésznek előre fel kell készülnie a szenvedések hittel, Istenbe vetett bizalommal, zúgolódás nélküli elviselésére. Ha a megpróbáltatások idején lelkészhez méltó a magatartás, felér egy egész élet ténykedésével. A római százados felnéz a keresztre, lelki szemei előtt lepereg a nagyszerű, jézusi út, és feltör lelkéből az őszinte csodálat szava: „Bizonny, ez az ember Isten fia vala!” (Mk 15, 39).

Bárkivel találkozunk, jó vagy rossz, kellemes vagy kellemetlen benyomást keltünk bennük. A közösséget szolgálóknak arra kell törekedniük, hogy vonzó emberekké váljanak. A teológiai intézetben az ifjúnak meg kell tanulnia a rendet, a tisztaságot, hogy az élet mostoha körülményei között se engedje meg magának a lustaság bélyegét: a gondozatlanságot, mert a tisztátalan embert éppen úgy elkerülik, mint a kétszínűt, a hazugot. Az erkölcsi tisztaság pedig elengedhetetlen követelmény! „Minden féltett dolognál jobban őrizd meg szívedet, mert abból indul ki minden élet” (Péld 4, 23).

Aki a lelkipásztori szolgálatra indul, számolnia kell a szerény életkörülményekkel. Mert ha akad is néhány lelkész, aki házat vagy gépkocsit szerez, ez még nem gazdagság. A szerény anyagi lehetőségek nemcsak azért kellemetlenek, mert gondokkal járnak, hanem azért, mert két súlyos jellemhibának: az elégedetlenségnek és az irigységnek válhatnak okozóivá. A folyton siránkozó, panaszokkal, zúgolódásokkal teljes, elégedetlen lelkészek rossz útitársak. „Nagy nyereség az istenfélelem megalégedéssel; mert semmit sem hoztunk a világra, világos, hogy ki sem vihetünk semmit, de ha van élelmünk és ruházatunk, elégedjünk meg vele” (1Tim 6, 6—8).

A gyülekezetnek anyagi ügyei is vannak. Az ezekkel való foglalkozás a lelkész hivatalbeli kötelessége, mert számon kell tartani, gondozni kell az elődöktől reánk maradt értékeket. A jövedelmeket pedig a legbölcsebb előrelátással kell a szükségletekre fordítani. Ezért a lelkésznek éberem kell állania a gondnok, a pénztáros, a presbiterek, az egyháziak mellett, hogy károsodás elő ne forduljon. A lelkész tanulja meg a számadások, a nyilvántartások vezetését, de pénzt ne kezeljen soha. A tanítványok között Júdás, Pál mellett Titus a pénzke-

zelő. Sem Jézus, sem Pál nem kezelt pénzt. Példát mutattak a későbbi szolgálknak, nehogy gyanúsításokba vagy kísértésbe essenek.

Az anyagi dolgokkal kapcsolatban meg kell említenünk egy gyakori jellemhibát: a kapzsiságot. Véges emberi törekvés minél többet kapni, minél nagyobb jövedelemhez jutni és kényelmesebben élni. Vigyázni kell, nehogy ez a törekvés kapzsisággá fajuljon. A kapzsiság ugyanis ellenséggé tesz testvért, barátot, lelkészt és mindenkit egymással. A harag és a gyűlölség pedig fekete árnyékot vet a szolgálatra.

A lelkeszi pályára lépők is a társadalmunkban élnek. Részt vesznek munkájában, örömeiben, kedvteléseiben. Az utca, a sportpálya, a színház, a mozi, az operaház, a filharmónia, a baráti összejövetelek mind-mind nevelőeszközök, ha mindenütt vigyázunk emberi méltóságunkra. Jó kapcsolatban lenni azokkal, akiktől ismereteket, jó modort, mozgást, emberséget lehet tanulni. Tudósok, írók, költők, művészek, szakemberek barátsága olyan kincs, amit elszalasztani a tanulmányi évek alatt nem szabad. Hasznos dolog megjelenni mindenütt, ahol emberek dolgoznak, jövőt terveznek, de egyet nem szabad elfelejtenie a lelkeszi szolgálatra készülők: jó modorból, műveltségéből, igaz emberségből, helytállásból, példamutató önzetlenségéből, jellemeszilárdságból „kitűnő“-re kell vizsgáznia. Csak így lesz: „példa a hívőknek a beszédben, a magaviseletben, a szeretetben, a lélekben, a hitben, a tisztaságban“ (1 Tim 4,12).

Vannak rossz dolgok is az életben. Hozzánk tapadnak, rabul ejtenek a szenvedélyek, aki pedig ezeknek rabigájába hajtotta nyakát, nem tudja teljes odaadással szolgálni Istent. Mivel a szolgálat egész embereket kíván, és az igazi ember a szabadságnál kezdődik, káros szenvedélyeinktől komoly önneveléssel meg kell szabadulnunk. „Leigyetek feddhetetlenek és tiszták, Istennek szeplőtelen gyermekei“ (Fil 2, 15).

Amíg Keresztelő János külön ruházódásáról és táplálkozásáról hírt ad az evangélium, Jézusról nem jegyezték fel ilyesmit a kortársak, sem a hagyományok alapján dolgozó evangélisták. Nem tudjuk, hogyan öltözködött, milyen volt a hajviselete, a szakála. Ennek az a magyarázata, hogy Jézus hivatásához méltóan, korának jóízlése szerint, szerényen, komolysággal öltözött. Sem ruházatban, sem szakáll- és hajviseletében nem láttak rajta kirívó, visszatetszést okozó jelenségeket, hanem egész külsején ott ragyogott a szüntelen Isten előtti állás és az ügy komolysága, amelynek győzelme érdekében elvállalta a legszörnyűbb szenvedést, a kereszthalált.

A divat túlhajtásában, feltűnési vágyban szenvedő vagy magát elhanyagoló lelkészt nem nézik jó szemmel az emberek. Nem hallgatnak rá, nem is követik. A lelkész Isten országa szolgálója, öltözködjék hát hivatásához méltóan, hogy tekintélye legyen; enélkül nincs építő lelkeszi szolgálat. A lelképásztor munkájának eredménye attól függ, hogy hívei felnézzenek rá tisztelettel és bizalommal. Isten és az ember szolgálata feltételezi, hogy: „Megújuljatok a ti elméteknek lelke szerint, és felöltözzétek amaz új embert, mely Isten szerint teremtett igazságban és valóságos szentségben“ (Ef 4, 23—24).

SIMÓ ATTILA

A LELKÉSZ SZOLGÁLATA

Amint a Keresztény Magvető is beszámolt róla, az Európai Egyházak Konferenciája 6. nagygyűlése a dániai Nyborgban, 1971-ben, *Isten szolgálói — emberek szolgálói* főtémáival a „*Szolgálat teológiája*” mellett foglalt állást, amely egyre inkább vezető gondolattá válik Keleten és Nyugaton egyaránt. Érdekesek a gyűlés szekcióinak témái a szeretet kettős parancsa megvalósításának jegyében: 1. A szolgálat teológiája és a teológia szolgálata a jelen helyzetben; 2. Mit jelent ma az istentisztelet; 3. Egyházak és keresztények szolgálják a társadalmat — küzdelem a szocialista és társadalmi igazságért; 4. Az egyházak és keresztények békeszolgálata és kibékítő szolgálata Európa politikai feszültségei közepette és a világban; 5. Az egyház jövőbeli feladatai — az európai egyházi, társadalmi, kulturális, politikai és gazdasági helyzet mint kihívás a jövő keresztényei számára.

Nicolae Ceaușescu, Románia Szocialista Köztársaság elnöke a Szocialista Egységfront Kongresszusa alkalmával megjelölte a vallásfelekezetek helyzetét társadalmunk keretében, rámutatva arra, hogy hazánk politikája tiszteletben tartja az ország minden honpolgárának lelkiismereti szabadságát, beleértve a vallási hitet is. Az ország Alkotmányában biztosítva van az egyházak normális tevékenysége, a vallásgyakorlat: „Nyilvánvaló, a vallásfelekezeteknek bele kell illeszkedniök szocialista államunk és a társadalom alapvető normáiba, tevékenyen részt kell venniök az ország gazdasági és társadalmi célkitűzéseinek a megvalósításában. Ha a hit minden honpolgár személyes lelkiismereti kérdése, az egyházak státusát pedig az ország alkotmánya alapján elismeri az állam, biztosítván a honpolgároknak egyik vagy másik hit gyakorlását, ugyanakkor a honpolgároknak, függetlenül filozófiai felfogásuktól vagy vallásuktól, tiszteletben kell tartaniuk az ország törvényeit.”

Ha számba vesszük társadalmunk szociális-morális célkitűzéseinek sajátos vonásait, látjuk, hogy azoknak mélységesen humánus és magas erkölcsi értéke van, s éppen ezért hitünk szerint őszinte igényléssel fogadjuk és tesszük magunkévá. A sokoldalúan fejlett szocialista társadalom felépítése magasfokú szocialista erkölcsiséget, közösségi tudatot igényel, és ez sokszor önfeláldozást, áldozatvállalást jelent, harcot az önzéssel, individualizmussal, maradisággal, konzervativizmussal. Ezekben a törekvésekben nekünk részt kell vennünk, de nem mint „legfőbb erkölcsi tekintély”, hanem mint szolgáló egyház. Az egyház útja a szolgálat útja. Feladata az evangélium hirdetése és megélése, és az, hogy szeresse az embert, a világot a mai élet valóságában.

S ha magunkra szorítkozunk, megnyugvással állapíthatjuk meg, hogy a négy évszázados hitbeli haladásunk, és haladásba vetett hitünk révén beleélhetjük magunkat teljes odaadással a ránk váró feladatokba. Egyházunk és lelkeszeink mindenkori szolgálata haladó hagyományt jelent számunkra, amelyben sok lelkesítő példa ragyogtatja meg a napsugár-szíveket, akik ráleheltek életük melegét érlelődő földünkre.

Giovanni Papini mondja a *Krisztus története* című könyvében, hogy a „Hegyi beszéd a legfőbb jogcímük az embereknek arra, hogy

létezzenek. Arra, hogy az emberek itt legyenek a végtelen világegyetemben. Ez a mi kielégítő igazolásunk. Okmányja emberi méltóságunknak, hogy lelkes lények vagyunk. Zálog, hogy magasra emelkedhünk." Hasonló eszméket képvisel Balázs Ferenc *Rög alattja*, amelynek írója azt mutatja, hogy lelkészi hivatásunk is nem egyéb, mint szolgálat a világban.

Persze ma már nincs miért Balázs Ferencet utánozni. Törekvéseiben mint lelkész azonban nagyszerű ösztönzőnk lehet. És nemcsak könyvének számadásos részében könyvelheti el sok kudarc mellett, hogy legszebb sikere mégiscsak a népmeséből kiemelt templom volt, hanem ugyancsak könyvének vallomásaiból ismerjük meg lelki vívódásait.

Nem elég Dávid Ferencet csodálni a maga idejében végbevitt tetteiért, hanem el kell képzelnünk magunknak, mit tenne ma, ha közöttünk élne. S azt hiszem, Balázs Ferencel kapcsolatban is így gondolkozhatunk.

Lehet-e foglalkozásnak venni a lelkészi szolgálatot? És mindenekelőtt meg akarom jegyezni, hogy nem az számít, hogy ki mit végez, hanem inkább hogy hogyan végzi el munkáját-feladatát. A lelkészre tartozik, hogy a hatáskörébe eső mindenfajta munkát hivatásszerűen fogja fel.

De hogy is állunk a lelkész teendőivel? Hát úgy, hogy vagy igen kevés, vagy túl sok van belőle. Ez a hivatásérzettől függ. S a lelkész felelős annyi mindenért, amibe bele kell vinnie lelkét. A temploma nem kell csak egy Ótestamentumból idetévedt tessék-lássék épületnek lennie. Sem kívül, sem belül. Nézzétek meg azokat a templomainkat, amelyekbe lelkészek, lelkésznék, hívek belevitték a lelküket! Olyan legyen a tiétek is, kedves lélek-otthon, télen meleg, felemelő orgonavagy harmóniumszóval, hozzáértő kántor kezeiből, szívből zengjen. S a szószék?

Az elmúlt szeptemberből még most is felém integet a nemrég épült kedves vadadi templom. Amikor belépsz, meglep, mennyire világos, kétoldalt csupán ablakból áll szinte a fal, csak szemben nincs ablak, mert ott áll a szószék. És mégis az az érzésem, hogy ott is van ablak, a legvilágosabb, mert ott az imádkozó és tanító lelkész alakja-lénye sugározza híveire nemcsak a többi ablakokon benéző lankákat, hanem mindazt, amit immár negyvenéves pályáján összeszedhetett az életből, a könyvekből, az emberek sorsából, a csillagok és virágok, a föld és a fák szolgálatából, egyszóval a jó Isten csodás mindenségéből. Ilyen ablakon is besüt a földet érlelő napsugár.

Nincs itt elég hely, hogy megemlítsük közvetlenebbül azokat, akik híveik között forgolódnak állandóan, hogy híveik családját ismerjék, gondját, örömét, baját, s beleszójék bölcsességüket, vigasztalásukat, bátorításukat, jóra ösztönzésüket a rájuk bízott nyáj életébe.

Hány percig készülsz egy alkalmi szolgálatra? Keresztelőre, esküvőre vagy temetésre? Vagy hány órát szánsz neki? Bizony nem lehet kiszámítani, mert pásztori látogatásaid mind odatartoznának, és egyebek is, hiszen szórakozásból is olyasmit olvasol vagy nézel, hallgatsz meg, amit átadhatsz azoknak, akik várnak tőled mindig valamit.

„A gyertyát nem azért gyújtják, hogy véka alá rejtse, hanem hogy a gyertyatartóba tegyék és fényljék mindazoknak, akik a ház-

ban vannak." S bizony az égő gyertyának kell a gyertyatartó, mert a véka alatt nem kap levegőt. Költők, művészek normájába illő ez a másoknak világitani rendelt belső kényszer.

Ha elrövedsz mulandóságodon — hagyd a költőt, hogy verssé fogalmazza a bibliai gondolatot: „Mert mind meghalunk, s olyanok vagyunk, akár a víz, mely ha kidőlt a földre, már föl nem szedhető. Minden szavunk és tettünk így ivódik az időbe. Adja az Úr, hogy teremő lelkeket tápláljon, amit mondtam s cselekedtem“ (Garai Gábor, Dávid zsoltára).

Aki sokallaná a sejtetett életet betöltő tisztséget, gondoljon arra, hogy a változatosság biztosítja, mint a szántó-vető esetében a mindig újat, a fejlődőt vagy éppen az ismételten kezdenivalót. S nem a fizetség, hanem a veled eggyé lett híveid meleg embersége megéri, hogy vállald azt, hogy mint Jézus, légy mindenkinek a szolgája.

NAGY FERENC

TRADÍCIÓ ÉS MODERNSÉG AZ EGYHÁZ ÉLETÉBEN

Bevezetésként két fogalommal szeretnék röviden foglalkozni: a tradíció vagy hagyomány és a modernség vagy korszerűség fogalmával. — A hagyomány „a múlt értékeinek létező és ható szellemi eredménye“ — mondja egy neves gondolkozó. A modernség felfogásom szerint egyenlő a korszerűséggel, mely viszont szoros kapcsolatban áll a múlttal, s nem egyéb, mint a mának realis, hiteles előtörténete.

Szüksége van-e az embernek a hagyományokra és kell-e modernnek lenni? Az én felfogásom az, hogy életünkben mind a hagyománynak, mind a korszerű gondolkodási és cselekvési módnak, formának megvan a maga döntő szerepe. Ez a két elem egyformán hordozza a legegységesebb és legösszetettebb igazságokat, hordozzák a múltat, szólnak a jelenben s kivetítik a jövő perspektíváját.

Egyházunk a vallásos hagyományok legtisztább őrizőit látja bennünk. Reményünk van arra, hogy intellektusunk érett a világot érintő kérdések regisztrálására és hivatással valóra váltjuk ezt a reménységet. Hosszú századokon át a kereszténység magatartásával, göggyével, kizárólagosságával kivívta a felvilágosult lelkiismeret és az igazságérzet lázongását, méltatlankodását. Ma már nagyszerű eszmélések alapján így fogalmazunk: „a keresztény misszió célja nem az, hogy csak a dogmákat terjessze, hanem a gyöngédséget, szeretetet“. Csak ez a magatartás és törekvés tarthatja meg a kereszténységet. Viszont ha a kereszténység erről megfeledkeznék, csak mint egy letűnt kor „emlékműve“ vonzaná az embereket kegyhelyeire, templomaiba, ereklyéi közé.

A gyakorló lelkészi szolgálat irányelveinek ismerete nélkül senki sem nyerheti el a lelkészi oklevelet, de a vallásos élményt a fogékony lélek termeli. Hittudomány és vallásos élményvilág teszi a lelkipász-

tort. Miként a szentet, az igazságos embert is — mondja az egyik teológus — nem a nagy szavak, hanem az erényes, magasrendű emberi élet szüntelen gyakorlása teszi. Reánk lelkészekre is áll, mit az egyszerű hívő így fogalmazott meg: én inkább érezni kívánom a töredelmességet, mint tudni annak meghatározását. Nemcsak beszélni hát, de cselekedni az evangéliumot. A hívő ember az egyházban nem akar csalódni. Úgy tekint arra, mint a legmagasabbrendű hagyományok ápolójára, de elvárja azt is, hogy eszményként, reális célként vallja az emersoni gondolatot: „hinni az újban és a megújulásban”.

Senki sem tagadhatja, hogy a nagyszerű hagyományok mellett ápolunk sok olyan rossz szokást, melyek, mondjuk ki bátran, sértők az emberi gondolkodásra, méltóságunkhoz, a modern emberhez, aki a világból, az életből összehasonlíthatatlanul többet tud, mint elődei, és aki kritikai szemmel vizsgálja azt, amiről tegnap még tilos volt beszélni. Nem mondom, hogy mindent romboljunk le, hanem azt, hogy száműzzük, ami a gyülekezetet megalázza. Azt viszont, ami a gyülekezetet lélekben, szellemiekben emeli, tartsuk meg és ápoljuk, adjuk tovább.

Gyakran szoktunk hivatkozni az egyház emberszeretet-szolgálatára. Nagyon helyes. Szüntelen cselekedni az emberszeretetet szép emberi magatartás, úgy azonban, amint tette azt Schweitzer Albert és mások — és nem úgy, mint ahogy tapasztaltuk azt nemegyszer, amikor kiáltott a jobb kéz a bal kéz adománya után. Élénken él emlékezetemben sok-sok adományozás, amelyben nem az alázatos emberszeretet, hanem a kevély magamutogató szellem dominált. Magam előtt látom azt a sok megalázott embert, csak a szemek keserű csillogása mutatta, hogy szeretett volna megalázottságával kiszaladni a világból. Úgy vegyük fel embertársaink gondját, terhét, hogy emberi méltóságukat meg ne bántsuk, érzékenységüket tiszteljük. Így lehet csak az egyház emberszeretet-szolgálat a nemes hagyomány, melyet tisztel és értékel minden emberesen érző és látó ember.

A protestantizmus világszolgálat indulásakor szent tiltakozást jelentett be: 1. a hierarchikus rendszer ellen; 2. minden formális, külső tekintély ellen; 3. a hagyományos kultusz ellen; 4. a szakramentalizmus ellen; 5. a kettős erkölcsiség ellen (um. az egyházi és világi erkölcs). A ma egyházában új formákra, új logikára, új ízlésre kell alapozni, állandó figyelemmel a szekularizált világban élő hívők lelki „igényeire”. Nemcsak Galilei korának, a mának is szól az üzenet: „Eppur si muove.” Az élet szüntelen alakulás minőségben és dimenziókban. Ebben a szüntelen fejlődő, alakuló, tökéletesbülő világban mozdulatlannak maradni enyhén szólva „pató-pálos” bűn.

Legyen hát célunk, igényünk: a kor színvonalán a múlt nélkülözhetetlen örökségét a ma egyházának életébe beleépítve használni az egyetemes emberi ügynek, Isten országának. Mit tegyünk ott kinn, a gyülekezetben? Hol vannak a mi konkrét feladataink? Válaszom: ott vannak a gyülekezetben. Ott él a lelkekben, onnan kell kibányászni. Tenni kell ezt értük, Isten gyermekeiért, a hagyományokat őrzőkért s a más jelszavakkal, új megfogalmazású igényekkel élő fiatalokért. Hivatástudattal, tiszta látással, hittel, alázattal, türelemmel és lankadatlan szorgalommal, tépelődéssel kell ezt a nagyszerű, szépséges szolgálatot elvégezni. Hiszem azt, hogy teológiai ifjúságunk jelentős

részében ez a hivatástudat él. A professzorok feladata, hogy azt elhelyezzék és megfelelő ismeretanyaggal szilárd alapokra helyeznek.

Kilépünk, illetve belépünk a gyülekezetbe. Ott van a templom és a lelkészi tevek, a falu vagy a város tárgyi értékeivel, és ott vannak a cselékvésre kész, lelki élet után vágyódó hívek.

A templom, őseinek hagyta reánk. Nagy, hideg, kőfalú, riasztó puritánság. Megdobban a szívünk, egy hang szól bennünk: „menj, ékezd fel. Faragott csillár kívánczik a százados falak közé, hogy őrizze az is híveink jó izlését, a népművészet iránt érzett tiszteletét. Az orgonára nézünk, örülhetünk, ha az igényes egyházi zene bemutatósára alkalmas. De legtöbb esetben rétség, elhanyagolt állapotban lévő orgonát találunk, mely nemhogy lendítene, de visszafogja a gyülekezet emelkedni vágyó hangulatát. Feladatunk az, hogy híveink érdeklődését felkeltjük, és szép tölgy hángyszert állítsunk a templomba. Szőnyegek kíváncsiak a padlózatra, olyan is van bőven, hol a padlózat hideg cement vagy téglal. Az úrasztalára elővirágot, né papírból, műanyagból készült gyöcsket helyezünk. Az úrasztal és a padterítő, a ma elterjedőben lévő szép szokás szerint, népművészeti alkotások legyenek. Legyen a templom felszerelve megfelelő számú énekeskönyvvvel, mert szép és jó, ha a gyülekezet ajkán, az ének, a zsoltár. A templomban gondoskodjunk melegről, ne csak lélekhez szóló imánk és prédikációnk hevítsen, hanem kályha is érasszon melegen. Gondoskodjunk arról is, hogy a templom környékét virágágyások kövessék. Legyen az is újító bizonyosság szolgálatunkról. A lelkészi lakást azzal a déllal építették, hogy lakja a lelkész. A hívő igénye az, hogy a pap legyen mindig otthon. Hogy otthonunk legyen a lelkészi lakás, jó ahhoz rend, tisztaság, gondozottság kelts. A lakályosság egyik bukzóje a lakás szellemi légköre. Fartsunk lépést a kultúrával, olvassunk sokat, gyarapodjunk, mert csak így lehetünk hasznára a reánk bízott nyájnak. Szóval a gyülekezet életében az, hogy a társadalomhoz tartozunk, azt naponta bizonyítanunk kell.

Van olyan lelkész, aki ún. puritán stílusú életével kivonult a világból, soha nem ajánlott fel semmit képességeiből, de vannak olyanok is, akik iskolaépítésnél mártort hordtak, járdát építettek, a falu gáz- és villanyvezetési akcióját szervezték; énekkarban érvényesítették jénekkultúrájukat, népi egyetemeket látogatnak, érdeklődnek a faluban vagy városban előforduló kulturális rendezvények iránt. Egy modernizálódó társadalomban elismerést, méltánylást csak így kap a lelkész. Ne várja egyetlen lelkész sem azt, hogy a társadalom szalad majd kegyei után. Ugy végezzük munkánkat, hogy az emberek, a közösség a lelkész által végzett közösségi szolgálatot értékelje. Itt is a magatartásunk, jó vagy rossz, bizonyítvány híveink előtt.

A gyülekezet életébe való belépésünk első pillanatától kezdve legyen programunk. Tudnunk kell, mit teszünk híveinkért az egyházunkban a szertartások terén.

Ha felmérjük gyülekezetünk sokrétűségét, találunk iskolázott és kevésbé iskolázottsággal rendelkező embereket. Találunk kiegyensúlyozott és forrongó lélkéket. Puritánokat és könnyű, felszínes életfelfogású egyéneket. Ezekkel a hívekkel, ezekért a hívekért kell vinni együtt a szebb emberségért a munkát. Az első teendő, hogy szívünk eltaláljon mindenki szívéfé. Otthonunkban, templomban, szeretetven-

dégségek alkalmával mindenkivel egyforma szívélyességgel bánjunk. Válaszfalakat ledöntve, helyes példa szerint tiszteljük mindenkit. Ne feledjük, az életünk nem barátainké, családunké, hanem a közösségé. Nem lehet fontosabb számunkra a gondnok, mint a megtérítendő bűnös. Házunknak ne csak előszobája vagy jobb esetben konyhája legyen nyitva gyülekezetünk tagjai előtt, hanem az egész lakás. Legyünk figyelemmel arra, hogy a lelkészi lakás falain belül szép élet folyjon. Ne legyen a tivornya színhelye, sem mértéktelen pazarlás fellegvára, hanem a lelkipásztor szerény, csendes, hívogató otthona. Utcán, közösségi találkozó helyeken is legyünk mindig messzemenően figyelmesek embertársainkkal. Köszönés nélkül ne menjünk el senki mellett, jó szó nélkül el ne forduljunk senkitől. Pletykát házunkban ne tőrjünk és meg se hallgassunk, az ún. jószándékú hírvivők ártalmasak. Mindenben, mindenkor maradjunk meg elvhűnek, tiszta szándékúnak, következetesnek. Ha ezeknek a feltételeknek megfelelően állítjuk össze szolgálati programunkat, sokat tettünk a gyülekezeti egység ügyében.

Milyen egyházi és társadalmi megmozdulásban vegyen részt a lelkész? Egyszóval mindenben, ahol az életet lehet szolgálni.

A gyülekezet-szervezés kulcspontjai: elsősorban a lelkipásztori gondozás; a konfirmálók megfelelő gyülekezeti taggá való felkészítése; a katekizációban önkéntesen résztvevőkkel való olyan foglalkozás, hogy azok egykor a hazának s a gyülekezetnek is érdemes tagjai legyenek. A gyülekezet erkölcsi és anyagi alapjainak megerősítése, továbbfejlesztése szempontjából nem mellékes, hogy kik állanak a gyülekezeti élet előterében, kikből tevődik össze az egyházközség vezetősége. A lelkész hívei között személyválogató nem lehet, de feltétlenül kell örködjék azon, hogy az egyházközség vezetője valláserkölcsi szempontból kifogástalan magán-, családi és közösségi életet élő hívő legyen. Az egyház szervezeti szabályzata előírja a megválasztandókkal kapcsolatos követelményeket, de nem mindenütt gyakorolják.

A gyülekezet szervezésében és irányításában a régi bevált hagyományok megtartása és ápolása mellett figyelmet kell tanúsítani egyházunk női tagjainak az egyházközségek életében játszott eddigi szerepének fokozására. Ha elgondoljuk, hogy a legjobb templomlátogatók a nők, érzésviláguknál fogva a jó cselekedetek szüntelen gyakorlói, hogy gyermekeinket ők tanítják imádkozni, hogy mennyi energiával nevelik a jövő nemzedéket s mindezek ellenére nagyon sok helyen még ma is idegenkednek attól, hogy a nőket bevonják a keblitanácsba vagy a gyülekezeti élet különböző bizottságaiba. Lehetőségünk van, hogy ezt a balnézetet múlttá tegyük, csak bátran kell cselekedni, okos példákra, országos és az egész világra kiterjedő gyakorlatra kell támaszkodnunk.

A szertartások célja, hogy a hívő emberben az áldottabb élet utáni vágyat felkeltsék. Mivel a szertartásoknak fontos közösségformáló és megtartó erejük van, lényeges az, hogy a lelkész a legnagyobb pontossággal és felelősséggel végezze minden templomi és egyéb szertartási szolgálatát. A szertartásokkal kapcsolatban is felmerül a hagyomány és modernség fogalma. Itt is csak azt mondhatjuk: tartalmában, ami érték, meg kell tartani, de új formákba kell önteni. Az új szempontjait kifejteni elmulaszthatatlan kötelesség. Szótárunk elavult sza-

vait el kell hagynunk, a paródiába illő közlési formákkal szakítanunk kell, ha nem akarjuk, hogy a szellem igényes emberei tőlünk távol tartsák magukat. A teológiai nevelés fontos törekvése az kell hogy legyen, hogy a lelkészeket felkészítse az ékesszólásra, a parlamentiasság kerülésére. Anyanyelvünk iránti felelősségünk tudatában a szép fogalmazásra, szép beszédre kell törekedni. Ezért sok olvasásra, magunkkal szembeni igényességre van szükségünk. Ne mondja senki, hogy sűg az Ige, az bizony nem sűg, ha nem készülünk. A hallgató számára fontos minden kiejtett szavunk, hangozzék az el templomban, bölcső vagy koporsó mellett, vagy akár házasság megáldásánál. Eszmeileg és stílusban vigyázzunk a tisztaságra. Ne feledjük soha: szavunkat jó- vagy rosszindulatú kritikával fogadják híveink. Magunkért s a gyülekezetért mindig a legjobbat, a legtöbbet adjuk.

A szertartást végző lelkész igyekezzék külsőben is komoly, rendez lenni. Közbevetőleg vonatkozik ez a hétköznapokra is. Ma már társadalmunkban a külsőre mit se adó, rendezetlen, borotvátlan, lompos ember mind kevesebb. Sajnos vannak esetek, amikor a lelkészek is a szélsőséges haj- és ruhaviseleti hóbortok áldozatai lesznek. Remélem, teológusaink ezekben a szélsőségekben nem igyekeznek senkit utánozni.

Nekünk unitáriusoknak volt egy kiemelkedő lelkészünk, aki ebben a században született, dolgozott s alig 37 éves korában meghalt. Ez Balázs Ferenc volt. Egyik barátja és kortársa írta róla halálakor: „ritka ember, mert lelkiismeretes ember volt. Véleményéhez merő macacsságból nem ragaszkodott, de átérzett lelki irányaihoz rendületlenül hú volt. Hú volt: talán ez volt az ő legnagyobb érdeme. Hú volt hivatásához és tehetségéhez.”

Azért mondtam el ezt Balázs Ferencről, hogy tanuljunk tőle hűséget. Rendületlenül szolgáljunk, híveinktől soha el nem szakadva, alázattal. Becsüljük a múlt nagyszerű hagyományait, igaz értékeit, de ne feledjük, hogy korunk gyermekei vagyunk. Értsük meg korunk lázas igyekvésében a jövő szívdobogását. Aldozunk, mint a próféták, lobogjunk, mint a fáklya.

Legyen érték szolgálatunk által is egyházunk a világ számára.

KOLCSÁR SÁNDOR

SORSUNK A VÁNDOR ÚTJA

(Emlékezés Fekete Lajosra)

— Menni kell, izzó napsütésben, zimankós viharban, kitérnünk nekünk nem lehet. —

Igy határozta meg életünk célját, értelmét és végzetét egykori úitársunk, sokunk küzdelmének részese, célokért lelkesedő és fáradozó lelkipásztorunk, egykori költőtestvérünk és barátunk, néhai FEKETE LAJOS. Ugyancsak az ő lírája pengette le látnoki erővel azokat a sorokat is, hogy: „Egyikünk elébb, másik később érik aratásra, ahogyan felettünk átvonul a pászma, s megverte a jég kalászba induló búzafejünk.”

Sajnos az ő büzafejét korán elverte a ség. Még delelőig sem jutott el, amikor ígéretekben oly gazdag életét bevégezte. Pusztai vándorlás volt valójában első verseskötete, regénye tényleg csak egy *Enek a viharban*. Második sajtó alá rendezett költeményeskönyve öt méütt mintegy önbiztatásul írta fel: *Tovább a szirteken*, de a legmagasabb hegycsúcs a halál életútját örökre lezárta. Így sok-sok vázlat, verstöredék, regénykezde, sok szép gondolata, érzése, kérdések megoldásának keresése csak folytatás nélküli kezdet, csak bevezető len próbálkozás maradt. Kezéből korán kiesett a toll, válláról idő előtt leomlott a palást, és nem az ő hibája volt, hogy életét nem tudta annyira közmunkára fordítani, amennyire magá szerette volna. Születésén Mintha föld alatti monológja (csendülne föl) a maga írta sorokból: „Nekem a föld már nem terem kenyeret, másotépi onnan az aranykalászt.” És folytatta jövőbelátását: „Ilyen módon nem poromból por lesz, a lelkiemből lélek.” Az őseim földjén örökkön itt élék. —

Eljen is, legalább addig, amíg elmég valaki azok közül, akik ismerték, szerették, értékelték és befejezetlen életművét csodálni tudják. —

A szentábrahámi Fekete építőmester családjába 1897. január 6-án megérkezett a harmadik fiúgyermek. Az újszülöttet Lajos névre keresztelték. A család fő mesterségbeli jó hírneve túl terjedt a falu határára, s a megszülető új század építési láza hamarosan elköltöztette a kis családot Székelyudvarhelyre. Ott szorgalmas munkájában nemcsak vagyont, nevet szerzett neki, hanem inövek vőfiaiának is szép jövőt ígért. Már kora gyermekkorától kezdve mindhárom fiú építésznek készült. Naponta látták apjukat épülettervezések fölé hajlottan töprengeni, látták a tervek alapján kitaruló alapokat, épülőfalakat, és gyönyörködhettek bevezett szép épületek valóra válásán. Valamennyiüket selfogtá, az alkotás vágya, s mindhárom építészmemőnek készült. Lakóhelyükön elvégezték középiskoláikat, a legnagyobb már meg is szerezte építészmemőki diplomáját, s már a középső is a nyomában volt. —

Lajos, a legkisebb már zsenge gyermekkorában hajlott a művészetek felé. Rajzolgátott, festegétett, szeretett hegedülni, sőt már diákkorában versfaragással is próbálkozott. Mégis apja és bátyjai példáján felbuzdulva már kora gyermeksege idején állandósult benne a vágy csinos házakat tervezni, boldog otthonokat építeni, gazdagabbá, szebbé, impozánsabbá tenni a várost, a világot.

A képzőművészet eme ága felé való törekvésben Lajos még be sem végezte a középiskolát, kitört az első világháború, s kiszólitotta a családokból a békeszerető ifjakat. Az építés helyét a rombolás vette át. Vítették „csukaszürké”-be öltöztetve az ifjakat messze harcmezőkre. Így került a frontra a két nagyobbik Fekete fiú is, egyiküket el is nyelte valahol egy „hösök temető”-je, a második pedig szintén kevés életreménnyel, sebesülten került vissza a szülői házhoz.

Nagyon megriadt erre a Fekete család. Két fiuk már a háborúáldozata lett, a harmadikat is fenyegette a katonai behívó. Ezért határoztak úgy, hogy a legkisebb érettségi után ne a müegyetemre, hanem a teológiára iratkozzék be, mert a papnövendékeknek a háború alatt nem kellett katonának menniük.

A fiatal Fekete Lajos vállalta sorsát, élete első nagy megalkuvását. Kolozvárt különben is sok új, belső és külső szépség tárult fel előtte. Nappal tanulta egy jó pap tudnivalóit, a Biblia rejtelmeit, a

szónoklatot, az imádkozásban való elmélyülés varázsát, a módszereket, amelyekkel egykor majd megörvendeztethesse az örvendezésre vágyókat, léleksimogató bátorítója lehessen a búslakodóknak. De ha csak tehetné, a délután csendjében vagy az este áhítatában önfeledten merült el nagy írók, költők magasztos, jövőbe látó soraiban, vagy hűséges társával, elmaradhatatlan hegedűjével próbálta túlzengeni a háború zaját. Valahogy olyanformán, ahogy egyetlen megjelent regénye főhősével, Boglár János tanítóval mondatja el:

— Félig lehunyt szempilláin át látta, hogy száll az este rá a határra, a falura, a házra. Úgy érezte, mintha ismeretlen, titkos dal-
lamok indulnának az éjbe. A parti füzek csalogánya, vadvizek zúgása,
az erdők sóhaja, a föld s a csillagos ég ölelkezniének össze a mámo-
ros félhomályban. Az alkonyati szenderben dalol a csend, s az éjszaka
mámoros zenéje száll a határ fölé. Mintha színarany csengés trillázna
fülébe, mikor a nap rádobja utolsó sugarait . . .

Igy szólalt meg a fiatal teológus énekelni szerető lelke. Tanulás és zene közben néha máröpegazusa is szárnyára kapta, és írt, egyre írt, dalos lelke nagy lendülettel nőtára ajzottan szeretett volna valami szépet, biztatót, bátorítót mondani, s mégis versei, mondanivalói, re-
génye egyik meghatározása szerint olyannak sikerültek; „melyekből a hulló élet szomorúsága sír fel, s melynek a lelke beszél minden em-
beri fájdalom és örömmön túl az élet titkairól“.

Mire a fiatal papjelölt teológiai tanulmányait befejezte, a világ-
háború élve maradt hősei is kezdtek hazatámolyogni a füst, korom,
vérzivatar és romhalmaz közül, hogy az otthon békességében ismét Em-
berré szelídülhessenek. Fekete Lajos lelkében is felébredt a vágy, friss
diplomájával, szerzett emberismeretével és pappá érett lelkesedésével
elmenni valahová egy csendes kis faluba segíteni egy békés, boldog
világ építésében. Elete ezen újabb szakaszában sorsa ismét félfordulat-
ra kényszerítette. A felkavart új világban nem került neki parókia, ha-
zament hát Székelyudvarhelyre, és egy ottani iskolában — tornatanító
lett.

Mindig, mindenbe belenyugvó és alkalmazkodni tudó jó termé-
szete ezt a változatot is elfogadta, s az egykor építeni akaró, most már
papságra végleg felkészült ifjú sportolni és testgyakorlást tanítani kez-
dett. Szabad idejében azonban ekkor kezdett el céltudatosan írni. Ver-
sei, korabeli levelei és prózai munkák töredéke mutatja azt a nagy
akarást, amivel költővé, íróvá kezdte magát képezni. Sokat próbált,
állandóan javította leírt dolgozatait, külön stílusgyakorlatokat végzett.
Természetesen közben igyekezett minden kézhez kapható új írásmű-
vet megszerezni, abból új ihletet, lelkesedést, új irányvonalakat ke-
resni. Mert ha addig félévszázadon át a legtöbb kezdő író a Petőfi lí-
ráját és Arany epikáját próbálta utánózni, abban az időben a legtöbb
parnasszus felé igyekvő ifjú titán Ady és Szabó Dezső nyomdokait
igyekezett követni. E két forrásból meregetett az ifjú Fekete Lajos is,
és azok közé húzódott, akik akkortájt a rímtelen szabadverselés for-
maival kísérleteztek.

Kétévi tornatanítás után az ősz Ferencz József püspök mellé ren-
delték Kolozsvárra titkárnak. Új szerepkörébe is lelkesedéssel fogott,
de az elég sok papirommunka, rubrikázás és merev formájú gyakori
reprezentáció nem az ő szabadság és önállóság felé törő természetének

való volt. Így egy év múlva ismét vándorútra kelt, s bár lelke az anynyiszor leírt falusi csend felé vágyott, mégis első papi állomáshelye város, Fogaras lett.

Szép új imaház, papilak és lelkes kis unitárius egyházközség fogadta. Igyekezett, hogy nagynevű elődje, Árkosi Tamás után szolgálata el ne maradjon, hanem ha lehet, a szószéken át maga is beleépüljön gyülekezetébe. Templomi ünnepélyeket rendezett, s a sors rendezése szerint egy fogarasi lányt vett el feleségül. Egyházi munkája és családi gondja mellett is verselgetett tovább lelkesen, jelezve indulását ilyen sorokban:

Bíbor palástos alkony ég alatt
Jöttem felétek lobogó vággal.
Mögöttem annyi drága kép maradt el,
Szívemben annyi drága szál szakadt el.
De nem bántam a szakadó szálát,
Mert tudtam, hogy itt újrakezdődik . . .

Rövidesen már úgy érezte, hogy nehéz hegymászó útján kilátóhoz érkezett, ahonnan körülnézve így verselt:

Fent vagyok.
Hadd látom hát ezt a nagy titkot,
Amiért vergődtem meredek göröngyös utakon.

Regényében később választ is ad feltett kérdésére, és azt vallja: „E kitáguló tekintetek válnak a legszebb álmok erőforrásaivá, megacélosodik az akarat, és csordultig merül a szív, felbukkan az élet ezer titka, s mint aranyásó a szűz mezőkre rohan.”

Fekete Lajos sorsa örök vándorlás volt. Pár évig végezte lélekmentő munkáját Fogarason, egyházközsége minden tagjával szinte rokoni érzés alakult ki, s akkor egyszerre csak megrohanta örök nagy nyugtalansága, elmenni hazulról idegen földre, beülni ismét az iskola padjába és tanulni, más nyelvet, más gondolatsort, más felfogást, mint a maga és környezete addigi sajátja. Neki nem jutott a hazai stipendiumokból, a maga költségén járta végig Frankfurtot, Helgolandot, Hamburgot. Tanult szorgalmasan nagy professzoroknál. Német tudását annyira igyekezett teljessé tenni, hogy még hazairrott leveleit is németül szövegezte meg, és ottani naplóját is e nyelven írta.

Félesztendei próbálkozás után egyszerre mégiscsak utolérte a honvágy, ahogy maga éneklí meg: „Montblanknál magasabb lett a Hargita.” Tékozló fiúnak érzi magát, ahogy versben is éneklí:

Hazaszállnak a tavaszi felhők,
Kis falumba hazahívnek a rétek, az erdők.
Pacsirtaszó, harmatos ág,
Patakparton nyíló virág.
Boldogságot ígér a nyár
Odahaza kis falumban,
Ahol visszavárnak.

Hazajött hát „hallani a föld szívverését, érezni a természet lélegzését, mezőn, erdőn járni, szabadulni a konvenciók rabságából és em-

ber lenni, természetes életet élni". Úgy érezte, mintha a nagy német tanulásban elmulasztott volna valamit. Egyszerre anyanyelvén buzgott fel lelkének sok mondanivalója, születtek meg legszebb versei, s hamarosan *Pusztai vándorlás* címen Fogarason (1928-ban) ki is adta verseskötetét. E munka csupán kis próbálkozásnak látszott, mégis felfigyelt rá a hazai kritika, és szép irodalmi jövőt jósoltak az induló költőnek.

Fogarason maradhatott volna egyre szaporodó kis családjával Fekete Lajos, az immár pap-költő, de a maga bevallása szerint mindig a falusi idillre vágyott. A túlidealizált szépségre, amit így öntött formába: „Ragyog a nap, / Csillog a határ, / Ébresztő dalt / Dalol a madár. / Bomlik a rügy, / Pattan a bimbó, / Dobban a szív, / Cseng a tülkő, / Pillangó száll / Libbenő szellőn / Gyermekek mosolyg / Asszonyi emlőn.” — és otthagyta első állomáshelyét.

1930 évkezdésekor Fekete Lajos szép kis családjával a kanyargós Olt partján egy nagyobb gyülekezetbe, Ürmösre köszöntött be. Úgy érezte, mintha révbe érkezett volna, pedig szörnyű gazdasági válság rázta az egész világot. Bizonytalanná vált sok minden, de a gyülekezte melléje állt abban a hatalmas lendületben, amivel egyszerre tervszerű kulturmunkájához hozzáfogott, lelkesedett, pedig az Olt is kiöntött medréből évente, hogy még szegényebbé tegye az amúgy is sanyargatott népet. Sokan el is mentek hívei közül, vagy legalább Brassóig ingáztak, de jó ürmösi szokás szerint valamennyi mégis faluját tekintette otthonának. Az itteni ember ha el is megy messze földre szerencsét próbálni, ünnepet ülni, „otthon” lenni csak falujában tud igazán. Az oda érkezett költő hamarosan észre is vette a helybeli vázslatot, s le is írta:

Este, mikor a párás alkonyat
szűrével mindent betakar,
nem pattan ostor, szekér se zörren,
megindul csendben valahol a dal.
Szűrődik halkán, mint a holdsugár,
pítvar zugából át az udvaron,
s mint harmathullás szép melódiája,
a kerti fák közt lassan átoson...

Az ideérkezett író lelke itt csordultig telt érzésekkel, érzelmekkel, s az abból kibuggyanó mondanivalója kerekedett ki regénnyé, melynek címe: *Ének a viharban*. Ez a mű sokféle szempontból érzékelteti írója akkori életét, érzelmeit, reményeit, vágyait és sikerült szövegbe foglalnia pillanatnyi mondanivalóit. Regénye szereplői a maga vallomása szerint olyan sorstársnak: „kik álmokkal születnek, álmokkal játszanak az élet véres robajában és álmokkal szívükben halnak meg egy rideg éjszakában.” Egyetlen regényhőse sem idegen jellem, valamennyi: „véletlenekből táplálkozó, szabadságért vérző, nagy célokért hamar felgyúló és nyomban kihunyó, öntudatos, de délibábot kergető, nyers akarással gyakran gátatsópró erejű”.

Regényét megjelenése idején sokan lélegzetviesszafojtva olvasták. A korabeli romantikára való hajlás, a felfedezett falu értelmiségi rétegének sorsa és egy realitás és illúziók közt vergődő reménytelen

szerelmem mind-mind kereseft olvasmánya avatták az író kiadásában megjelent könyvet.

Fekete Lajos maga is érezte, hogy verseskötete és regénye még csak elindulás az írói hírnév felé, s kezdeti sikerei további munkára ösztönözték. Egymás után tíz regényvázlatot készített el, egyesek némely fejezeteit végleg megírta, másokon szabad idejében dolgozott, csiszolgatott, részleteket, mondatokat jegyzett fel, ahogy eszébe jutott, vagy ahogy megfelelőt hallott valakitől. Közben négy szindarabot írt, egyeseket már otthon elő is adták. Novelláit, elbeszéléseit a hazai napilapok, irodalmi folyóiratok, egyházi újságok közölték. Közben pedig állandóan verselt is. Írói hagyatékában már nagyrészt nyomdakészen találtuk az elkészített második verseskötetét, melynek címe *Tovább a szírtéken* lett volna.

A kezdő író nyíltságával, bizalmosságával vallja be, hogy ő is kacérkodott a gondolattal, egykor híres íróvá, művésszé érne, amikor majd élethivatása, kenyeré és sorsa írótolla lesz.

Egyelőre azonban palástjával járó gondjait, kötelességeit sem felejtette pillanatra sem. Odakiáltja népének: „Engem profétává hívott el az Úr, hogy küzdjek értetek minden veszen át!” Küzdött hát nagy közös célokért, néha meg nem értés ellen, máskor anyagi gondokkal, ahogy verse mondja: „szezett mezítláb, bár gazdag-szegényen.” Néha igazi prófétai szegénységben viselte palástját Úrmösön tizenkét évén keresztül. Utolsó két esztendejét különösen nehezzé tette a közben kiftört világháború. Ekkor, túlul ajkára, tollára a kétségbeesés két jellegzetes strófája:

Miért várok én a léttől
békéltető időket,
hogya egyre sötétebben
szakad ránk az ítélet.

Miért állok a bérctetön
én, az igé hirdető,
ha körös-körül a mélyben
vér s könny tenger egyre nő!

Ha mindenre érzékenyen reagáló lelkéből fel is törtek néha kétségek és tehetetlen panaszok, ha el is kellett vesztítenie azt a nyugodt, megálmodott csendes falusi életet, amiben örökre élni szeretett volna, komoly hivatástudata azonban soha el nem hagyta. Sőt amikor 1942-ben Brassóban elhunyt Kovács Lajos, esperes-lelkész, Fekete Lajos gondolkodás nélkül fogadta el az ottani hívek egyhangú hívását, s búcsút mondva ürmösi gyülekezetének, egy nagy világegés közepén kis családjával elment oda, ahol pillanatnyilag még több munka, még nagyobb hivatás várta.

Brassóban már nem volt sem ideje, sem kedve az akkori nehéz időkben versfaragással, szépirodalommal foglalkozni. Itt egyházközsége nagyobb feladatot rótt vállaira, s a palást egyben társadalmi munkára is kötelezte. Szegények, árvák, özvegyek felkutatását bízták rá, népkonyhához kellett élelmet szereznie, szegények megsegítését, ruházatát, a háború áldozatainak felkarolását kellett végeznie. Utcája légvédelmi irányítójává tették, ami különösen az 1944-es hatalmas bombázások idején jelentett sok gondot, terhet.

Ekkor bizonyította be Fekete Lajos, hogy közösségekben vállalt szerepét mennyire komolyan vette. A brassói hirdetőkönyvbé megíró sorokban írta be 1944. április 16-ának szörnyű történetét, amikor délelőtt 11 órakor az első repülőátadás érte a várost. Híveivel ott szorongott a templomkertben, s közben egy ággódó anya gyermekét keresztelte meg. Utána Kulcsár Sanyi sebeit kötözte be, egy háromesztendős idegen leánykát vett gondjaiba. Mihelyt pedig légvédelmi beosztása engedte, elindult sorra felkeresni híveit. Ahogy írja: „Végig mindenütt rémes pusztulás. Bedő Béla kéblitanácsosra ráomlott a háza, halottak, sebesültek, irtózatos kép, bombakráterek, beomlott házak, leírhatatlan összevisszaság. Eltűnteket keresnek, javakat igyekeznek menteni a romok alól. Fáradt, ideges mindenki. Mi lesz? Erősítjük, bátorítjuk egymást, de oly gyenge a vigasz, amit egymásnak nyújthatunk. Akinek erős hite van, az most is nyugodt, mint mindig. Romok, halottak, bénák, nyomorultak, köldüsök, földre sújtott hajléktalanok, ártatlan gyermekek, asszonyok holttesteit itt is, ott is. Irgalom Istene, tégy csodát, hogy megszűnjön az ártatlanok véreinek ontása. Hogy legyen béke, Emberséges élet a földön.

Aztán következett a sok temetés, a sok beteglátogatás és további bombatámadások és az azoktól való rettenetes félelem. Mégis vasárnapról vasárnapra hol reggel korán, hol késő este megtartotta az istentiszteleteket, még ha csak 20—30 híve jelent is meg azokkor.

A pap pedig mindennap reggeltől késő estig végezte igazi „cura-pastoralis“-át. Kórházak, menhelyek betegeit látogatta, élelmet, ruhát, segílyt közvetít arra szorulóknak. Néhány egyházi vezető között elosztották az egyházközség féltlenivalóját, úrasztali szerelvényt, érték-papirokat, irattári féltlenivalót, s valahányszor felharsant a vészjel, pap, kurátor, pénztáros, egyházközségi előadó, elsősorban az egyházközségi közvagyonot igyekezett biztonságra tenni.

1944. augusztus 23-án a megfordult front nyugat felé indult. Továbbra is látogatta leszegényedett híveit, sok éhes gyermekszájnak juttatott kegyelemkenyeret, sok lerongyolódott embert ruházott fel, s ha társadalmi akcióból nem telt, még a sajátját is odaadta azoknak, kiknek igazán kellett. Mint nagy szükségben igazi jöltéző nevét felekezeti különbség nélkül sokan őrzik meg Brassóban emlékezetükben.

Jövőt kutató tekintete előre örvendett a küszöbön álló békeknek, eljövendő szebb, jobb vilagnak. S mikor végre eltűnt az Erdélyt megosztó határvonal, első gondja volt hazalátogatni Udvarhelyre szeretteihez, szüleihez, de főleg rég nem látott leányaihoz. É vándorútján érte utol a végzetes sors keze. Segesvárt, két vonat közti várakozás alatt, miközben egyik kedves ürmösi hívével beszélgetett, egy földön fekvő csonka, bna katonáról rájuk mászott a halált oltó féreg, s rá pár héttel két különböző helyen, de csaknem egyszerre hunyták szemüket örök pihenőre a kapott tifusztól.

Akkor, amikor szépert, jóert annyira lelkesedő vágya teljesülhetett volna, amikor már a háború utolsó kínjában vonaglott, s jöhetett volna a békes, boldog élet, amikor már papi hivatásának szentelhette volna minden idejét, lelkesedését, mint derékba tört erős fatörzs hullatta el életkoronáját. Egy új világ születése hajnalán, amikor hozzá hasonló író-vénákat keresve kerestek, hogy népet szerető emberek

énekeljék az új világ dalát, kiesett kezéből a toll, ajakán elnémult a szó, és elérkezett a maga megénekelte helyre:

Valahol, egy régi templom
hideg belsejében
titkot őrző szent vagyok.
Egy rejtett fehér oltáron,
a templom csendjében
elhagyott, kopott alakom
tört glóriával,
hervadt virágok közt
már régen nem ragyog.

Mögöttem csend. Bennem titok.
Mélységes mélyen hallgatok.

Brassóban, 1945. április 25-én halt meg Fekete Lajos. Sorsa anynyira a vándor útja volt, hogy még halálában is vándorlásra kelt, mert Székelyudvarhelyt, a családi kriptába helyezték örök nyugalomra. Ott hallgat immár harminc esztendeje mélységes mélyen, de emléke ki-kiszáll a hervadt virágok közül és emlékeztet egy, a vándorútból kidőlt drága útitársunkra.

SZABÓ SÁMUEL

A DEMOGRÁFIA IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

1 A demográfia kialakulása, feladatai

A demográfia vagy népesedéstudomány a társadalomtudományok egyik interdiszciplináris ága. Mintegy 50 éves múltra visszatekintő alapos kutatásra támaszkodik, mely egyesíteni kívánta mindazokat a szakembereket, akik hasznos megfigyeléseikkel megvilágíthatják a XX. századi népességnövekedés problémáit s javaslatokkal segíthetik az illetékes állami és nemzetközi szerveket e problémák megoldásában.

Az 1927-ben Genfben tartott első nemzetközi demográfiai kongresszus dokumentumkötetének előszava arra mutat rá, hogy ezt a tudományágot az egyre mélyülő társadalmi krízis hozta létre: „A föld minden földrajzi tájának az emberi népesség eltartása szempontjából való befogadó képessége korlátozott. E népességek azonban szünet nélkül növekednek, s a növekedés olyan társadalmi, gazdasági és politikai helyzetet teremt, mely azzal fenyeget, hogy alapvetően megváltoztatja jelenlegi civilizációnkat, s lehetséges, hogy azt végül meg is semmisíti.”

Mircea Malița román demográfus szembeszáll e tudomány művelőinek pesszimista végkövetkeztetéseivel, de elismeri, hogy a népe-

sedés-növekedés problémáit valóban ebben a legszélesebb keretben: a társadalom, a közgazdaság, a politika és a civilizáció összefüggésében kell vizsgálni. A jelenkori demográfia problémáit 1973—1974 folyamán négy részletvizsgálat négy olyan kongresszuson vetette fel, amelyeket az Egyesült Nemzetek védnöksége alatt tartottak. E részlettémák:

a) a népesedés és a társadalomfejlődés (Kairó, 1973. június)

b) a népesedés és a család (Honolulu, 1973. augusztus)

c) a népesedés, a környezet és a gazdasági tartalékok (Stockholm, 1973. szept-okt.)

d) a népesedés és az emberi jogok (Amsterdam, 1974. január)

e) a népesedés problémája (Bukarest, 1974. augusztus)

2 A jelenkori népességnövekedés problémái

A népességnövekedés problémája leginkább történeti áttekintésben érzékelhető. Az erre vonatkozó múltbeli becslések és jelenkori statisztikai felmérések leegyszerűsített képe a következő:

1650-ben az emberiség lélekszáma mintegy 500 millió

1750-ben mintegy 750 millió, egy évszázad alatt tehát 50 százalékos növekedés következett be;

1850-ben kb. 1200 millió ember élt a földön; e század folyamán a növekedés még aránylag lassú, 60 százalék — tehát csak 10 százalékkal több, mint előbb;

1950-ben a lélekszám elérte a 2500 milliót, a növekedés 100 év alatt túlhaladt a 100 százalékon, a lakosság akkor már 86 évenként kétszereződött.

A gyorsult növekedésből adódó problémákra már a II. világháború végén kezdtek felfigyelni, de a termelés növekedése akkor még megfelelt a lakosság 0,8 százalékos növekedésének.

1974-ben azonban már 3900 millió ember él a földön.

1975-re számítható a 4000 milliós szám — 1985-re pedig az 5000 milliós szám elérése. A megkétszereződés 35 évenként következik be, s az évenkénti növekedés túlhaladt az évi 2 százalékon. Ez a helyzet kb. 10 éve készütségbe hozta a demográfiát. Az 1965-ben tartott belgrádi kongresszus óta a népességnövekedés a nemzetközi tudomány és politika egyik fő kérdése.

Az Egyesült Nemzeteknek nemrégén elhunyt volt főtitkára, U Thant 1969-ben az Egyesült Nemzetek közgyűlésén egybefoglalta azokat a sürgető feladatokat, amelyeket más, nagy válságokkal együtt a népesedésrobbanás vetett fel. „Azon információk szerint, amelyekkel rendelkezem — mondotta —, az Egyesült Nemzetek tagjainak még egy évtized áll a rendelkezésére ahhoz, hogy régi harcaikat elfelejtsék és a világméretű együttműködést elkezdjék, a fegyverkezést megállítsák, az életteret megjavítsák, a népesedésrobbanást alacsonyabb szintre szállítsák és a fejlődésnek a szükséges indítást megadják. Ha egy ilyen világméretű partnerség 10 év alatt nem fog kialakulni, attól félek — a felvetett problémák olyan kiterjedést nyernek, hogy megoldásuk túlhaladja az emberi lehetőséget.”

A népesedési világprobléma egyik fontos vonatkozása fejeződik ki e szavakban: törekedés a robbanásszerű népességnövekedés megállítására. Ez alatt sokan a házasságtervezést, a születendő gyermekek számának józan belátás alapján való korlátozását értik. Ismerek

tes, hogy már 1799-ben a növekvő pauperizálódás ellenszerét Malthus Tamás (anglikán lelkész és közgazdász) a születéskorlátozásban látta, még ma is megtalálható ennek a haladásellenes érvnek a visszhangja. A. Sauvy francia demográfus idézhető, aki rámutatott arra, hogy a történelem nem ismer egyetlen olyan esetet sem, amelyben a lakosság stagnálása vagy csökkenése gazdasági fellendülést okozott volna. A tudósok nagy része és köztük a szocialista országok tudósai is azon a nézeten vannak, hogy a gazdasági tevékenység növelése útján kell előrehaladni és így biztosítani a növekvő emberiség életét. Nem a föld eltartó képessége korlátozott, hanem a jelenlegi termelési mód és a megtermelt javak elosztása, s ezen a téren kell az egész emberiség érdekében forradalmi változásnak következnie.

A forradalmi változás szükségességét emelik ki azok a demográfiai vizsgálatok, amelyek a születések száma és a szegénység összefüggését vizsgálják meg. Világméretben az a helyzet, hogy míg Európa és Észak-Amerika országaiban, ahol a szociális össztermelés egy főre számított értéke mindenütt évi 500 dollár felett van, az 1000 lakosra eső születések száma évente 12—22 között van. Ázsia, Afrika és Latin-Amerika országaiban viszont az évi születések száma 1000 lakosra eső 40 és 50 közötti, azaz ott van magas születésszám, ahol az egy főre eső össztermelés a legtöbb esetben évi 100 és 200 dollár közé esik.

3 Törekvések a népességnövekedés problémái megoldására

A gyakorlati megoldások keresése szükségessé teszi, hogy a népesedéstudomány világforumai külön kutassák a népesedési és külön a megélhetési vonatkozásokat.

Az 1974. évet „nemzetközi demográfiai évnek” nevezték azért a két nagy kongresszusért, amelyen át az Egyesült Nemzetek szervezete mozgósítani kívánta az összes nemzeteket és szervezeteket az emberi megoldások megtalálása érdekében. Az első 1974 augusztusában a bukaresti demográfiai kongresszus volt, mely a népesedési problémáját helyezte előtérbe, a második 1974 novemberében a római világelelmezési (FAO) kongresszus, mely a megélhetési legegyszerűbb és legsürgetőbb feladatait vizsgálta.

A demográfiai kongresszus arra mutatott rá, hogy bár a jelenleg leggazdagabb kapitalista országok és a harmadik világhoz tartozó lesgazdagabb országok népesedési jelenségei között vannak statisztikailag azonosnak tekinthető jelenségek — mint pl. a megapolitások kialakulása, a nagy városokba való korlátlan beözönlés —, a jelenségek mögött lévő okok és a jelenségek által megkívánt megoldások alapvetően mások. A népesedés krízisjelei közül a legsúlyosabb a harmadik világ városiasodása, mely éppen az ellenkezője annak, ami a szocialista társadalmak városépítésében végbemegy. Számbavehető és a szükségletnek legminimálisabban megfelelő építkezések nélkül 10 év alatt kb. 400 millió ember özönlött be a harmadik világ nagyvárosaiba.

A harmadik világ népesedési kérdéseivel foglalkozott 1974 júniusában az ökümenikus „Egyház és Társadalom” gyűlés is, ahol az indiai S. Parmar professzor abban látta a megoldás útját, ha a harma-

dik világnemzetek tudatos nyiszembefordulnak, a kapitalista által, a jelenlegi település-rend felhasználásával a minden embert foglalkoztató kézi munka teljes felhasználására építik a maguk önálló társadalmi gazdasági fejlődését. Ugyan a nemzetek közötti együttműködés a bükkaréti demográfiai kongresszus, Nicolae Ceaușescu államelnökünk által a kongresszus megnyitására kifejtett alapelvei a magázáró dokumentumában is kiemelte, s a demográfiai gondolkodás egyik fontos orientációs pontjaként hangsúlyozta. Eszerint a különböző államok között olyan nagy különbségek állanak fent demográfiai helyzetük tekintetében, hogy a demográfiai politikát, mindenütt a saját helyzet és lehetőségek szerint kell meghatározni, s azt a nemzeti politika, különösen a gazdaságpolitika szuverenitása alapján kell kidolgozni.

A kongresszus a demográfiai krízis megoldása érdekében tehát az átfogó globális megoldás helyett a *nemzeti demográfiai politika* által határozott, országonként kidolgozott konkrét intézkedések gyakorlatiassága mellett foglalt állást. Továbbmenően a gyakorlati megoldás szükségessé teszi minden egyes ember és család *demográfiai felelőssége* elismerését.

A világelelmezési kongresszus ezeket az eredményeket építette tovább, amikor a jelenlegi és jövő emberiség élete biztosítására a nemzetközi összefogást, igazi szolidaritást sürgeti. Mindaz, ami eddig ezen a téren történt, teljesen elégtelen.

Az élelmezési világszolgálatok tükrében nem tekinthető elméletinek a gazdagok és szegények megkülönböztetése. E statisztika szerint 1100 milliót tesz ki ma a gazdag emberiség száma s 2800 milliót a szegénység. A „gazdagság” a naponkénti elegendő táplálékot jelenti, beleértve az élet fenntartásához szükséges fehérjét, napi 20 gramm proteint. Hogy a gazdag világ megtermelhesse a szükséglet négyeszeresét kitevő húsadagjait, gabonát használ állattenyésztésre; az éhségzóna lakóinak viszont nem jut elegendő kenyér: India gabonafogyasztása személyenként évi 150 kg. Az emberi szolidaritás parancsát így fogalmazta meg a múlt évben egyik holland teológus: gyülekezeteinkben öntudatosítanunk kell azt, hogy hetenként 2—3 húsételnél több ma bűn, mert elvonja testvéreinktől az ételt.

Mit kell ez adatok, helyzetek, jelenségek összefüggésében a mai egyháznak tennie? Visszatérő jellege mögött ott áll a világ és egyház kettősségében való gondolkodás mint makacsul kitartó, régies örökség, amely nehezen formálható át evangélium szerinti egység-szemléletre. A *kérdés* ezért a keresztény nevelőmunka érdekében most sem kell elmellőznünk.

Az első feladat az, hogy az egyház tagjai és pásztorai ne tartozzanak azok közé, akik tájékozatlanul és értetlenül néznek a mai világ problémáira. A művelődés, amelynek folyamába beletartozik az egyháztagnak is, az emberi szolidaritás kiépítésének eszköze, melynek szélső határa addig terjed, amíg ez a szolidaritás reális. Pál apostol korában a macedóniai gyülekezetek megelégedhettek azzal, hogy a jeruzsálemi szegénységet, a palesztinai aszályt és éhínséget tartásuk számon. Ma már — ugyanezen az úton haladva — nem elégedhetünk meg azzal, ha tekintetünk és felelőségünk csak egy-két tengeren hatol keresztül, hanem minden világtengert és a világ tengernyi nyo-

morúságát kell az együttgondolkodás, együttérzés, együttcselekvés érdekében számon tartanunk.

A keresztény ember és az élő gyülekezet a szeretet parancsa alapján igyekszik megismerni a nagy embercsalád sürgető problémáit és hozzájárulni képessége szerint ezeknek a megoldásához. De ez csak akkor lehetséges, ha fedezetét, a testvériséget, kifejező önzetlen tett, az élet adja meg.

SZÓSZÉK – ÚRASZTALA

MINDVÉGIG

Mt 24, 13

Egyszer azt olvastam, hogy a halál az a végleges szünetjel, mely bennünk örökre megszakítja azt az életdallamot, mely emberi létünk utolsó akkordjaként lezárja szemeinket. A szerző csak annyit ajánl: amíg élsz, egy célod legyen: a hosszú és tartalmas élet megvalósítása.

Húsvétra készülve, mélyen megrázott mindaz, amit a könyv elolvasása bennem felébresztett. Vajon csak múltó életdallam az életünk, mely ha elszakad, vége van mindennek? Vajon nincs más kiút és a vigasztalás csak a hosszú és tartalmas élet, minden jutalom nélkül? Ezért a keresztény ember hitével, reménységével és bizonyosságával szeretném számotokra Jézussal megmutatni az örök életet, az üdvözülés áldott tudományát.

Hitünk szerint az, ami bennünk és belőlünk megmarad, az a lélek, amit senki és semmi hatalom nem vehet el tőlünk, mert a testet el lehet pusztítani, de a lelket nem. Az orvos a betegségben találja meg az életnek véget vető okot.

A hívő keresztény ember számára Isten éppen húsvétban mutatta meg a végső és megdönthetetlen utat és nagy igazságát: „Aki mindvégig állhatatos marad, üdvözü.”

Talán a fentiekből megéreztek, hogy nagy ünnepeink közül miért van olyan mély, gazdag és megrázó jelentősége húsvétnek. Ha máskor nem, ezekben a napokban, amikor elhalt szeretteinkre jobban gondolunk, mint bármikor, szeretnénk életünkkel, cselekvéseinkkel, bizonyágtevésünkkel az örökkévalóságról megtudni valamit, szeretnénk a síron túlra is látni és bizonyágot szerezni arról, hogy a koporsóval nem zárul le életünk. Választ a Jézus életéből és tanításából kell kapnunk, mert Ő nem a halál, hanem az Élet fejedelme, aki megmondotta, hogy van a halálon túl élet, de hogy részese lehess, mindvégig állhatatosnak kell lenned Isten országa szent ügye mellett.

Gondoljunk az Ő életére, milyen nehéz volt a kísértést legyőzni, amikor az minden földi jót ígért, ha megtagadja Istent. És aztán három évig hirdette az evangéliumot egyszerűen, szomjazva, éhezve, nemegyszer számkivetetten! És amikor virágvasárnapján bevonult Jeruzsálembe, megtépett, színehagyott ruháján vastagon állt az út pora, sovány és széltől, naptól cserzett arcán végigömlöttek az elébe szórt

virágszirmokra könnyei, mert előre látta a szent város és népe pusztulását.

PORSZEMEK - URASZEMEK
Gondoljunk a nagyhét minden kínjára, el egészen a Golgotáig, ahol testét meg lehetett a keresztfán semmisíteni, de lelkét, tanítását nem! Jézusról, aki így élt és így halt meg a kereszten, állhatatos lévén mindhalálig, mondhatta el a legszebb vallomást a római katona: „Bizony ez az ember igaz vala” (Lk 23,47). Hirdetjük, hogy Jézus élével és a golgotai kereszttel pecsételte meg tanításainak igazságát, melyen a pokol kapui sem vehettek és nem vesznek soha diadalt (Mt 16,18).

Amikor Jézus tanítványait az üdvözülés tudományára tanította ott fent az Olajfák hegyén, megpróbáltatásokkal figyelmeztette őket azokra a nehéz időkre, melyek halála után a világra és az emberekre szakadnak. Lesznek hamis tanúk, akik az ő nevében szólnak, lesznek háborúk, nemzet nemzet ellen, ország ország ellen támad, és lesz éhség, halál és földindulás, melyek sok nyomorúságnak kezdetei. Sokan megbotránkoznak, elárulják és gyűlölik egymást, sok hamis próféta támad, és mivel a gonoszság megsokszorozta a szeretet sokakban meghidegül (Mt 24,5-12).

Kérdem húsvét reggelen töreték, akik ott álltok életetek hegyén: hányszor, de hányszor szakadt ránk a megpróbáltatások özöne, melyről ő beszélt? És vajon napjainkban meg tudjuk-e számlálni a hamisan szólók számát, akik az ő nevében a világ végét hirdetik? És vajon a gyűlölet, irigység nem minden nap jelensége-e életünknek, és vajon a gonoszság nem sokasodott-e meg közöttünk, mivel a szeretet sokakban meghidegült? Bizony sokunkban meghidegült ez a legdrágább kincs, ez az isten ajándék.

Megpróbálom érzékeltetni a szeretet jelentőségét. Egy édesapa a következőket írta: végre elérték a fiának. Fiam a természet rendje szerinti én elébb halok meg, mint édesanyád! A népes család eltartása a te vállaidra nehezül majd. Jól jegyezd meg, hogy azt a végtelen szeretetet, ezer gondot, önfeláldozást, könnyvet, azokat az átvirrasztott éjszakákat, soha vissza nem tudod fizetni édesanyádnak. Lehetsz a legjobb fiú, a szíved arany, lehetsz figyelmes, gondos anyádnak, betegségében ápolója, de századrészt, sem fizeted meg az anyai szeretetnek. Az apa kínlódhatik, hullatja véres verejtékét, éj nap, hogy meglegyen a gyermekei mindennapi kenyere, felet sem tette érettük annak, mint egy jó anya amit tesz egy életen át állhatatos szívének utolsó dobbanásáig. Én nem félek, hogy te kifogysz a szeretetből. Édesanyád halála után is, ha majdán hidegnek és üresnek érzed szívedet, menj ki, vagy gyere ki sírjainkhoz, meglásd, megtelik szeretettel! Ha majd bántani fognak, ha góg, irigység, nyomorúság szakad rád, gyere ki a fenyves temetőbe, s megvigasztalódol. Porra lesz itt gazdag és szegény, gógos és alázatos. Egyiknek gránit jelöli emlékét, a másiknak egyszerű fejfa, de porra lesz mindkettő. Itt ember és ember közt nincs különbség. Gránit és fa: ennyi az egész. Gyere ki, fiam, a síromhoz! Lesz ott egy keresz is, és annál megtanulhatod azt, hogy aki a szeretetben az élet keresztördőzésekben állhatatosan megmarad, az üdvözül.

Mi, akik apró porszemek vagyunk a kéklő ég fűkrében, kiknek arasznyi, földi élete ellobbanó mécses, ügyeljünk arra, hogy tartalmas

legyen életünk, és soha se mondjunk le arról, hogy befejezetlen, két-tészakadt életdallammal lépjük át a halál küszöbét. Legyen áldott üzenet számunkra az örök húsvéti örömmüzenet: „Én vagyok a feltámadás és élet: aki hisz énbenem, ha meghal is él” (Jn 11,25).

Menjünk el mi is húsvét ünnepén a Jézus sírjához, hogy megtel-ve szeretettel mindvégig állhatatosak legyünk Isten országa evangéliumának hirdetésében, a szeretet győzelméért. Ha így élünk, már most átléptük az üdvösség kapuját. Ámen.

DR. IZSÁK VILMOS

AZ ÖRÖK ÉLET

Gal 6,8

Örök élet! Kihez nem áll közel ez a két szó? Ki nem gondol közülünk az örök életre mint arra a boldogságra, mely hitünk által megnyílik előttünk? Ki ne szeretne méltó örököse lenni ennek a boldogságnak?

Néhány évtizedes földi élet után az örök életről szóló kérdés mindannyiunk előtt felmerül, és keressük a választ arra, hogy mi vár reánk, ha majd egyszer szívünk utolsó dobban? Az öntudatos, önálló életbe való belépésnél nem lehet nem gondolnunk arra, hogy miként éljünk, miként kell berendeznünk belső életünket, hogy földi életünk ne legyen terméketlen az örök élet számára!

Az élet tetőfokán a hívő ember az örök élet elnyerése szempontjából számba veszi: eddigi életútja helyes, igaz és jó volt-e? Az öregség már az örök életbe jutás küszöbén áll, és lelki szemekkel már betekint abba!

Az evangéliumi ifjú a maga kérdésére, „mit cselekedjem, hogy az örökéletet elnyerhessem”, a názáreti Jézusnál talált választ. Mi Pál apostol szavaiban keressük az útmutatást ahhoz az élethez vezető úton, amelyre most földi életünk minden gondolata, munkája, törekvése és harca összpontosul.

Ezen a szép húsvéti reggelen, amikor az örök élet himnusza zen-ge be a világot, a költő így szól hozzánk:

A lélek amikor búcsúzva bontja szárnyait,
visz magával a földről valamit.
Eszmét, melyet a világra ő hozott
virágot, melyet ő virágoztatott
En istenem, én mit vigyek neked?
Nem vihetek mást, csak verseket.
S amikor, Uram, hozzád érkezem,
könnyű kezem miatt szögyenkezem.

A választottakból csak egy maradt,
az, melyben elfogtam egy sugarad.
Az, amelyikben elmondtam neked,
hogyan szerettem drága földedet.
S szólok: CSAK ENNYIT HOZTAM, Ó URAM
ne ítéld meg nagyon szigorúan.

(Áprily: Útravaló)

Húsvét ünnepén az élet és a halál nagy kérdései nagyon közel kerülnek hozzánk. Néha, ha betegség, ha szenvedés ér, ha álmaink nem teljesülnek, ha reményeinkben csalódunk, próbáljuk a titkos holnapot, a jövődőt eltakaró felhőket megszagatni, hogy bepillant-sunk a boldogságot rejtő kékségbe. De ma, ezen az ünnepen, akik itt vagyunk, és akik munkánkkal és imádságunkkal alkotjuk földi létünket, feleletet keresünk Istenben bízó mély hittel arra, hogy mi az értelme, célja egész életünknek, hogy abból egyszer az örök élet áldása fakadjon ránk, amikor majd haza szólít a teremtő és megtartó Isten. Nemegyszer tesszük fel magunknak, embertársainknak, Istennek a kérdést, miért születtünk, miért élünk? Mi a célja életünknek? Ki-kite hite és tapasztalata alapján más és más választ ad e nagy és mindent eldöntő kérdésre.

Eletünk, ahogyan az apostol mondja, örök magvetés — kora hajnaltól késő estig — gyermekkorunktól életünk alkonyáig. Szép az az élet, mely virág alatt, de mindig az iszap felett tud magvető lenni, áldott az a magvetés, melyet édesanyánk álma aranyoz be és szépít meg, csodálatos az a magvetés, mely a vadon nőtt gyöngyvirághoz hasonlóan a kövekből is életet fakaszt, hogy meleg, foszlós kenyérhez legyen hasonló életünk. A lélekből arat örök életet Balázs Ferenc, akinek életútja az Isten- és emberszolgálat jegyében teljesedett ki.

Most, amikor lelki szemeinkkel felismertük, hogy minden virágvasárnapnál és nagypénteknél erősebb a húsvéti örömezenet, jobban, mint bármikor, érezzük és tudjuk, hogy aki vet a léleknek, a lélekből arat örök életet.

Nemegyszer mondjuk, hogy az élet napokból áll, és ha az egyes napok jók voltak, jó volt egész életünk. Azért kérdezzük hát meg minden reggel Istentől: „Uram, mit akarsz, hogy cselekedjem?” És határozzuk el minden reggel, hogy a napot úgy fogjuk átélni, mint igazi magvető, aki a legnemesebb magvakat, búzaszemeket veti az elkészített magágyba. Az élet legnemesebb parancsait úgy töltjük be, mintha éppen ez a nap életünk utolsó napja lenne. Ne feledjük egy percig sem, hogy a mai napról csak olyan számadást kell adnunk, mint életünk utolsó napjáról, mert az Isten nem feled semmit. Mulasztásaink számon vannak tartva. Ezért napközben is vessünk egy-egy pillantást lelkünk, szívünk mélyére, hogy lássuk, vajon tetteinkben az Isten iránti szeretet-e a vezetőnk, vagy pedig a testiség szülte harag, irigység, bosszú, kapzsiság, hiúság, mulandó életöröm vezetnek, melyek annyi ifjú és felnőtt lelkét gyomként lepték el a világ minden táján. Ne feledjük egy percig se, hogy Isten szeme rajtunk nyugszik szüntelen, mintha csak egyedül lennénk a világon; aki tudja gondolatunkat, hallja szavunkat, látja lépéseinket, melyeket tettünk vagy tenni elmulasztottunk. Ez a te, az én, a mi magvető utunk és nem

kétséges egy percig sem, hogy nekünk a lélek magvait, az evangéliumot kell vetnünk, hogy részesei lehessünk az örök üdvösségnek. Ezért mondja Máté evangélista: „jobb néked fél szemmel bemenned az életre, hogynem két szemmel vettetned a gyehenna tűzére,” és ezért olvassuk János evangéliumában: „Az pedig az örök élet, hogy megismerjenek Téged, az egyedül igaz Istent.”

Bár az evangéliumok s Jézus egész élete naponként erősítik bennünk az örök életben való bizonyosságot, mégis sokszor lázadunk a halál ellen. Jönnie kell húsvétnek minden esztendőben, hogy megerősítse bennünk a halhatatlanság, az üdvösség, az élet koronájának Istentől nekünk adott legnagyobb áldását!

Az örök élet bizonyosága a ma ránk virradt húsvét ünnepe, hogy mint örök magvetők ne tévelyegjünk, ne kételkedjünk hitünk igazságában, hanem teremjünk méltó gyümölcsöt az örök élet számára. Ezért tartja az unitárius ember a legnagyobb értéknek az életet, hogy abban hivatását megélve, Isten országát munkálva, a jézusi szeretet magvait hintve, méltó legyen Isten bennünket magához ölelő örök szeretetére.

Adja Isten, hogy ennek a húsvétnek tanítása és bizonyosága kísérsen el bennünket életünk alkonyáig, a temetőkertig, hogy majd kilépve az örök életbe, vegyük az élet koronáját, melyet Isten ad az ő hazatérő gyermekeinek! Ámen.

DR. IZSÁK VILMOS

KIEMELTED ÉLETEMET A MŰLÁSBÓL

Jón 1,1—2

Jónás küldetést kap az Úrtól. „Kelj fel, menj Ninivébe, a nagy városba és kiálts ellene, mert gonoszságuk felhatott elémbel!” A küldetés helye Ninivé, az ókor akkori nagyhatalmának, Asszíriának fővárosa. Híres volt gazdagságáról, mivel a leigázott népek kincseit itt halmozták fel, s ennek következménye lett a lakosság fényűző, erkölcsstelen élete. Híres volt kegyetlenségéről is, gyakran megtörtént, hogy a legyőzötteknek levágták a kezét, fülét, orrát, lábát, a foglyoknak kiszúrták a szemét s halmokat raktak emberfejekből. Náhúm próféta így ír róla: „Jaj a vérszopó városnak! Mindenestől hazug és erőszakkal telve, és nem szűnik rabolni.”

Jónás küldetésének célja ezt a nagy várost, melynek lakosságát százhuszezerre becsülték, megfeddni, isteni ítéletet hirdetni ellene és romlottságából megtéríteni.

Nagy a feladat. Mi várhat Ninivében a prófétára? Kigúnyolás, megcsonkítás és halál. Nem akar meghalni Ninivében. Inkább menekül ellenkező irányba. Jegyet vált Tarsisba. A tengeren viharba kerül a hajó, már-már töredezik. Kidobják a hajóban lévő holmit, hogy könnyítsenek terhén, de mindhiába, már a pusztulás fenyegeti, amikor a hajósok Jónás elbeszéléséből megtudják, hogy ki miatt vannak élet-

veszélyben. Hogy megmentsék életüket, felragadják Jónást, és a tengerbe dobják, ahol egy nagy hal lenyeli.

A küldetés megtagadása, menekülés Isten parancsa elől kudarcot vallott. A tenger mélységébe süllyedt. Seol kínjait élte át három nap és három éjjel a hal gyomrában. Vágyakozott Isten házába: „Vajha láthatnám még szentséged templomát!” Nagy nyomorúságában imádság fakadt fel lelkéből. Panaszos, fájdalmas tónusú megemlékezés az Úrról. Az imádság végén rádöbben: egyedül az Úrtól jöhet a szabadítás. Megvilágosodik értelme: nem meghalni küldi Isten a bűnös városba, hanem egy magasabb, általa csak most érthetővé váló cél, nagyszerű megbízatás teljesítésére. Többé nem menekül, hanem boldogan engedelmeskedik.

Isten prófétája szenvedésben és imádságban, a megpróbáltatások mélységéből való felemelkedésben meggyőződött: Isten küldetése elől hiábavaló minden menekülés. Miután megszabadult a veszedelemből, siet a próféta Ninivébe. Küldetését teljesíti. Teszi, amit tennie kell, és Ninive népe hallgat beszédére. Böjtöl és vezekel, ki-ki megtér gonosz útjáról és az erőszakosságot elhagyja. „És látá Isten az ő cselekedeteiket, hogy megtértek az ő gonosz útjokról... és nem hajtá végre“ rajtuk az ítéletet.

A Jónás történetét hallgató, felette elgondolkodó elme az élet lényegét kutatja. Kérdéseket vet fel a mélyből. Ezek felénk fordulnak, minket faggatnak önmagunkról, a világról, a felebarátról, s addig nem hagynak nyugodni, amíg megoldást, feleletet nem adunk.

Van-e jogunk elmenekülni a magasabb elhivatottság elől, ha a cél, az ügy sokszorosan meghaladja emberi erőnket? Vagy kötelességünk szolgálni a célt, éppen mert olyan nagy, hogy képes megsokszorozni csekély erőnket, felmagasztosítani parányi életünket? Kötelességünk-e az általunk megismert igazságot, magasrendű életeseményt megosztani másokkal, a többiekkel?

Rábeszélhetem-e nagybeteg embertársamat, aki fájdalmában, napenkénti gyengülésében, fogyó életlángjának tudatában feleslegesnek tart minden emberi beavatkozást, rábeszélhetem-e, hogy gyógykezeltesse magát, a reményt ne adja fel, mindent meg kell próbálnia gyógyulása érdekében és hogy akarja az életet?

Jogos-e, hogy időnként Isten iránti kötelességedre figyelmezteljek a szószékről; hogy együtt énekelve, imádkozva és egymást tanítva tiszteljük Istent és megadjuk neki azt, ami az Istené?

Jónás történetével kapcsolatban ezek és ezekhez hasonló kérdések merültek fel bennem. Megválaszolásukra egy halk felelet szolgál. Azért halk, mert Isten szava is halk, csak azok értik, akik jól odafigyelnek, s szívükkel is közel hajolnak Hozzá. Azért halk, mert a kérdező, állandó lelki harcban álló hívő ember mindig kész a maga igazságánál igazabb igazság elfogadására, ha erről meggyőződött. Azért halk, mert az Istennel beszélgető hívő hozzászólt és hozzáigazodott ehhez a halk isteni beszédhez. A felelet pedig így hangzik: A hivatás, a küldetés elől nem lehet elmenekülni, elbújni. A jót, az igazat, a küldetést, melyet felismertél, vállalni és munkálni kell.

Nem a küldetés elől, a megértett magasrendű hivatottság elől kell elmenekülni, elbújni, lesüllyedni a sötét mélységbe, eltemetkezni a rossz tengerének elborító hullámaiba, a teljes pusztulásba. Hanem ab-

ból a mélységből, ahová saját gyengeségeink juttattak, gyengeségeink hínárjából épp a küldetés isteni segítségével kell kijutnunk. A hívó ember felismeri, hogy ebben a nagy erőpróbában nincs egyedül. Az Úr vele van, övé a szabadtás. Ebben a tudatban „mindig a jót akarja, a lehető legjobbat, s kész érte mindent eltérni. Szóval, tettel, áldozattal segíti embertársait. Mindenkihez nyájas. Okos és előrelátó. Hűséges és szilárd, mint aki nem embereknek kíván tetszeni, hanem egyedül az Istennek” (Zwingli). És a prófétával vallja: „kiemelted életemet a múltból, ó, Uram Istenem”. Ámen.

CSONGVAY ATTILA

FORRÁS SORSA — LELKÉSZ SORSA

4Móz 20,11

Felbomlott sorokkal bandukol Izrael népe vezére után, forráságot áraszt a nap, a férfiak szakállában, asszonyok állkendőjében, gyermekarcok gödröcskéiben gyűl a verejték.

Csenevész fűszálak ájuldoznak a megrepedt földben; sehol egy árnyékos liget, dús lombú fa, csak szétszórt kövek vannak és por a lépések után. A lélekben bátrak biztatják a lemaradókat, az Úr nevében bizók kárpótlás harmatát szórják a szomjazó népre. Mert víz után sóvárog a nép, vizet kérnek lázba borult szemek, szakadt ajkak, lehajtott fejjel vízért óbégatnak horpasz állatok, de víz nincs sehol a közelben.

— Istenem, mi lesz velünk? — tördelik kezüket az asszonyok. — Merre menjünk, kihez forduljunk egy korty italért?

A férfiak keményre húzott arcizmokkal, hangtalanul lépkednek, de egyszer csak száraz viharként felkavarodnak fojtott indulatok, s letáborozáskor bűnöst keresnek.

— Te vagy az oka — mutatnak Mózesre fenyegető kezek —, te vagy a hibás szomjhalálunkért! Miért hoztál ki Egyiptomból, ahol, ha szolgaságban is, de éltünk s remélhettük a holnapot. Mit akarsz velünk? Hogy elpusztuljunk menthetetlenül? Adj hát vizet, hogy megmaradhassunk!

Mózes hallgatva áll. Gondokba vont tekintetével végigpásztáz a szomjúságtól szétbomlasztott táboron, aztán megfordul, és leborul a szent sátor előtt. Egy perccig emlékezik, átvillannak lelkében a fontos állomások.

— Öklében gyürkölözik az erő, amellyel leütötte népe hajcsarát, lábában remeg az út, amely megmentette életét.

— Fellángol előtte a Hóreb-hegyi csipkebokor, ahol fontos feladattal bízta meg az Úr, legyen népének szabadítója.

— Látja a földet, ahol népe szenvedéséért sokszor könnyezett, de ahonnan az Úr segítségével kivezetett az út.

— Látja a vándorlásban megtett járőföldrakat, a korlátoltsággal vívott harcait; látja a széthúzás bomlasztó erejét, s bár népe jövőjéért mindent elviselt, most úgy érzi: nincs tovább.

De megszólal az Úr, s csüggedt szolgájának új parancsot ad: vedd azt a pálcát, amellyel átkeltél a Vörös-tengeren, gyűjtsd össze a népet, szemük láttára érintsd meg a sziklát, s abból víz fakad.

„És felemelé Mózes az ő kezét, s megüté a kősziklát az ő vesszejével két ízben; és sok víz ömle ki, és ivék a gyülekezet s az ő barmai.”

Igy szól a mondaszerű bibliai leírás, amely a zsidó nép új hazát kereső útjának egy szakaszát tárja elénk. Azóta pár ezer év eltelt, de szinte a mi kebleinket is megüti a poros forróság, torkunk reszel, inyünk felreped, halántékunkat feszíti a vér, s jön, s jön, hogy elstutogjunk egyetlen kérésünk: adj vizet, hogy megmaradhassunk!

Amikor aztán jól ismert neszezéssel megindulnak az első cseppek s zuhognak utánuk a többiek, amikor egymást földre döntve vizet habzsolunk, akkor feloldódik a mi szorongásunk is, és léleekben belekapcsolódunk ezernyi lélek hálaadásába: dicsőség Istennek, tisztelet Mózesnek!

A hívő ember azonban ura érzéseinek, hamar letörli könnyeit, fogairól, mint fehér kavicsokról a víz, hamar elpárolog a nevetés, szoridinóba fogja a szívhangokat.

Mi is együttérzünk a megpróbált néppel, szomjazunk a szomjúhozókkal, remegünk a vízért, s leborulunk a hálaadókkal, de a másik pillanatban érzések fölé kerekedik az ész, s megkérdezzük: vajon elhíhető ez?

Véleményeink megoszlanak.

1. Van, aki elfogadja mint csodát, Isten hatalmának, létezésének kinyilatkoztatását. De kérdem én: Istennek van-e szüksége, hogy bármikor ilyen csodákban jelentse ki magát? Nem elég csoda-e a világmindenség, örökérvényű törvények elrendezése, nem elég bizonyosság-e Isten létezésére, hogy embert teremtett, munkatársakat?

2. Van, aki a testi szomjúságot átteszi a lélek síkjára. Az egyiptomi szolgaság kiszárította a nép lelkét, a kilátástalanság kiszívta szívükből a megmaradás, a szebb jövő éltető nedvét, hitét, s Mózes a nemzeti Isten eszméjével, az Úr segítségének jelképes italával e hiányt pótolta.

3. Vannak, akik a sziklából való vízfakasztást elfogadják mint legendát, s legyintenek rá. Nos hát valahol itt látom az igazságot, legyintés nélkül. Mert lehet legenda, hisz a nagy embereket legendák övezik, de a legenda nem születhetett csak önmagáért. Életre keltőit sarkallta valami. De mi?

Mózes legendájáról lekanyarítva a mese palástját, megtalálhatjuk a legendateremtők célkitűzését: példát állítani az utódok elé. Mert nézzük csak: Mózes elmehegett volna egyedül. Bujdosásában megedzódott, bírta a nélkülözést, családi vagy vagyoni gondok nem akadályozták lépteit. Két keze munkájával kényelmesen fentarhatta volna saját életét, de ő mégis helyállt, népével maradt. Nem a dicsőségért, hogy felnézzenek rá ifjak és öregek; nem azért, hogy nevét imába foglalják s tábortüzek mellett róla szóljanak, hanem azért, mert erényeivel és bűneivel együtt szerette népét, mert vére a vére, nyelve a nyelve, múltja a múltja volt. Maradt, mert hazát akart népének: kalászos rónákat, erdőkoszorúkat, folyószalagos szőlődombokat. Maradt,

mert azt akarta, hogy legyen felhőtlen a nép tekintete és szabad az élete. Maradt, s hogy népét célba vezethesse, az Úr segítségével vizet fakasztott. Azt jelenti ez a legenda nyelvén, hogy a jó vezető nemcsak feszít az élen, fogadja a hódolatokat, jóból részt kér, rossztól megszabad, hanem szélcsendben és hullámverésben, lakodalmas vagy sirató menetben együtt halad a néppel, s még a lehetetlent is megpróbálja a közérdekért!

Ez az ószövetségi legenda azonban a mindenkori néphez is szól!

Kedves Testvéreim! Nem véletlenül választottam beköszöntő beszédem alapjául a csodálatos vízfakasztást, hanem gondolatszikrák indítottak s töprengések araszoltak utat odáig.

Amikor öt esztendővel ezelőtt Csehétfalvára kerültem, nemcsak az emberekkel, hanem azzal a darabka földrésszel is ismerkedtem. Természetjárásaim közben ráakadtam egy szikla alól fakadó, elhanyagolt forrásra. A fű felverte, békanyál belepte, szomjas lelkeket felüdítő ösvény oda nem vezetett. Lombot vágtam, vizét kisépertem, medrét mélyítettem, lefolyót készítettem, s amikor megtisztult, jót ittam belőle. Arra jártamban sokszor felkerestem, megismertettem hieimmel.

Ettől a forrástól is búcsút vettem, s amikor előtte még egyszer térdre ereszkedtem, mintha Mózes hegyen lakó Istene szóra nyitotta volna ajakát. Megszólint a szikla, hangot hallatott a fenyves, fülemhez hajoltak a bokrok, a víztükörből szemembe hulltak a napsugarak, s megrázó erővel belém döbbsent a felismerés: Istenem, lelkészi sors, lelkészi hivatás szolgálni, táplálni a szomjas lelkeket.

Nem tudom, ha a forrás tükrében szájon csókoltátok önmagatokat, ha tenyeretekből vagy kalapkarimából enyhítettétek szomjatok, vajon egy gondolatsor erejével futottátok-e át a forrás sorsát, a forrás életét? ... Mert sokat mesél a forrás a reá hallgatóknak. Nekem is vallott, s most vallomását elmondom:

1. A vizem élő víz — mondotta a forrás. Mindegy, hogy árok fejében vagy kőszikla alatt, a tundrán vagy a pampán születtem-e, én mindenhol és mindenkor az életet szolgálom. Aki engem használ, felüdül tőlem, aki iszik belőlem, csak életre mehet.

Nos hát a lelkésznek is élő vizet kell adnia a hozzáfordulóknak. Mindegy, hogy egyszerű hajlékban vagy felhőkarcolóban látta-e meg a napvilágot, ha életet gyarapító, életet szépítő, szolgáló eszmék hordozója, helye és értelme van a nap alatt.

Jézus fogta fel a legvilágosabban Isten lényegét, ő szűrte át az istenfogalomba bekerült idegen zavaró dolgokat, s ennek a víznek kell felbuzognia. Ez azonban nem lehet időszakos. Azt jelenti ez, hogy a lelkész is mindig lelkész kell hogy maradjon, nemcsak a szószéken, paláttal a vállán, hanem akkor is, amikor munkával imádkozik, amikor örül vagy sír embertársaival, minden nap és minden órában!

2. Vizem mindenkié — mondotta tovább a forrás —, nem kérdezem: természetbarát vagy-e vagy természetromboló, e vidék szülötte vagy más tájak fia; nem kérdezem: fehér-e a bőröd vagy sötétebb, én mindenkit táplálok!

A lelkész is mindenki szolgája! Mindegy, hogy aki hozzá fordul, annak szívében él-e a jó Isten hite, mindegy, hogy galambot vagy keresztet hord címerében, ha vizet kér, ha reményt, megnyugtatást

esdekel, a lelkésznek adnia kell! Szakadatlan adnia kell Isten lényéből!

A lelkész életét is sokszor felkavarják külső erők, a rosszakarat megkövezi, rágalom iszapolja, gáncsoló láb megtapossa, de neki mégis meg kell tisztulnia, mert zavaros vízből nem isznak szomjazók!

Íme, Testvéreim, így vall a forrás önmaga s a lelkész sorsáról. A káros elemeket önmagunkból kiküszöbölni, élővizet fakasztani, lényegünket szakadatlan felkínálni és szolgálni mindenkit, szolgálni szüntelen, ez a mi dolgunk, és nem is kevés.

Tudom, hogy a homoródszentpáli unitárius gyülekezet évszázadok alatt komoly forrásokból ivott; tudom, hogy a hívekért élő, e hívek sorsát valló-vállaló mózesi jellemek itala biztosította a szomjúság oltását, és ez a tudat a felelősség súlyával érint engem. A jövő számunkra mindig ígéret földje, amelyben teljesebb az élet, bátrabb a tekintet, felszabadultabb a kacagás, forróbb a csók és erősebb a szeretet. A széthúzás, a kicsinyhitűség, a torzsalkodás, a közöny homokdűnéin vezet sokszor az út, reményvesztetten megtorpanunk, ingadozunk, mint a kiválasztott nép, és hogy elkerüljük a pusztában maradást, előttem járómhoz hasonlóan szeretném ismételtetni én is a vízfakasztást! Tudom, hogy Mózes évezredenként születik a földre, tudom, hogy Mózes én sem lehetek, de mégis szeretnék nyomában haladni s vállalni valamit erőm szerint híveimért! Szeretnék az életvándorlásban apró forrás lenni, felüdítője a vándornak. Szeretném, ha balladás nyelvem, egyistenhitem, emberbecsülésem, hazaszeretetem — egy jóttányival is — de táplálna titeket, hogy nem gyengülve, hanem egyre izmosodva mehessünk tovább!

Ezért kérem a ti segítségeteket is, kedves híveim. Mert nézzétek, panasszal bocsátott útra a forrás.

— Vízem élővíz, de lassan-lassan elposványosodik; én mindig megtisztítom önmagam, de az elhagyatottság gyomja fojtogat, én mindenkit táplálok, de nem mindenki látogat. Pedig ha szüntelen használnának, ha szakadatlan merítenének, annál bőségesebbé és táplálóbbá tenné vizemet.

Igényeljétek hát mindig, miként Mózes népe, a vízfakasztást! Fogjunk kezét, boruljunk le közösen az Úr színe előtt, suhogtassuk szüntelen öntudatunk pálcáját, mert ha énekeljük a zsoltárt, ha halljuk a mi Atyánk szavát, ha áll a vizet árasztó templom sziklája, ha Istennünk van, van mindenünk.

Ebben segítsen meg az Úr, mindnyájunk Istene! Ámen.

KERESZTES SÁNDOR

EGYHÁZI ÉLET

Egyházi Képviselő Tanács márc. 20-án tartotta I. évnegyedi rendes ülését. Dr. Kovács Lajos püspök-elnök napirend előtt bejelentette, hogy márc. 17-én részt vett a Szocialista Egységfront Országos Tanácsának együttes plenáris ülésén, mely egyhangúlag elhatározta: javasolja a Nagy Nemzetgyűlésnek Nicolae Ceaușescu, az RKP főtitkára újraválasztását Románia Szocialista Köztársaság elnöki funkciójába. Március 17-én a Nagy Nemzetgyűlés, egész nemzetünk egyöntetű akaratának megnyilvánulásaként, lelkes egyöntetűséggel Nicolae Ceaușescu kiváló párt- és államvezetőt újraválasztotta hazánk elnöki tisztségébe. Ez alkalomból püspök üdvözlő táviratot küldött Nicolae Ceaușescu elnök úrnak, kifejezve Egyházunk iránta táplált mélységes tiszteletét és jókívánságait.

E. K. Tanács I. évnegyedi ülésén elsősorban a múlt év dec. 8-án tartott Főtanács határozatainak végrehajtásával foglalkozott, majd intézkedéseket hozott különböző egyházi ügyekben, így szabályozta a lelkészek pihenőszabadságát, megállapította a teol. hallgatók 1974—75. tanév II. félévi ösztöndíjait, felülvizsgálta az 1974. évi zárszámadásokat, és az 1975. évi pénzügyi terv végrehajtásával kapcsolatban foglalkozott az Egyház jelenlegi anyagi helyzetével. Végül megválasztotta a Nyugdíjpénztár felügyelő bizottságába az 1975—78. évek ciklusára Máthé Zsigmond, Major Sándor és Szabó Dezső fiait.

A Nyugdíjpénztár Vezető Tanácsa szintén márc. 20-án tartotta I. évnegyedi rendes ülését. Tárgysorozatán az 1974. évi zárszámadás, az 1975. évi pénzügyi terv végrehajtása és más folyó ügyek szerepeltek.

Lelkeszi értekezlet Az első évnegyedi értekezletet a Kolozs-Tordai és Sepsiszentgyörgyi egyházkörben március, a Maros-Küküllői és Székelykeresztúr-Udvarhelyi egyházkörben április első felében tartották. A közérdekű értekezlet keretében lelkészek *Románia Szocialista Köztársaság fejlődésének kilátásai az elkövetkezendő 15 évben* c. előadást dolgozták fel. A teológiai értekezlet tárgyát Lőrinczi László *Konfirmáció* c. előadása képezte; ezt követte az egyházközségekben gyakorolt konfirmációs szokások megtárgyalása. Az előterjesztések részletes megtárgyalása alapján a lelkészi értekezletek elkészítették a konfirmációi szertartás egységesítésére vonatkozó egyházköri javaslatukat.

Az értekezletekkel párhuzamosan tartott ügyviteli megbeszélések keretében felolvasták a Missziói Bizottság összefoglaló jelentését az Egyház 1973. évi szolgálatáról, valamint az E.K.T. vonatkozó határozatát.

Lelkésznevelés A Protestáns Teológiai Intézet első félévi vizsgaszessziója jan. 6—31 napjaiban volt. Hallgatóink kettő kivételével eredményesen eleget tettek vizsgái kötelezettségeiknek.

Lelkésképesítő vizsgát tett márc. 21-én Forró Tamás iszlói gyak. segédlelkész.

Teológiai csendesnapok Febr. 3—4 napjain hiterősítő teológiai csendesnapokat tartottunk hallgatóink részére. Mindkét napon a reggeli áhítat keretében Simó Attila nyárádszentmártoni lelkész tartott bibliamagyarázatot.

Február 3-án de. Nagy Ferenc segesvári lelkész *A lelkész hivatása a szekularizálódó világban* címen tartott előadást. Ugyanaznap du. Simó Attila lelkész *Lelki felkészülés a szolgálat vállalására* kérdésről beszélt teológiai hallgatóinkhoz.

Február 4-én de. *Teológiai tudás, általános műveltség és tanulmányi fegyelemlről* előadott Nagy Ferenc. Du. az Intézet dísztermében az összes hallgatók részére Kolcsár Sándor marosvásárhelyi esperes-lelkész tartott előadást *Tradíció és modernség az egyházi életben* címen.

Mindkét napon az Intézet imatermében esti közös áhítat volt. A febr. 3-i áhítatot dr. Kovács Lajos püspök tartotta.

A kétnapos teológiai csendesnapok febr. 4-én este szeretetvendégséggel fejeződtek be.

Légáció Húsvétkor a II—IV. éves hallgatók légatusi szolgálatot végeztek 18 egyházközségben.

Személyi változások

Nyugalomba vonult Lőrinczi László ürmösi lelkész 1975. jan. 1-én 50 évi szolgálat után. 1898. okt. 27-én született Felsőórakoson lelkészi családból. A székelykeresztúri unitárius gimnáziumban tanult és tett érettségi vizsgát 1916-ban. Részt vett az I. világháborúban. 1920. szept. 13-án iratkozott be a kolozsvári Unitárius Teológiai Akadémiára, ahol 1924. júl. 2-án szerzett lelkészi oklevelet. 1924—1925-ben mint a clevelandi magyar unitárius szórványegyházközség lelkésze szolgált, s egyidőben tovább képezte magát a teológia és más, őt érdeklő tudományok terén. 1925—1927-ben a székelykeresztúri gimnázium internátusi felügyelője. Rendes lelkészi szolgálatát 1927. aug. 30-án kezdte meg a kadácsi egyházközségben, ahol 1941. szept. 1-ig szolgált. Ettől kezdve mint vallástanár működött 1947. nov. 15-ig, amikor az ürmösi egyházközségbe neveztetett ki rendes lelkésznek.

Lőrinczi László minden tisztségében — mint lelkész, vallástanár, igazgató, esperes, Főtanács, E. K. Tanács, Valláserkölcsei Nevelési Bi-

zottsági tag és elnök — teljes odaadással, hűséggel és egyházszeretettel szolgálta Isten országa ügyét.

Lelkészi kinevezések: Rendes lelkeszi kinevezést nyertek meghívás alapján január 1-től: Fazakas Károly az ürmösi, Fazakas Dénes a firtosmartonosi, Dancs Lajos az énlaki és Vass Mózes a homoródújfalvi egyházközségbe.

Enekvezéri kinevezések: Ideiglenes énekvezéri megbízást kaptak január 1-től: Keresztes Sándorné Benedek Rozália a homoródszentpáli, Fodor Györgyné Bozsó M. Magdolna a petrozsényi és Fülöp József az énlaki egyházközségbe.

A Glaube und Tat unitárius folyóirat fennállásának negyedszázados évfordulója

Megalapításának és folyamatos megjelenésének 25. évfordulóját ünnepelte a Német Unitárius Társulat (N.Sz.K.) havonként megjelenő folyóirata, a *Glaube und Tat* (Hit és Cselekedet) ez év januárjában. Ez az évforduló nem csupán a folyóiratra vonatkozik, hanem magára a fenntartó intézményre is. Huszonöt éve annak ugyanis, hogy az addig *Szabad Protestánsok Vallásos Társulata* (Religionsgemeinschaft Freier Protestanten) elnevezést viselő szövetség 70 képviselője 1950. február 11—12. napjain Hamelnben egybegyűlt, és az említett új elnevezést vette fel. Ekkor dolgozták ki a Társulat új szervezeti szabályzatát, mely szerint azt egy elnök és egy alelnök képviseli és egy egyháztanács vezeti. Ettől kezdve a Társulat gyors fejlődésnek indult, megerősödött és tekintélyre tett szert. A folyóirat ebben a folyamatban elsőrendű szerepet játszott.

A *Glaube und Tat*, mely a Walbaum lelkész által 1911-től kiadott közlöny utódának tekinthető, először dr. Eberhard Achterberg szerkesztésében látott napvilágot, aki az 1950—1953. és 1965—1973. években mint felelős szerkesztő működött. Mint hivatásos újságíró és egyházi közösségének egyik kiváló képviselője a folyóiratot kiemelte az egyszerű közlemények keretéből, és állásfoglalásával a hitelveket körültekintően világszemléletével és időszerű kérdéseivel kapcsolta össze. A továbbiak során a folyóirat felelős szerkesztői Georg Geyer (1954—1963) és Manfred Schneider (1963—1965) voltak, jelenleg pedig Fritz Castagne tölti be ezt a szerepet.

A *Glaube und Tat* folyóiratnak a jövőre nézve azzal fejezzük ki jókívánságainkat, hogy reméljük — amint arra az IARF Végrehajtó Bizottságának egyhangú javaslata jogot ad —, hogy világszervezetünk Montrealban tartandó közgyűlése a Német Unitárius Társulatot (NSZK) rendes tagjai sorába felveszi, és így a mi eddigi kapcsolataink is még jobban megerősödnek.

SEBE FERENC

HÍREK

Dr. Kovács Lajos püspök újévi köszöntése Január 1-én, istentisztelet után, dr. Kovács Lajos püspök és dr. Mikó Imre főgondnok fogadták az egyházi központ és a kolozsvári egyházközség hagyományos újévi köszöntését, melyet dr. Erdő János főjegyző tolmácsolt. Az üdvözlésre püspök afia válaszolt; ismertette az új esztendőben előttünk álló feladatokat, melyeknek megvalósításához kérte a jó Isten segítségét és híveink fámogatását.

Lelkészi kibúcsúzó ünnepély Lőrinczi László lelkész jan. 1-én tartott istentiszteleten szerény keretek között búcsúzott el az ürmösi egyházközségtől 27 évi szolgálat után. Püspök afia ez alkalomból a következő iratot intézte nyugalomba vonuló lelkészhez:

„Kedves Atyánkfia! Tudomásunk szerint lelkész atyánkfia tényleges lelkészi működésének a befejezésekor, az ürmösi egyházközségből való távozásakor nem óhajtott szélesebb körű kibúcsúzó ünnepélyt tartani. Mégis munkás életének e fordulópontján kedves kötelességemnek teszek eleget, amikor egyházunk nevében megköszönöm azt az eredményekben gazdag, nagyszerű munkát, amit internátusi felügyelői, lelkészi, clevelandi missziós lelkészi, gimnázium-tanári és igazgatói minőségben, majd 27 éven át mint az ürmösi gyülekezetünk lelki irányítója, 26 évig mint Főtanácsunk és Egyházi Képviselő Tanácsunk tevékeny tagja és a valláserkölcsei nevelési bizottságunk elnöke egyházunk előmenetele érdekében önzetlen hithűséggel és példaadó egyházszeretettel végzett. Tiszta szívből kívánok lelkész anyánkfianak és a tiszteletes asszonynak továbbra is jó egészséget, munkabírást és békeséget, hogy a nyugalom éveiben is még hosszú ideig dolgozhasanak szeretett egyházunk és népünk javára és Isten dicsőségére. Kolozsvár-Napoca, 1974. dec. 28. Atyafiságos szeretettel: dr. Kovács Lajos püspök.”

Lelkészeiktatók

A ravai egyházközség jan. 12-én rendezte meg új lelkésze, Adorján Levente beiktatását. A kinevezési irat felolvasása után Adorján Levente tartotta meg beköszöntő egyházi beszédét. Az új lelkészt Kolcsár Sándor esperes iktatta be.

A ravai egyházközség új lelkészét köszöntötték: az egyházközség részéről Andrási Dénes gondnok, Andrási Sándor és Izsák Dezső gyülekezeti tagok; az egyházkör nevében dr. Fekete József felügyelő gondnok, Simén Domokos, Adorjáni Károly, Kiss Zoltán és Lukács Sándor lelkészek. A beiktatón részt vett dr. Barabássy László főgondnok is.

Urmösi egyházközség új lelkészét, Fazakas Károlyt febr. 2-án iktatta be hivatalába dr. Kovács Lajos püspök. A lelkészi kinevezést Kökösi Kálmán esperes olvasta fel, ezután Fazakas Károly tartotta meg beköszöntő beszédét. Ezt követte dr. Kovács Lajos püspök beiktató prédikációja és Kökösi Kálmán esperes beszéde.

Püspök afiát az egyházkör részéről Kökösi Kálmán esperes, az egyházközség nevében Tóth Ernő gondnok üdvözölte.

Fazakas Károly lelkészt köszöntötték: az egyházközség nevében Tóth Ernő gondnok, az énekkar és a gyülekezet több tagja; az egyházkör részéről Gál Jenő lelkész; a felekezetek nevében Aurel Mițui ortodox és Bajzók Károly miklósvári r. kat. lelkész.

Az ünnepélyen az egyházközség énekkara Lőrinczi László ny. lelkész vezetésével több énekszámot adott elő.

A beiktatón részt vett dr. Barabássy László, dr. Mikó Imre főgondnok, Kolcsár Sándor esperes és az egyházkörök számos lelkésze.

Mindkét beiktató ünnepély szeretetvendégséggel ért véget.

Az Unitárius Világszövetség (IARF) Végrehajtó Bizottsága jan. 16—20. napjain Frankfurtban tartotta első évi rendes ülését. A gyűlés tárgysorozatán az aug. 15—22. napjain Montrealban tartandó XXII. kongresszus előkészítése volt. Az ülésen részt vett dr. Kovács Lajos püspök bizottsági tag.

A manchesteri Unitárius Teológiai Intézet (Unitarian College) igazgatói tisztségébe, mely Fred Kenworthy halálával üresedett meg, Arthur Long lelkészt választották meg. Az új igazgató az angol unitárius egyház jól ismert, képzett teológusa. Tanulmányait az oxfordi egyetemen és a Manchester College teológiai főiskolán végezte, 1952-től a Bolton Deane Road-i egyházközség lelkésze, emellett 1959-től a manchesteri Unitárius Teológiai Intézet tanára is.

Interteológiai konferencia A hazai teológiai intézetek febr. 25-én Bukarestben tartották évi első értekezletüket. Tárgya a *Kommunió és interkommunió* volt, melyről dr. Geréb Pál, Ioan Ică és Ștefan Alexă tanár tartott előadást. A konferencia munkáját Antonie ortodox püspök elemezte és foglalta össze útmutatásul szolgáló eredményeit.

Doktorrá avatás Febr. 14-én a Protestáns Teológiai Intézet doktorrá avatta Csiha Kálmán református, Christian Weiss és Hans Liebert evangélikus és Ioan Bunaciu baptista lelkész fiait.

Protestáns Teológiai Intézet tudományos ülése Az intézet tudományos munkaterve keretében márc. 15-én D. dr. Nicolae Corneanu bánáti ortodox érsek tartott előadást *Népesedés és teológia* címen.

Az ülésen részt vettek egyházunk részéről: dr. Kovács Lajos püspök és dr. Mikó Imre főgondnok, a testvérfelkezetek képviselői, valamint az intézet tanárai, díszdoktorai és doktorjelöltjei.

A nők esztendeje Az ENSZ kezdeményezésére 1975-öt a nők nemzetközi évének nyilvánították azzal a céllal, hogy biztosítsák a nők alapvető jogainak tiszteletben tartását és elősegítsék sajátos hivatásuk megélését.

KÉPEK SCHWEITZER ALBERT CENTENÁRIUMA ALKALMÁBÓL

Vasárnap

Ismeri Günsbachot? Tudja-e, hogy fenn Kanzrain hegyén áll Schweitzer Albert emlékműve, belevéselt nevével. A szobor úgy ábrázolja őt, amint mélyen gondolataiba merülve ír.

— Álltam a szobor mellett, és érdeklődéssel néztem az odaérkező kirándulókat, akik fáradságot nem ismerve ezen a szép vasárnapi reggelen ide kirándultak.

— Nézd — szólt valaki —, Albert Schweitzer: ki is lehetett ez az ember? Honnan is tudnám — folytatta tovább a beszélgetést —, bizonyára tanár lehetett. De innen a kilátás, a táj csodálatosan szép — jelentette ki, aki ott állt a szobor előtt.

És e pillanatokban eszembe jutott, hogy Schweitzer Albert alig néhány éve halt meg, és emlékműve arról beszél és figyelmeztet, hogy őt milyen hamar és sokan elfeledték.

Ezért kérdem: ismeri Günsbachot? mert a kiránduló csak a tájat látta és nem az életet szolgáló nagyszerű mestert.

A nyitott ablak

Lent a völgyben vadszőlővel befuttatva áll Schweitzer Albert háza. A benne levő levéltár alkalmazottait ezekben a napokban nem annyira az épület szépítése tölti el, mint Schweitzer Albert szellemi örökségének felmérése. Azt mondom, hogy e falak a világ minden tája felé valami csodálatos sugárzást árasztanak megszakítás nélkül. Bizonyára felteszik a kérdést: hogyan; és milyen sugarakat bocsátanak ki ezek a falak és főleg miért? Válaszom őszinte és nagyon egyszerű: Schweitzer Albertnek, amikor az épület tervét elkészítette, az volt a kívánsága, hogy az utcáról egyenesen lehessen belépni a házba — udvar nélkül —, mert így sokkal megközelíthetőbb lesz az emberek által. Az épület a Goethe-alapból neki ítélt díjból épült 1928-ban, „mert Albert lelkész ezen az épületen keresztül a legközvetlenebb élő kapcsolatban akart maradni az emberekkel”. Azt óhajtotta, hogy minden

arra járónak legyen meg a lehetősége arra, hogy vele szóba álljon a földszinten berendezett dolgozószobájában, szerényen köszöntve egymást a szokás szerint. Ez az elképzelés nem valósulhatott meg teljesen a gyors gépkocsiforgalom miatt, azonban Schweitzer Alberttel a lakosság szellemi, lelki kapcsolata annál inkább elmélyült. „Igen gyakran az egyházközség vezetősége, különböző összejövetelek, ünnepélyek alkalmából a hívek rendelkezésére bocsátja a házat.”

Kérdezem, vajon van-e a világon még egy ilyen otthon, melynek működése olyan harmonikus lenne a gyülekezet tagjaival?

Az a csodálatos varázserő, sugárzás, amiről beszéltem, ma már túlterjed Günsbachon, átlépte az ország határait és áldott sugarai beragyogják az egész földet. És mivel tudom ezt igazolni? Ha 1972-ben a látogatók száma 5000 volt, 1973- és 1974-ben több mint 6500 személy járt Günsbachban! A látogatók emelkedő számát is meghaladta a nagyszámú levelezés. Megszámlálhatatlan a beérkezett kérdések és kérések száma, melyek Schweitzer Albert életére és munkásságára nézve kérnek eligazítást és dokumentációs anyagot. Születése 100. évfordulója alkalmából angol, francia és német nyelvű nagyszámú tájékoztató anyagot adtunk ki, és így még szélesebb lett az egész világot átfogó kapcsolatunk. Folyik Schweitzer Albert ifjúkori levelezéseinek feldolgozása, el egészen 1961-ig terjedőleg, s bár a munka előrehaladott, még jó néhány év szükséges a teljes kiadás elkészítésére.

Találkozások

A fiatalság is rendez találkozókat Günsbachban, hogy dialógus formájában kicserélje tapasztalatait. A negyedik ilyen találkozó az őszi folyamán volt. A főkérdés ez volt: „Mit tegyünk?” Idézzük egyik résztvevő fiatal munkatársunk értékelő sorait: „Feladataink napról napra nőnek, ahelyett, hogy fogynának. A csendes, elmélyedő meditációra alig marad időnk. Günsbach egy kis szigetecskévé zsugorodik össze, de beszélgetéseink átfogják mégis az egész világot, és arra indítanak, hogy egységben keressük a jövődőt, hogy egymás kezét soha el ne engedjük — ahogy Schweitzertől tanultuk.”

A fenti találkozásokra nem kerülhetett volna sor az AKEVA elnevezést viselő vendégház nélkül. Akeva gabon nyelven „Köszönöm szépen“-t jelent. Tudjuk, hogy éppen Schweitzer Albert életében és gondolkozásában a köszönet kihangsúlyozása milyen nagy jelentőséggel bírt. Az AKEVA házában a közös elszállásolás és étkezés meleg családi légkört teremt minden alkalommal. Ilyen légkörben tanulmányozva, vizsgálva Schweitzer Albert műveit, arra a végső következtetésre jutottunk, hogy az élet megmentése érdekében családi, állami vagy egyéni vonatkozásban a világnak szerénységre, jóságra és egyéni felelősséggel élő emberekre van szüksége. Tapasztaljuk, hogy az annyira agyon dicsért nyugati intézmények és társadalmi visszhangok nem tudták megakadályozni az anyagi és szellemi inflációt.

Hasonló találkozókra került sor Tübingenben, Münsterben, Baselben, Párizsban, Tokióban, Szöulban stb., ahol Schweitzer Albert sokrétű univerzális jellegű gondolatait vizsgáljuk és értelmezzük.

Nagy jelentőségű az évenként Thun városában (Svájc) rendezett találkozó, melyet a Schweitzer Albert Segélyegyesület szervez, és

ahol többek között orvosi, vallási, filozófiai, zenei kérdések kerülnek megvitatásra. Ez a társulat 1974-ben ünnepelte alapításának 25. évfordulóját. Ebből az alkalomból Richard Brüllmann, az egyesület elnöke Schweitzer Albert gondolkodását ismertető tanulmányt jelentett meg, melyet a szülők és nevelők hasznosíthatnak a nevelés terén.

Egy másik találkozót Strassburgban *Néhány lépés Schweitzer Albert nyomdokain* címen Madeleine Horst hozott létre, olyan fiatalokból, akik alkotó ihletést akarnak találni Schweitzer Albert életművében.

Schweitzer Albert könyveinek terjesztése terén is szép munka folyik. E téren még nagyon sok a tennivaló. Tervbe van véve összes műveinek kiadása.

A „Schweitzer Albert békédíjat” Robert Schollnak adományozták, a Scholl nővérek édesapjának, aki 1945. után a béke és jog helyreállításáért becsületes munkát végzett.

A Goethe-alapból létesített Schweitzer Albert-díjat ez év őszén fogják először kiadni. A Schweitzer Albert zenei díjat 1975. január 14-én New York-ban Isaac Stern hegedűművész kapta.

Az állatok védelmére alapított Schweitzer Albert-díjakat évenként osztják ki: a felnőttek részére Washingtonban és az ifjak részére Angliában.

Szavak és tettek

Haitiban, Mexikóban, Koreában, Braziliában új kórházak létesültek Schweitzer Albert emlékére, nemrég újból megnyílt a North-Carolina-i kórház is. Megemlítjük Gerald Göttinget, akinek nevéhez fűződik Schweitzer Albert munkáinak kiadása: öt kötetben a Német Demokratikus Köztársaságban. Afrikában is folyik Schweitzer Albert munkáinak lefordítása, ezt Addis-Abeában az etióp Pestalozzi: Asfaw Yemiru végzi.

Kiemeljük a Hannoverben alakult Schweitzer Albert Társaság jelentőségét, mely a békéért és a jövődőlert való felelősséget hangsúlyozza az élet tisztelete és szeretete gyakorlása által, közös otthonunkra, az egész Földre vonatkozóan is.

A szó és a tett jelentőségét még közelebb hozza hozzánk az alábbi történet. Schweitzer Albert egy kiváló egyéniséggel tárgyalva észrevette, hogy az egy kis hangyát akar ruhájáról eltávolítani. „Uram — szólta Schweitzer Albert —, ez a kis hangya az enyém. Bizonyára ön sokat tanult, csupán azt nem tanulta meg, hogy hogyan bánjon e kis hangyával, hogy picinyke lábait ne tépje ki.” Schweitzer Albert ilyen humoros módszerrel oldotta meg a legnehezebb kérdéseket is.

Mi emlékezünk rá minden évben, amikor a günsbachi orgona hangja halála évfordulója napján megszólal. És figyelmeztet alapítójára, Schweitzer Albertre.

Együtt

Sokakat elszólított a halál is. Mathilde Kottmant, aki egész életét Lambarénének áldozta; eltávozott örökre dr. René Kopp, aki ultosó leheletéig együtt gyógyított velünk; mindketten a lambarénéi teme-

tőben pihennek. De Ilse Schnabelre is gondolunk, aki első segítőtársa volt Lambarénében a kórház indulása idején. Nem feledjük Schweitzer Albert műveinek első londoni kiadóját, I. D. Newth-t sem.

A fa minden esztendőben egy évgyűrűvel gazdagodik, ez jelent növekedést és halált, gyarapodást és veszteséget. De a fán megjelenő új rügyecskék mint az élet hírnökei bizonyítják, hogy a fa él. Így nagy ígéretnek véljük azon ifjak munkára jelentkezését, akik Schweitzer Albert megkezdett munkájának folytatását vállalták.

Nincs helyünk arra, hogy felsoroljuk mindazok neveit, akik ajándékaikkal és adományaikkal segítettek. Hálásan köszönjük azok támogatását, akik minden körülmény között, jó és nehéz napokban hűségesekek voltak hozzánk.

Hogyan dolgozzunk a jövőben? Az igazság, ha az valóban igaz, értékes, magától terjed, szétárad, nincs szüksége propagandára. „Az igaz gondolatokat mindenki tiszteli. A legfontosabb az, hogy az igazság tüze minél erősebben és tisztábban lángoljon, függetlenül attól, hogy fénye milyen messzire terjed.”

(Átvéve a Baselben megjelenő Schweizerisches Reformiertes Volksblatt c. lap 1975., 3. számából. Fordította Dr. Izsák Vilmos.)

HALOTTUNK

Veress Béla ny. tisztviselő, a kolozsvár-napocai egyházközség volt keblitanácsosa és gazdagondnoka, a Kolozs-Tordai egyházkör felügyelő gondnoka életének 71. évében, márc. 9-én Kolozsvár-Napocán elhunyt. Március 12-én temették el a Házsongárdi temetőbe.

Emléke legyen áldott!

Előfizetőink figyelmébe

A Keresztény Magvető előfizetési díja 1975-ben az eddigivel szemben a következőképpen módosul:

Előfizetési díj belföldön és a szocialista országokban évi 80 lej, amelyet belföldön a lelkeszi hivatalok útján vagy közvetlenül az Egyházi Központban, 3400 Kolozsvár-Napoca, Lenin út 9 sz. alatt lehet lefizetni.

A magyarországi olvasók a Posta Központi Hírlapiroda külföldi előfizetési osztályánál — Budapest VII., Lövölde tér 7. sz. alatti fiókjánál fizethetnek elő.

A többi szocialista országból az ILEXIM — Departamentul Export-Import Presă 7 București, Calea Griviței nr. 64—66 P. O. B. 2001 TELEX: 011631 címre kell fizetni.

Az előfizetési díj a nyugati országok részére 150 lej, mely összeg ugyancsak az ILEXIM — Departamentul Export-Import Presă București, Calea Griviței nr 64—66. P. O. B. 2001 TELEX: 011631 R. S. România címre fizetendő be.

SEMĂNĂTORUL CREȘTIN

Revista Bisericii Unitariene din R.S. România

Anul 81

Nr. 1

1975

CLUJ-NAPOCA

CUPRINSUL

Alegerile din martie	3
Dr. Lajos Kovács În pragul anului nou	5

STUDII

Dr. Lajos Kovács Comemorarea lui Albert Schweitzer cu prilejul aniversării a 100 de ani de la naștere	7
Albert Schweitzer Respectul vieții	19
Dr. József Nagy Albert Schweitzer în filatelia mondială	27
Imre Gellérd Problemele actuale ale botezului	31
Attila Simó Pregătire pentru slujba de preot	39
Ferenc Nagy Slujirea preotului	45
Sándor Kolcsár Tradiție și modernism în viața bisericii	47
Sámuel Szabó Destinul nostru este drumul pribeagului	51
Problemele actuale ale demografiei	58

LUCRĂRI OMILETICE

Dr. Vilmos Izsák Pînă în veci	63
Viața eternă	65

Attila Csongvay	
Mi-am ridicat viața mea din deșertăciune	67
Sándor Keresztes	
Soarta izvorului — soarta preotului	69
VIAȚA BISERICEASCĂ	73
ȘTIRI BISERICESTI	76

Colectivul de redacție — Editors

Președintele și redactorul responsabil: P.S.S. dr. Lajos Kovács, membrii: dr. János Erdő (redactor responsabil adjunct), dr. Árpád Szabó, Dezső Szabó (redactori) și Ferenc Sebe

CHRISTIAN SOWER

Journal of the Unitarian Church in R. S. România

Volume 81

1975

Number 1

CLUJ-NAPOCA

CONTENTS

The elections from March	3
On the threshold of a New year, L. Kovács	5

STUDIES

In memory of Albert Schweitzer on the 100th anniversary of his birth, L. Kovács	7
Reverence for life, A. Schweitzer	19
Albert Schweitzer on the stamps of the world, J. Nagy	27
The problems of the baptism, I. Gellérd	31
How to prepare for the minister's service, A. Simó	39
The minister's service in a secularised world, F. Nagy	45
Tradition and modernism in the life of the church, S. Kolcsár	47
Our destiny is the wanderer's way, S. Szabó	51
The actual problems of demography	58

SERMONS

To the last, V. Izsák	63
The eternal life, V. Izsák	65
You raised my life from mortality, A. Csongvay	67
Destiny of the spring — destiny of the minister, S. Keresztes	69

CHURCH LIFE	73

NEWS	76

Redacție — Editorial Office

3400 CLUJ-NAPOCA, Bdul Lenin nr. 9, R. S. România. Tel. 146—09

Intreprinderea Poligrafică Cluj 3032/1975
Municipiul Cluj-Napoca

